

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΠΡΩΗΝ ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΩΣ ΑΥΤΗ ΕΧΕΙ
ΕΠΗΡΕΑΣΕΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
ΕΙΔΙΚΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΚΡΙΣΗΣ**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ

ΔΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ-ΑΝΤΙΟΠΗ

ΕΠΟΠΤΕΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΝΤΟΒΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2020

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με θέμα «Η Φορολογία των Ελληνικών επιχειρήσεων και πως αυτή έχει επηρεάσει την ανάπτυξη της χώρας ειδικά στην περίοδο της οικονομικής κρίσης» εκπονήθηκε υπό την καθοδήγηση της αρχικά εποπτεύουσας καθηγήτριας κ. Μ. Καμπούρη και τη διαδικασία εξέτασής της ανέλαβε διεκπεραιωτικά ο καθηγητής Δ. Ντόβας, στα πλαίσια πτυχιακής εργασίας του πρώην τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής της σχολής Οικονομικών επιστημών και Διοίκησης επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πατρών.

Οι επιχειρήσεις σύμφωνα με το πλήθος των εργαζομένων, τον ισολογισμό καθώς και τον κύκλο εργασιών διακρίνονται σε πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες και μεγάλες. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων στην Ευρώπη όπως και στην Ελλάδα αποτελείται από μικρομεσαίες. Είναι ο πιο γνωστός τύπος επιχειρήσεων όπου αποτελείται από ένα σύνολο ατόμων από 1 έως 249, με ετήσιο ισολογισμό έως και 43 εκατομμύρια ευρώ που όμως ανταγωνίζεται πολλές φορές τις μεγάλες επιχειρήσεις και με πολλά κέρδη συνήθως ανεξάρτητα από το μέγεθός τους. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν ορισμένες ιδιαιτερότητες. Μια από τις σημαντικότερες ιδιαιτερότητες είναι πως είναι αρκετά εύαλωτες στις οικονομικές και πολιτικές αλλαγές που κατά καιρούς παρατηρούνται στην χώρας μας.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που έπληξε όλη την υφήλιο, είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή δραστικών μέτρων, στην πλειοψηφία των κρατών, με στόχο την ταχύτερη και ανώδυνη έξοδο αυτών των κρατών από την οικονομική κρίση. Τα απαραίτητα αυτά μέτρα που πάρθηκαν αφορούσαν φορολογικές επιβαρύνσεις κατά κύριο λόγο καθώς και μείωση μισθών και συντάξεων.

Επιπρόσθετα, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση είχε σοβαρό αντίκτυπο για την βιωσιμότητα όλων των επιχειρήσεων, των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των χωρών καθώς και την απασχόληση.

Αντιμέτωποι με πολλούς διαφορετικούς παράγοντες όπως οι 'φτωχές' επενδύσεις, η ανεργία, οι διαφοροποιήσεις που έφερε το Ευρώ στη χώρα μας καθώς και η αδυναμία στη πλειοψηφία των επιχειρήσεων να αντιμετωπίσουν την είσοδο πολλών φθηνών προϊόντων αλλά και υπηρεσιών από πολλές κυρίως τριτοκοσμικές χώρες, ήλθαν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκαν διαφοροποιήσεις και στις προτιμήσεις των καταναλωτών, με έρευνα αγοράς για την εύρεση των ποιοτικότερων προϊόντων και υπηρεσιών με την πιο προσιτή τιμή.

Όλες οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, μέσω μιας στρατηγικής και ενός οργανωμένου σχεδίου για να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα της οικονομικής κρίσης, το οποίο ήταν διαφορετικό για την κάθε μια επιχείρηση, αλλά αναγκαίο διότι λειτουργούν σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο και αβέβαιο πολλές φορές περιβάλλον.

Η χώρα μας έχει αλλάξει αρκετές φορές το φορολογικό της σύστημα και αποτελεί υψηλού κινδύνου επενδυτική ευκαιρία. Η οικονομική κρίση προκάλεσε προβλήματα στη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα η μετακίνηση σε άλλες χώρες με πιο ευνοϊκότερο φορολογικό σύστημα να είναι μονόδρομος.

Ο σκοπός της εργασίας αναφέρεται στη σημαντικότητα όλων των επιχειρήσεων λόγω και της οικονομικής κρίσης, να αντιμετωπίσουν τις όποιες δυσκολίες και να παραμείνουν ανταγωνιστικές αλλά και βιώσιμες. Οι συνεχείς πιέσεις που υπήρχαν από το εξωτερικό περιβάλλον, οι περιορισμένες επενδύσεις από το κράτος, η ελλειπής βοήθεια των τραπεζών, η

έλλειψη εκπαίδευσης κ.λπ., δυσκολεύουν το έργο ειδικά των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.

Επιπρόσθετα, θα δοθούν στοιχεία σχετικά με επιχειρήσεις και την λειτουργία τους, θα αναλυθούν στοιχεία για την οικονομική κρίση και μέσα από έρευνες θα συγκεντρωθούν σχετικά στοιχεία για τις συνέπειες αυτής. Τέλος, θα αναλυθούν τα αποτελέσματα της κρίσης και το οικονομικό αντίκτυπο που είχε στις επιχειρήσεις καθώς και τρόπους για να ξεπεραστεί αυτή η κρίση.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται το θέμα της φορολογίας των ελληνικών επιχειρήσεων και της δυσχερής θέσης που όλες οι επιχειρήσεις βρέθηκαν κατά τη περίοδο της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα της οικονομικής αυτής κρίσης ήταν καταστροφικά για ένα πλήθος επιχειρήσεων οι οποίες ήταν αναγκαίο να ανταπεξέλθουν στα νέα δεδομένα καθώς και να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της οικονομικής ύφεσης ώστε να καταφέρουν να επιβιώσουν.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας έχουμε μια μικρή εισαγωγή στο θέμα, δηλαδή μια μικρογραφία των όσων στην συνέχεια θα αναλυθούν στα επόμενα κεφάλαια από τα οποία απαρτίζεται η εργασία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αρχικά αναλύουμε την έννοια καθώς και την διάκριση της επιχείρησης και παρουσιάζονται οι τύποι και οι μορφές των επιχειρήσεων. Έπειτα γίνεται διάκριση των επιχειρήσεων σύμφωνα με το πλήθος των εργαζόμενων, τον ετήσιο ισολογισμό καθώς και τον ετήσιο κύκλο εργασιών. Στη συνέχεια αναλύουμε τους τομείς της ελληνικής οικονομίας και συμμετοχή τους σε οικονομικά μεγέθη ως προς τους τομείς της παραγωγής. Τέλος, παρουσιάζεται η σημαντικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αρχικά σε Ευρώπη και έπειτα στη χώρα μας.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια του φόρου και έπειτα ο πολύ σημαντικός ρόλος της φορολογικής πολιτικής. Στη συνέχεια έχουμε τον επιμέρους διαχωρισμό των φόρων σύμφωνα με τη φορολογική βάση, τον τρόπο είσπραξης του φόρου, τη φορολογούσα αρχή καθώς και τον φορολογικό συντελεστή. Τέλος, παρουσιάζεται η φορολογία των ελληνικών επιχειρήσεων και η σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Το τέταρτο κεφάλαιο πραγματεύεται το θέμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα αλλά και γενικότερα στην παγκόσμια οικονομία. Έτσι λοιπόν δίνεται η έννοια της κρίσης, ώστε να προσδιοριστεί ο ορισμός της, και στη συνέχεια αναλύονται οι λόγοι καθώς και οι συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης κατά τη περίοδο 2007-2008, για να καταλήξουμε στην πρόσφατη οικονομική κρίση σε Ευρώπη και Ελλάδα. Στη συνέχεια αναλύονται οι επιπτώσεις που έφερε η οικονομική κρίση στις επιχειρήσεις της χώρας μας καθώς και οι λόγοι της κρίσης των επιχειρήσεων λόγω έλλειψη ανταγωνιστικότητας.

Επιπλέον, στο τέταρτο κεφάλαιο επισημαίνεται ότι η οικονομική κρίση δημιούργησε προβλήματα στην δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων με αποτέλεσμα πολλές επιχειρήσεις επιχείρησαν να μεταφέρουν είτε ένα μέρος της επιχείρησής τους είτε εξ ολοκλήρου την επιχείρησή τους ώστε να καταφέρουν να επιβιώσουν. Αυτό συμβαίνει διότι η χώρα μας παρουσιάζεται ως μια αξιοσημείωτη περίπτωση για την επίδραση της οικονομικής κρίσης σε κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα σε συνδυασμό με την οικονομία της Ελλάδας, η οποία επηρεάστηκε από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζεται η μετακίνηση των επιχειρήσεων από τη χώρα μας στη γειτονική Βουλγαρία η οποία έγινε με γρήγορους ρυθμούς λόγω της οικονομικής ύφεσης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης. Πιο συγκεκριμένα παραθέτετε το οικονομικό αντίκτυπο που παρουσιάστηκε στις επιχειρήσεις λόγω της οικονομικής κρίσης που ήταν όμως και συνδυασμός λαθεμένων πολιτικών που έλαβαν χώρα τα τελευταία τριάντα χρόνια στην Ελλάδα. Ως συνέπεια αυτών, η απόφαση για λήψη δραστικών μέτρων για βγει η χώρα μας από τη κρίση ήταν μονόδρομος. Έπειτα παρουσιάζεται η αναγκαιότητα για τη λήψη κάποιας στρατηγικής ώστε να ορθοποδήσουν οι επιχειρήσεις και να επιβιώσουν. Έτσι, παρουσιάζονται τέσσερα παραδείγματα που

σκιαγραφούν κάποιες στρατηγικές που θα μπορούσαν να εκτελέσουν οι επιχειρήσεις στο άμεσο μέλλον για να μπορέσουν με γρήγορο ρυθμό να ανακάμψουν και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την οικονομική κρίση.

Λέξεις – Κλειδιά: φορολογία, οικονομική κρίση, μικρομεσαίες επιχειρήσεις, μετακίνηση επιχειρήσεων,

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	i
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iii
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ.....	9
2.1 Έννοια και διάκριση της επιχείρησης	9
2.2 Έννοια και μορφές των επιχειρήσεων	9
2.2.1 Τύποι και μορφές των επιχειρήσεων	9
2.3 Διάκριση των επιχειρήσεων	11
2.4 Τομείς παραγωγής της ελληνικής οικονομίας και συμμετοχή τους σε οικονομικά μεγέθη	12
2.4.1 Πρωτογενής τομέας	12
2.4.2 Δευτερογενής τομέας.....	13
2.4.3 Τριτογενής τομέας	13
2.5. Συμμετοχή των κλάδων στη διαμόρφωση μεγεθών της οικονομίας.....	14
2.5.1. Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ)	14
2.5.2. Απασχόληση.....	16
2.6 Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ευρώπη	19
2.7 Μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα	22
3. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	24
3.1 Η έννοια του φόρου	24
3.2 Ρόλος της φορολογικής πολιτικής.....	24
3.3 Διάκριση των φόρων	26
3.4 Φορολογία εισοδήματος επιχειρήσεων	27
4. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ...	31
4.1 Ορισμός Οικονομικής Κρίσης.....	31
4.2 Η οικονομική κρίση στην Ευρώπη	31
4.3 Η Οικονομική κρίση στην Ελλάδα	32
4.4 Αίτια οικονομικής κρίσης.....	34
4.5 Έλλειψη ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών Επιχειρήσεων.....	36
4.6 Οι Συνέπειες της Οικονομικής Κρίσης.....	37
4.6.1 Οι κατηγορίες επιχειρήσεων που διαμορφώθηκαν εν μέσω κρίσης	40
4.6.2 Οικονομική Κρίση και Ελληνικές Επιχειρήσεις.....	41
4.7 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη μεταφορά επιχειρήσεων στην Βουλγαρία.....	44
4.7.1 Οι λόγοι της μετακίνησης των επιχειρήσεων	47

<i>4.7.2 Οι λόγοι που οδήγησαν την μετακίνηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων εκτός Ελλάδας</i>	49
<i>4.7.3 Οι λόγοι που έδωσαν κίνητρο στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να μεταφερθούν στην Βουλγαρία</i>	50
5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	53
5.1 Επιπτώσεις στην Ελληνική οικονομία	53
5.2 Αποτελέσματα της ύφεσης στις Ελληνικές Επιχειρήσεις	56
5.3 Μέθοδοι κερδοφορίας εν μέσω κρίσης	57
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	60

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η φορολογία αποτελεί την αναγκαία καταβολή φόρων για το κράτος. Τα τελευταία χρόνια η φορολογία αποτελεί τη πιο σημαντική πηγή δημοσίων εσόδων που προέρχεται από τη φορολογία όλων των πολιτών αλλά και των επιχειρήσεων. Κύριος στόχος της φορολόγησης είναι η χρηματοδότηση κρατικών δαπανών και η ώθηση της οικονομίας για να προσελκύσει επενδύσεις από όλο το κόσμο κάνοντας την Ελλάδα ανταγωνιστική αυξάνοντας τον πλούτο της. Επιπρόσθετα, μέσω της φορολογίας έχουμε ανακατανομή του πλούτου για να εξομαλυνθούν τυχόν ανισότητες.

Η φορολογική πολιτική είναι ουσιαστικά αναπόσπαστο κομμάτι της εισοδηματικής πολιτικής εξαιτίας της εξάρτησης σε πόρους που έχουν ως πηγή τους φόρους και εν συνέχεια οι φόροι παρέχονται για δαπάνες του κράτους στη παιδεία, στην ανεργία, καθώς και στην υγεία.

Το παρόν φορολογικό καθεστώς της Ελλάδας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί άδικο, αναποτελεσματικό ακόμα και προβληματικό διότι δεν λειτουργεί σωστά σχεδόν σε κανένα τομέα. Αυτό είναι ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια για τον κλάδο των επιχειρήσεων, αδυνατώντας να εξομαλύνει τις οικονομικές διαφορές και αδικίες που προκύπτουν, σε συνδυασμό με τις συνεχείς αλλαγές που λαμβάνουν χώρα και κάνουν το όλο σύστημα φορολόγησης ακόμα πιο σύνθετο. Οι συνεχείς αυτές αλλαγές ευνοούν άτομα και επιχειρήσεις να φοροδιαφεύγουν.

Το 2008 ξεκίνησε η χρηματοοικονομική κρίση με συνέπεια την επιβάρυνση της οικονομίας στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή προγραμμάτων για δημοσιονομική εξυγίανση από αρκετές χώρες, όπου περιλάμβαναν μειώσεις στα έξοδα του δημοσίου με συνδυασμό τις αυξήσεις στα έσοδα που λαμβάνει το κράτος.

Με αυτόν το τρόπο αντέδρασε και η χώρα μας για να ανταπεξέλθει στα νέα δεδομένα της οικονομικής κρίσης, με πολλές προσπάθειες για μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Έτσι, η θωράκιση της οικονομίας της χώρας μας, που διαμορφώθηκε από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο καθώς και τους Ευρωπαίους Εταίρους, είχαν ως στόχο κυρίως τη περικοπή των εξόδων του δημοσίου σε συνδυασμό με την αύξηση των εσόδων που παίρνει το κράτος. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η αναδιαμόρφωση της φορολογίας προς όλους τους τομείς, κυρίως στις επιχειρήσεις και στους πολίτες, ενώ ταυτόχρονα γίνονται συνεχείς αλλαγές στο τρόπο φορολόγησης έτσι ώστε να μην ευνοείται η φοροδιαφυγή και να υπάρξει σε βάθος χρόνου ανάπτυξη της οικονομίας.

Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει από τους υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές για τις επιχειρήσεις αναλογικά με το μέσο όρο των υπόλοιπων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οδηγούμαστε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα είναι υπερφορολογημένη.

Εν κατακλείδι εν μέσω της οικονομικής κρίσης είναι πλέον φανερή η δυσχέρεια των επιχειρήσεων να ανταπεξέλθουν οικονομικά όταν ταυτόχρονα έχουμε συνεχείς αλλαγές σε φορολογικό σύστημα καθώς και στο εργατικό καθεστώς που διαρκώς μεταβάλλεται. Όλες οι επιχειρήσεις είναι αναγκαίο να προσαρμοστούν στα νέα αυτά δεδομένα ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να εμποδίσουν την οικονομική ύφεση να επηρεάσει την βιωσιμότητα της εκάστοτε επιχείρησης.

Σαφώς και η οικονομική ύφεση επηρέασε όλους τους τομείς και κλάδους σε διαφορετικό βαθμό. Για τις επιχειρήσεις όμως, κυρίως τις μικρομεσαίες, τα πράγματα είναι πιο δύσκολα

διότι επηρεάζονται πιο εύκολα σε τυχόν τροποποιήσεις στο φορολογικό ή οικονομικό καθεστώς.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις πιθανά είναι ένα από τα σημαντικότερα θύματα της οικονομικής κρίσης, η οποία έλαβε δράση στη χώρας μας με καταστροφικές συνέπειες. Πολλές από τις επιχειρήσεις αυτές αναγκάστηκαν να μεταφερθούν σε χώρες του εξωτερικού για να επιζήσουν. Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις επηρεάζονται δυσανάλογα αναλογικά με το μέγεθός τους λόγω της οικονομική ύφεσης, διότι οι επιχειρήσεις αυτές έχουν πολύ λίγους οικονομικούς πόρους.

2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

2.1 Έννοια και διάκριση της επιχείρησης

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με κάποιες εισαγωγικές έννοιες για την επιχείρηση ως οικονομική μονάδα. Αρχικά, θα δοθεί ο ορισμός για το τι καλούμε επιχείρηση καθώς και τα στοιχεία που την αποτελούν. Οι επιχειρήσεις μπορούν να χωριστούν σε πολλές κατηγορίες ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης, τη νομική τους μορφή, τον σκοπό που αντιπροσωπεύουν, τον παραγωγικό τομέα τους και άλλα που θα δούμε στα επόμενα κεφάλαια. Πρώτα όλα όμως πρέπει να προσδώσουμε τον ορισμό της επιχείρησης και στη συνέχεια να παραθέσουμε τις διαφορετικές κατηγορίες που χωρίζονται αυτές σε σχέση με τα κριτήρια κατάταξής τους (Κορρές 2015).

2.2 Έννοια και μορφές των επιχειρήσεων

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, επιχείρηση ονομάζεται μια αυτοτελή οικονομική μονάδα που συνδυάζει την εργασία, το κεφάλαιο καθώς και τη φύση, με ποικίλους τρόπους δηλαδή συνδέει τους συντελεστές της παραγωγής συστηματικά. Τελικό στόχο έχει την κάλυψη ανθρωπίνων αναγκών μέσω της παροχής υπηρεσιών καθώς και την παραγωγή αγαθών. Έτσι σύμφωνα με αυτό τον ορισμό τα επιμέρους στοιχεία που συνιστούν την επιχείρηση είναι (Καραγιάννης, Κορρές & Ζαρίφης, 2001):

- i. Ο συνεχής συνδυασμός των συντελεστών παραγωγής, δηλαδή η εφαρμογή οικονομικής αρχής.
- ii. Η πραγματοποίηση κέρδους με την παραγωγή και παροχή αγαθών ή υπηρεσιών στην αγορά για κάλυψη των ανθρωπίνων αναγκών.
- iii. Οι συντελεστές της παραγωγής δηλαδή η εργασία, τα κεφάλαια, η παραγωγικότητα καθώς και οι εγκαταστάσεις ανεξάρτητα όμως από το ποσοστό συμμετοχής τους.

Αξίζει να επισημάνουμε ότι το πρώτο και το τρίτο χαρακτηριστικό από τα προαναφερθείσα γνωρίσματα της επιχείρησης είναι τις περισσότερες φορές ίδια για όλες τις επιχειρήσεις. Το δεύτερο χαρακτηριστικό της επιχείρησης είναι διαφορετικό για την κάθε επιχείρηση, οργάνωση ή σωματείο. Η επιχείρηση λειτουργεί σε ένα συγκεκριμένο οικονομικό σύστημα το οποίο αποτελεί σαφώς και το περιβάλλον αυτής. Το ενιαίο αυτό σύστημα περιλαμβάνει επιμέρους μονάδες που αλληλοεπιδρούν και έχουν κάποιους σαφείς κανόνες συμπεριφοράς (Κορρές, 2005).

2.2.1 Τύποι και μορφές των επιχειρήσεων

Για την κατάταξη και τη διαφοροποίηση των επιχειρήσεων, υπάρχουν πολλά διαφορετικά κριτήρια. Μεταξύ αυτών τα κύρια κριτήρια που χρησιμοποιούνται συνήθως για τον διαχωρισμό των οικονομικών μονάδων καθώς και των επιχειρήσεων, μπορούμε να τα διαχωρίσουμε στις εξής κατηγορίες όπως βλέπουμε και στο παρακάτω πίνακα (Πολυχρονόπουλος & Κορρές, 2005):

Κύρια Κριτήρια Διαχωρισμού Επιχειρήσεων

- i. Μέγεθος επιχείρησης και νομική μορφή**
- ii. Παραγωγική δραστηριότητα και σκοπός**
- iii. Χωρική διάσταση και φορέας**

Πιο αναλυτικά:

i. Μέγεθος της επιχείρησης και νομική μορφή

Οι επιχειρήσεις παρουσιάζονται ως νομικά πρόσωπα, δηλαδή ως πρόσωπα ή περιουσιακά στοιχεία για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων.

Η πιο αξιόπιστη μορφή επιχειρηματικότητας είναι εκείνη που συγκροτείται από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Επιπρόσθετα, η επιχειρηματικότητα μπορεί να γίνει και σε δημόσιες επιχειρήσεις, κερδοσκοπικούς και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, συνεταιριστικές ενώσεις κ.α. Εκτός όμως από την επιχειρηματικότητα που συγκροτείται στις ιδιωτικές επιχειρήσεις έχουμε και τις παρακάτω μορφές (Καραγιάννης 1999):

Κοινωνική επιχειρηματικότητα που ως στόχο έχει την κάλυψη και την εξυπηρέτηση των ανθρωπίνων καθώς και των κοινωνικών αναγκών. Ωστόσο, η κοινωνία εξελίσσεται διαρκώς μεταβάλλοντας έτσι και τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες και ανάγκες. Έτσι η επιχειρηματική δραστηριότητα είναι απαραίτητο να αλλάζει και αυτή διαρκώς αντίστοιχα. Εφόσον όμως η κοινωνική επιχειρηματικότητα λειτουργήσει σωστά και αποτελεσματικά, είναι ικανή να συνδράμει σε πολλούς φιλανθρωπικούς και κοινωνικούς σκοπούς όπως το χαμόγελο του παιδιού.

Συνεργατική επιχειρηματικότητα η οποία στηρίζεται στη συνεργασία μεταξύ των ατόμων και έχει ως βασικό στόχο τα οφέλη της ομάδας των ατόμων αυτών. Λαμβάνει χώρα σε συγκεκριμένους παραγωγικούς κλάδους, όπως η παραγωγή μέσω της κτηνοτροφίας και της γεωργίας.

ii. Παραγωγική δραστηριότητα και σκοπός

Οι επιχειρήσεις ως οικονομικές μονάδες, ανάλογα με τον σκοπό που διέπουν, μπορούν να διακριθούν στις εξής:

Κερδοσκοπικές επιχειρήσεις: Στόχος αυτής της κατηγορίας επιχειρήσεων είναι η παραγωγή καθώς και η προώθηση αυτών των αγαθών ή υπηρεσιών στην αγορά εργασίας με σκοπό την επίτευξη κέρδους. Στη συνέχεια αυτό το κέρδος διατίθεται για κάποια επένδυση (ή παραμένει για κάποια μεγαλύτερη επένδυση στο άμεσο μέλλον) είτε χρησιμοποιείται για άμεση κατανάλωση.

Μη κερδοσκοπικές επιχειρήσεις: Σε αντίθεση με την πρώτη κατηγορία αυτές έχουν ως στόχο την παραγωγή και την προώθηση των αγαθών ή υπηρεσιών στην αγορά εργασίας για να καλυφθούν αρχικά οι βασικές ανάγκες των ανθρώπων που την αποτελούν και στη συνέχεια να καλυφθεί μόνο το κόστος παραγωγής χωρίς την επίτευξη κέρδους.

iii. Χωρική διάσταση και φορέας

Ανάλογα με την χωρική διάσταση και τον φορέα τους οι επιχειρήσεις χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

Ιδιωτικές επιχειρήσεις: Σε αυτή την κατηγορία ο φορέας είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Λειτουργούν λοιπόν σύμφωνα με το ιδιωτικό δίκαιο. Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από ταχείς και συνέχεις αλλαγές έτσι ώστε να προλαμβάνουν και να προσαρμόζονται στα νέα που συνεχώς υπάρχουν στην οικονομία της αγοράς. Οι περισσότεροι οικονομικοί οργανισμοί αποτελούνται από ιδιωτικούς οργανισμούς στην οικονομία και είναι όλοι κερδοσκοπικοί οργανισμοί.

Δημόσιες επιχειρήσεις: Σε αντίθεση με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις ο φορέας είναι το Δημόσιο ή Κοινότητες και Δήμοι. Λειτουργούν δηλαδή με φορέα νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Σε αυτή την κατηγορία στόχος είναι η ενίσχυση της οικονομίας, η επίτευξη κέρδους (με την ίδρυση μονοπωλιακών οργανισμών και εκδηλώσεων για ενίσχυση των δήμων και κοινοτήτων), καθώς και η προσφορά κοινωνικού έργου (για δωρεάν και συνεχή παιδεία καθώς και προσφορά στη δημόσια υγεία).

Μικτές επιχειρήσεις: Σε αυτή τη κατηγορία φορέας είναι είτε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου είτε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή και συνδυασμός αυτών με τη λεγόμενη συνεργασία ιδιωτικού και δημοσίου τομέα. Έχουν ως στόχο να επιτευχθεί μια συλλογική ανάγκη, όμως αργεί πολύ για την λήψη αποφάσεων στην επιχείρηση. Αποτελούν συνήθως μορφή ανώνυμης εταιρείας. Εφόσον λειτουργεί σωστά και παρουσιαστεί κάποιο κέρδος χωρίζεται μεταξύ των φορέων.

2.3 Διάκριση των επιχειρήσεων

Εκτός από τον τομέα που λαμβάνει χώρα μια επιχείρηση, στην Ελλάδα αλλά και στην οικονομία σε όλο το κόσμο, βασικό ρόλο παίζουν και οι μικρές επιχειρήσεις. Πριν όμως αναλύσουμε την σημαντικότητα των μικρών επιχειρήσεων πρέπει να ορίσουμε ορισμένες βασικές έννοιες για την καλύτερη κατανόηση των επόμενων κεφαλαίων. Υπάρχει πλήθος ορισμών για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις λόγω της διαφορετικών δεδομένων για τις οικονομίες των χωρών καθώς και της ποικιλομορφίας των επιχειρήσεων. Το 1966 η ευρωπαϊκή επιτροπή εξέδωσε τον πρώτο ορισμό (96/280/EK) για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Στη συνέχεια και συγκεκριμένα το 2003 εγκρίθηκε ένας νέος ορισμός για τις μικρομεσαίες (2003/361/EK) ο οποίος άρχισε να ισχύει από το 2005 μέχρι και σήμερα.

Έτσι, έγινε κοινός αποδεκτός αυτός ο ορισμός σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οπότε γίνεται διάκριση μεταξύ των επιχειρήσεων σε σχέση με το πόσους εργαζόμενους απασχολεί η επιχείρηση, τον ετήσιο ισολογισμό καθώς και τον ετήσιο κύκλο εργασιών. Ο διαχωρισμός αυτός γίνεται ως εξής:

Πολύ μικρές επιχειρήσεις. Αυτός ο τύπος επιχειρήσεων απασχολεί μέχρι και 9 άτομα με ετήσιο ισολογισμό ή κύκλο εργασιών έως και 2 εκατομμύρια ευρώ.

Μικρές επιχειρήσεις. Το σύνολο των εργαζομένων που απασχολούν είναι από 10 έως και 49 άτομα και έχουν ετήσιο σύνολο ισολογισμού ή ετήσιο κύκλο εργασιών που μπορεί να φτάσει έως και τα 10 εκατομμύρια ευρώ.

Μεσαίες επιχειρήσεις. Αυτό ο τύπος επιχειρήσεων απασχολεί εργαζόμενους από 50 έως και 249 άτομα, έχουν ετήσιο ισολογισμό έως 43 εκατομμύρια ευρώ ή ετήσιο κύκλο εργασιών έως και τα 50 εκατομμύρια ευρώ.

Μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Είναι ο πιο γνωστός τύπος επιχειρήσεων διότι συμπεριλαμβάνει όλες τις προηγούμενες κατηγορίες επιχειρήσεων που προαναφέραμε δηλαδή τις μεσαίες, τις μικρές και τις πολύ μικρές. Αυτή η κατηγορία αποτελείται από ένα σύνολο ατόμων από 1 έως και 249. Επιπρόσθετα, είναι απαραίτητο να μην αποτελούν μέρος άλλης επιχείρησης, δηλαδή να μην ανήκουν, περισσότερο από 25% του κεφαλαίου σε μια ή παραπάνω επιχειρήσεις, οι οποίες δεν αντιπροσωπεύουν τους ορισμούς της μικρομεσαίας επιχείρησης. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις αυτές έχουν ετήσιο ισολογισμό έως τα 43 εκατομμύρια ευρώ ή ετήσιο κύκλο εργασιών έως τα 50 εκατομμύρια ευρώ.

Μεγάλες επιχειρήσεις. Το σύνολο των εργαζομένων που απασχολούν είναι άνω των 249 εργαζομένων, με ετήσιο σύνολο ισολογισμού από 43 εκατομμύρια ευρώ και πάνω καθώς και ετήσιο κύκλο εργασιών που ξεπερνά τα 50 εκατομμύρια ευρώ.

Επιπλέον, έχουν αναγνωριστεί και πολλά διαφορετικά γνωρίσματα των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων που έχουν σχέση με την με την επιχειρηματικότητα από το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο (SMEs Observatory, 2003). Οπότε, για την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, στοιχεία όπως η ανταγωνιστικότητα καθώς και η διαφορετικότητα σε προϊόντα ή υπηρεσίες είναι πολύ σημαντικά.

Η αύξηση της παραγωγικότητας, του ανταγωνισμού και του κέρδους αποτελεί την επιτυχία της επιχείρησης σύμφωνα με την οικονομική θεωρία. Επιπλέον, σημαντικό στοιχείο για να είναι ανταγωνιστική μια επιχείρηση είναι το μέγεθος της παραγωγής της. Όμως, σύμφωνα με κάποιες μελέτες οι οποίες παρουσιάζουν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ως κυρίαρχο στοιχείο στις σύγχρονες οικονομίες και φυσικά αρκετές είναι οι χώρες που εξαρτώνται στις επιχειρήσεις αυτές (Χανδρινός 2005).

2.4 Τομείς παραγωγής της ελληνικής οικονομίας και συμμετοχής τους σε οικονομικά μεγέθη

2.4.1 Πρωτογενής τομέας

Ο πρωτογενής τομέας της οικονομίας είναι ο σημαντικότερος τομέας της παραγωγής όπου πραγματοποιείται η παραλαβή αγαθών απευθείας από τη φύση και περιλαμβάνει τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία και τα δάση. Πιο συγκεκριμένα, οι συντελεστές που καθορίζουν την αγροτική παραγωγή στην Ελλάδα είναι αρχικά οι κλιματικές συνθήκες, οι λίγες πεδινές εκτάσεις σε συνδυασμό με το ορεινό ανάγλυφο, το δημογραφικό πρόβλημα, κλπ. Ο πρωτογενής τομέας αποτέλεσε για αρκετά χρόνια τη βάση της οικονομίας της Ελλάδας. Μέχρι την δεκαετία του 1960 οι γεωργικές δραστηριότητες βασίζονταν σε παραδοσιακούς τρόπους, σε αντίθεση με την σημερινή εποχή όπου η γεωργική παραγωγή έχει εξελιχθεί, καθώς έχουμε χρήση πολλών μηχανημάτων, θερμοκηπίων, αρδευτικών συστημάτων, λιπάσματα, κ.ά. Επιπλέον, με την εκτέλεση κάποιων εγγειοβελτιωτικών έργων γίνεται προσπάθεια βελτίωσης και αύξησης της γεωργικής παραγωγής. Τα βασικότερα γεωργικά προϊόντα που παράγονται στην Ελλάδα είναι τα δημητριακά, τα βιομηχανικά φυτά

(βαμβάκι, ζαχαρότευτλα), καθώς και το λάδι. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει ανάπτυξη και στα βιολογικά προϊόντα όπου προέρχονται από τη βιολογική καλλιέργεια και από τη βιολογική κτηνοτροφία.

Επιπλέον, σε σχέση με τη δασοκομία, φαίνεται ότι η παραγωγή δεν είναι ιδιαίτερα σημαντική λόγω της μείωσης του αριθμού των ελληνικών δασών. Στον τομέα της αλιείας, τα τελευταία 25 χρόνια αναπτύχθηκαν οι υδατοκαλλιέργειες λόγω της υπεραλίευσης των θαλασσών. Επίσης, στην οικονομία της Ελλάδας είναι η μικρότερη συγκριτικά με τους δύο άλλους παραγωγικούς τομείς.

2.4.2. Δευτερογενής τομέας

Ο δευτερογενής τομέας έχει να κάνει με την παραγωγή αγαθών όπου λαμβάνονται από τη μεταποίηση προϊόντων του πρωτογενούς τομέα. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει τους κλάδους της μεταποίησης (βιομηχανίας, βιοτεχνίας), της ενέργειας, των μεταλλευμάτων, της ύδρευσης, της οικοδομής καθώς και των λατομείων - ορυχείων. Οι πιο σημαντικοί κλάδοι της μεταποίησης στην Ελλάδα είναι η κλωστοϋφαντουργία, οι μονάδες επεξεργασίας τροφίμων, η παρασκευή σιδήρου, αλουμινίου, η ένδυση και υπόδηση.

Η Ελλάδα στο παρελθόν στηριζόταν κατά κύριο λόγο στον πρωτογενή τομέα. Όμως τη δεκαετία του 1960 άρχισε να στρέφεται προς τους κλάδους της βιομηχανίας. Αρχικά είχαμε την ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας (δυλιστήρια, μεταλλουργικές - οικοδομικές βιομηχανίες, βιομηχανίες χάλυβα, αλουμινίου, τσιμέντου, κ.α.) και στη συνέχεια ακολούθησε η ελαφριάς μορφής βιομηχανία (τροφίμων, υφασμάτων, ποτών, κα). Παρόλα αυτά υπήρχαν αρκετοί παράγοντες που εμπόδιζαν την ανάπτυξή της βιομηχανίας. Κάποιοι από αυτούς τους σημαντικότερους ανασταλτικούς παράγοντες για την περαιτέρω ανάπτυξη του κλάδου της βιομηχανίας στην Ελλάδα ήταν η ύπαρξη σημαντικού αριθμού οικογενειακών επιχειρήσεων, η έλλειψη της τεχνογνωσίας καθώς και η αδυναμία να ανταγωνιστούν τις ξένες επιχειρήσεις με την απελευθέρωση του εμπορίου. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια, ο αριθμός των βιομηχανικών επιχειρήσεων μειώνεται και ένα μέρος τους μεταφέρεται σε άλλες χώρες με πιο ευνοϊκές συνθήκες. Από την μεριά του κράτους έγιναν κάποιες ενέργειες για την εξάλειψη αυτών των προβλημάτων, όπως για παράδειγμα η παροχή κινήτρων για την ανανέωση του τεχνολογικού εξοπλισμού, χωρίς όμως τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Οι κατασκευές αποτελούν επιπλέον ένα σημαντικό κλάδο της ελληνικής οικονομίας. Τα τεχνικά έργα, όπως το αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος», η γέφυρα «Χαρίλαος Τρικούπης» στο Ρίο-Αντίρριο, η Εγνατία Οδός, κ.ά., οι κατασκευές πολυκατοικιών και άλλων οικοδομημάτων προσέφεραν σε σημαντικό βαθμό στην οικονομική πρόοδο της χώρας. Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, βασίζεται στην εξόρυξη του λιγνίτη που υπάρχει στη χώρα μας και στο πετρέλαιο που μέχρι σήμερα εισάγεται. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ήλιος, άνεμος, γεωθερμία, βιομάζα) έχουν σημαντικό μικρότερο ποσοστό συμμετοχής στην παραγωγή ενέργειας, αν και το ποσοστό τους έχει σημειώσει μία άνοδο και φαίνεται ότι η αυξητική αυτή τάση θα συνεχιστεί στο άμεσο μέλλον.

2.4.3. Τριτογενής τομέας

Ο τριτογενής τομέας αφορά την παροχή υπηρεσιών και ειδικότερα το εμπόριο, τις μεταφορές, τις τράπεζες, τις ασφάλειες, τις επικοινωνίες, την υγεία, την παιδεία και άλλες υπηρεσίες. Ο τριτογενής τομέας είναι πολύ ανεπτυγμένος στην Ελλάδα συγκριτικά με τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα με τον κλάδο του τουρισμού να αποτελεί αναπόσπαστο και πολύ σημαντικό κομμάτι της ελληνικής οικονομίας. Μορφές τουρισμού αποτελούν ο

τουρισμός των πόλεων (city breaks), ο πολιτιστικός, ο εναλλακτικός τουρισμός ο οποίος παρουσιάζει σταδιακή ανάπτυξη τις τελευταίες δεκαετίες και περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τον αγροτουρισμό, το θαλάσσιο τουρισμό και αθλητικό τουρισμό αναψυχής καθώς και το γαστρονομικό τουρισμό.

Επιπρόσθετα, σημαντική ανάπτυξη παρουσιάζουν οι κλάδοι των θαλάσσιων μεταφορών και των αερομεταφορών. Ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς καθώς όλο και μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού χρησιμοποιεί κινητό τηλέφωνο και διαδίκτυο. Τα τελευταία χρόνια, λόγω της συνεχούς αύξησης του τουρισμού σε συνδυασμό με την πολύ δυνατή παρουσία της ναυτιλίας η οποία ήταν ανέκαθεν μια από τις σημαντικότερες δραστηριότητες στη χώρα μας, ο τριτογενής τομέας κυριαρχεί συγκριτικά με τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

2.5. Συμμετοχή των κλάδων στη διαμόρφωση μεγεθών της οικονομίας

2.5.1. Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ)

Σημαντική είναι η συμμετοχή των τομέων παραγωγής σε ορισμένα βασικά μεγέθη της οικονομίας όπως το ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΠ). Ένας τρόπος υπολογισμού του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος είναι η μέθοδος της προστιθέμενης αξίας. Δείχνει την αξία που δημιουργείται από τη λειτουργία της επιχείρησης, συνεπώς είναι πολύ σημαντικό μία επιχείρηση να έχει μεγάλη προστιθέμενη αξία. Λαμβάνεται υπόψη η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ) γιατί δεν αφαιρούνται οι αποσβέσεις. Η ΑΠΑ διαφοροποιείται ως προς το ΑΕΠ που υπολογίζεται σε τιμές αγοράς σε σχέση με τους φόρους, δηλαδή το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν υπολογίζεται αν στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία προστεθούν οι φόροι αφού έχουν αφαιρεθεί οι επιδοτήσεις στα προϊόντα.

Πιο συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν οι μεταβολές κατά τα έτη 2007-2009, με βάση τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Αρχικά, το έτος 2007 η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία αυξήθηκε σε ποσοστό 6,8% στο σύνολο όλης της Ελλάδας συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Στον πρωτογενή τομέα η ΑΠΑ υπέστη μείωση κατά 0,2%, ενώ στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα υπήρξε μία αύξηση σε ποσοστό 3,6% και 8,1% αντίστοιχα. Στη συνέχεια, το έτος 2009 ο πρωτογενής τομέας συμμετέχει με ποσοστό 3,1% στην προστιθέμενη αξία, ο δευτερογενής με ποσοστό 17,8% και ο τριτογενής τομέας με ποσοστό 79,1%. Η ΑΠΑ υπέστη αύξηση σε ποσοστό 0,4% σε όλη την Ελλάδα συγκριτικά με το 2008. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε αύξηση στη προστιθέμενης αξίας στο σύνολο της χώρας στον πρωτογενή τομέα ήταν της τάξης του 0,7%. Ωστόσο, στο δευτερογενή τομέα υπήρξε μείωση της προστιθέμενης αξίας σε ποσοστό 1,4%, ενώ ο τριτογενής τομέας παρουσίασε αύξηση 0,9%.

Τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο ΑΕΠ το 2009 είχαν αρχικά οι περιφέρειες της Αττικής με ποσοστό 43,4% καθώς της Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό και 15%. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ το ίδιο έτος ανήλθε στα 20.830 €, μειωμένο κατά 1,2% από το 2008. Το πιο υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ καταγράφηκε στην περιφέρεια του Νότιου Αιγαίου και στη συνέχεια έχουμε τις περιφέρειες της Αττικής και Στερεάς Ελλάδας. Το πιο χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ εντοπίστηκε στις περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης καθώς και στην περιφέρεια Ηπείρου. Λαμβάνοντας υπόψη τη συμμετοχή των περιφερειών της χώρας στη δημιουργία της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό στον πρωτογενή τομέα έχει η Κεντρική Μακεδονία (20,8%) και έπειτα η περιφέρεια της Θεσσαλίας (13%). Όσον αφορά το δευτερογενή τομέα, η Αττική είναι στην κορυφή αυτής της

καταγραφής με ποσοστό 33,4%, και στη συνέχεια η Κεντρική Μακεδονία με 16,4%. Τέλος, στον τριτογενή τομέα η περιφέρεια της Αττικής κατέχει ποσοστό 47,2% και έπειτα η Κεντρική Μακεδονία με 14,5%. Ωστόσο άξιο αναφοράς είναι ότι το Βόρειο Αιγαίο κατέχει την τελευταία θέση στο ποσοστό συμμετοχής στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και στους τρεις τομείς παραγωγής. Στον πρωτογενή τομέα κατέχει το 1,9%, στο δευτερογενή τομέα 1,1% και στον τριτογενή τομέα 1,6%. Ανάλογα ήταν και τα στοιχεία το προηγούμενο έτος (2008) με κάποιες πολύ μικρές διαφορές στα ποσοστά.

Η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο ΑΕΠ το έτος 2009 ήταν 17,8% συγκριτικά με το 2008 που βρισκόταν στο 18,1% και του τριτογενούς τομέα 79,1% συγκριτικά με το 2008 που βρισκόταν στο 78,7%, ενώ στον πρωτογενή τομέα δεν παρουσιάστηκε αξιοσημείωτη μεταβολή.

Στα παρακάτω διαγράμματα (Διάγραμμα 1, 2 και 3) παρατηρούμε τη συμμετοχή των τριών παραγωγικών τομέων στην προστιθέμενη αξία της ελληνικής οικονομίας διαχρονικά. Στον πρωτογενή τομέα έχουμε αυξομειώσεις στην προστιθέμενη αξία μέχρι το έτος 1994, ενώ τα επόμενα χρόνια μέχρι σήμερα υπάρχει μια συνεχής πτώση. Έπειτα όπως βλέπουμε στο δευτερογενή τομέα μέχρι το 1986 υπάρχουν αυξομειώσεις, ενώ τα επόμενα χρόνια λόγω της αποβιομηχάνισης, η προστιθέμενη αξία έχει πτωτική τάση. Τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο ΑΕΠ διαχρονικά, όπως φαίνεται από τα ποσοστά των διαγραμμάτων, έχει ο τριτογενής τομέας. Μόνο στις αρχές της δεκαετίας '70 η προστιθέμενη αξία μειώνεται, ακολουθώντας όμως στη συνέχεια και μέχρι σήμερα ανοδική πορεία. Ενώ η Ελλάδα αρχικά στηριζόταν κατά κύριο λόγο στον πρωτογενή καθώς και τον δευτερογενή τομέα παραγωγής, όσο περνούσαν τα χρόνια τη βάση της αποτέλεσε ο τριτογενής τομέας παραγωγής. Οι χώρες με βασικό τομέα παραγωγής τον τριτογενή θεωρούνται αναπτυγμένες σε σχέση με εκείνες που στηρίζονται περισσότερο στον πρωτογενή τομέα, οι οποίες κατατάσσονται στις αναπτυσσόμενες οικονομίες.

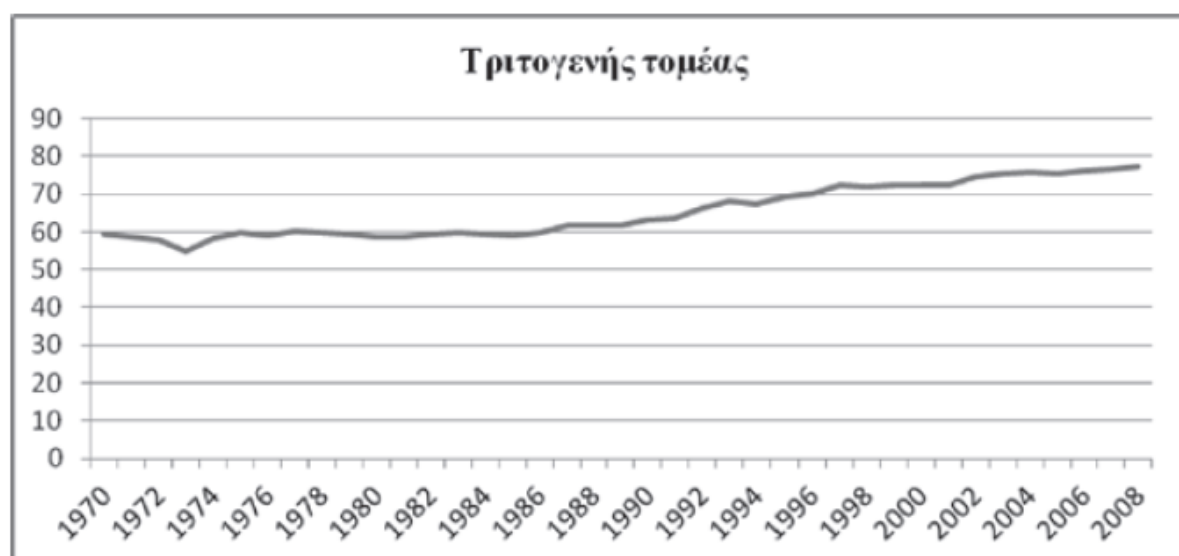
Διάγραμμα 1: Πρωτογενής τομέας 1970-2008

(Πηγή στοιχείων: OECD Factbook 2010: Economic, Environmental and Social Statistics)

Διάγραμμα 2: Δευτερογενής τομέας 1970-2008

(Πηγή στοιχείων: OECD Factbook 2010: Economic, Environmental and Social Statistics)

Διάγραμμα 3: Τριτογενής τομέας 1970-2008

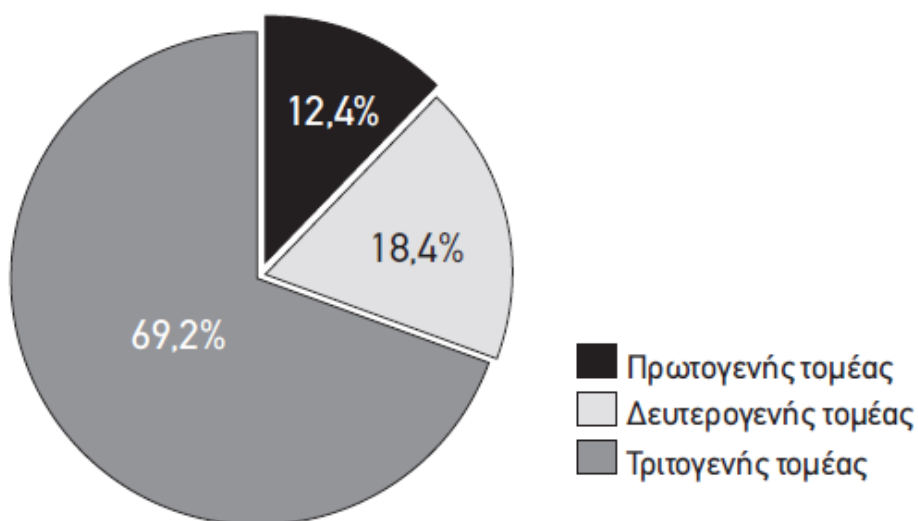
(Πηγή στοιχείων: OECD Factbook 2010: Economic, Environmental and Social Statistics)

2.5.2. Απασχόληση

Με βάση τα συγκεντρωτικά στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής για τα έτη 2006 - 2011 που αφορά τους απασχολούμενους ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στον πρωτογενή τομέα είχαμε μία συνεχή μείωση μέχρι το γ' τρίμηνο του έτους 2007 ενώ στη συνέχεια υπήρχε μία αύξηση μέχρι το β' τρίμηνο του 2008. Από το έτος 2009 και μέχρι την αρχή του 2010 ο πρωτογενής τομέας παρουσιάζει αύξηση ενώ στη συνέχεια μειώνεται και πάλι. Στο δευτερογενή τομέα παρουσιάζεται αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων έως το γ' τρίμηνο του 2007 και έπειτα παρατηρούνται αυξομειώσεις. Ωστόσο, από το γ' τρίμηνο

του 2008 συνεχώς και πιο λίγα άτομα απασχολούνται στο δευτερογενή τομέα. Τέλος, στον τριτογενή τομέα παρατηρείται μία συνεχής αυξομείωση των απασχολούμενων ατόμων από το 2006 μέχρι το 2011. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο τριτογενής τομέας απασχολεί άτομα σχεδόν τέσσερις φορές περισσότερα απ' ότι ο δευτερογενής τομέας και έξι φορές περισσότερα από τον πρωτογενή τομέα.

Όπως βλέπουμε και στο παρακάτω διάγραμμα 4 που αφορά στο α' τρίμηνο του 2011 ο τριτογενής τομέας κατέχει την επικρατέστερη θέση στην ελληνική οικονομία με ποσοστό 69,2%. Το ποσοστό του αντίστοιχου τριμήνου του 2010 ήταν 67,1% και το 2009 66,8%. Στη συνέχεια έχουμε τον δευτερογενή τομέα με αρκετά μεγάλη διαφορά με ποσοστό 18,4% έναντι 20,2% (μείωση 7,8% συγκριτικά με το 2010) και 21,6% το 2009. Το μικρότερο ποσοστό απασχολούμενων κατέχει ο πρωτογενής τομέας με ποσοστό 12,40%. Το αντίστοιχο τρίμηνο των προηγούμενων ετών τα ποσοστά ήταν 12,7% και 11,6%. Συγκρίνοντας επίσης τον αριθμό των απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας και παίρνοντας ως βάση το έτος 2010 φαίνεται ότι στον πρωτογενή τομέα υπήρχε μία αύξηση της τάξης του 8,2% συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2009 και μία μείωση 7,7% το 2011. Ο δευτερογενής τομέας υπέστη μείωση σε ποσοστό 7,8% το 2010 και 13,8% το επόμενο έτος. Αντίστοιχη εικόνα παρουσιάζει και ο τριτογενής τομέας, στον οποίο υπήρξε η μικρότερη μεταβολή (μείωση 0,9% συγκριτικά με το α' τρίμηνο του 2009 και 2,2% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2010). Ο κυριότερος κλάδος που μειώθηκε η απασχόληση είναι ο κλάδος των κατασκευών και έπονται οι κλάδοι της γεωργίας, αλιείας, δασοκομίας καθώς και της μεταποίησης και της εκπαίδευσης.

Διάγραμμα 4: Ποσοστιαία κατανομή των εργαζομένων κατά τομέα της οικονομίας Α' τρίμηνο 2011

(Πηγή: Στατιστικά Θέματα-Αγορά Εργασίας (Ελληνική Στατιστική Αρχή))

Πίνακας 1: Απασχολούμενοι 15 ετών και άνω κατά μονοψήφιες κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας

Α΄ τρίμηνο 2011							
Σε χιλιάδες							
Μονοψήφιες κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας και φύλο	Σύνολο Total	Ομάδες ηλικιών					
		ετών 15 – 19	ετών 20 – 24	ετών 25 – 29	ετών 30 – 44	ετών 45 – 64	65 ετών και άνω
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ - GREECE, TOTAL							
Και των δύο φύλων	4.194,4	15,7	177,2	447,8	1.861,4	1.611,3	81,1
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	519,0	3,3	15,4	25,8	162,1	273,6	38,9
Ορυχεία και λατομεία	11,1	–	0,6	1,0	5,1	4,2	0,2
Μεταποίηση	440,7	0,8	14,7	46,7	202,7	171,4	4,4
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	24,5	–	0,9	0,9	10,6	12,2	–
Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	27,4	–	0,9	1,3	9,7	15,3	0,1
Κατασκευές	267,2	2,0	17,0	32,8	126,5	86,3	2,6
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκινήτων οχημάτων και μοτοσυκλετών	782,0	3,6	40,2	105,0	376,5	246,2	10,4
Μεταφορά και αποθήκευση	203,2	–	6,8	18,4	87,4	88,8	1,8
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	272,3	3,7	29,2	36,4	112,2	83,8	6,8
Ενημέρωση και επικοινωνία	83,1	–	2,8	12,1	43,7	23,9	0,5
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	113,7	–	1,9	11,5	57,9	42,3	0,1
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	4,7	–	0,2	0,7	2,1	1,8	0,1
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	218,9	–	5,6	35,4	100,9	74,3	2,7
Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	79,1	0,4	4,4	10,8	38,0	24,4	1,0
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	373,2	0,3	10,6	32,9	179,2	148,6	1,7
Εκπαίδευση	308,8	–	5,9	28,3	138,9	134,1	1,7
Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	244,6	0,4	6,8	24,4	113,8	95,5	3,6
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	46,7	0,1	2,9	4,4	22,2	16,2	0,9
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	87,6	0,7	7,1	12,2	36,1	29,4	2,1
Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	84,6	0,3	3,1	6,5	34,8	38,4	1,5
Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων	2,1	–	0,2	0,2	0,9	0,8	–

Όπως βλέπουμε από τον παραπάνω πίνακα 1 που αφορά το α' τρίμηνο του 2011 που παρατίθενται αναλυτικά οι τομείς δραστηριότητας παρατηρείται αρχικά ότι στο δευτερογενή τομέα ποσοστό 57,2% απασχολείται στον κλάδο της μεταποίησης ενώ σε ποσοστό 34,7% απασχολείται στον κλάδο των κατασκευών.

Στον τριτογενή τομέα η πλειοψηφία των εργαζομένων με ποσοστό της τάξης του 27% απασχολείται στο λιανικό και χονδρικό εμπόριο και στη συνέχεια έχουμε τη δημόσια διοίκηση, άμυνα και οι υπηρεσίες υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης με ποσοστό που αγγίζει το 13%. Στην τρίτη θέση βρίσκεται ο τομέας της εκπαίδευσης με ποσοστό 10,6% και έπειτα έχουμε δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης που καταλαμβάνουν ποσοστό 9,4%.

2.6 Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ευρώπη

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν κυρίαρχο ρόλο στην οικονομία σε όλη την Ευρώπη, διότι ένα μεγάλο μέρος της ανάπτυξης προέρχεται από αυτές. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις ξεπερνούν σε αριθμό τα 22 εκατομμύρια και αντιπροσωπεύουν σε ποσοστό το 99% όλων των επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις εξασφαλίζουν τα 2/3 της συνολικής ιδιωτικής απασχόλησης και σε ποσοστό 80% των νέων θέσεων απασχόλησης που δημιουργήθηκαν από το έτος 2007 μέχρι το έτος 2012 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Eurostat Statistics).

Επίσης, 9 στις 10 μικρομεσαίες επιχειρήσεις που απασχολούσαν μέχρι και 9 άτομα, είναι όπως αναφέραμε και στο διαχωρισμό, πολύ μικρές επιχειρήσεις. Ωστόσο, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι συχνά αντιμέτωπες με αρκετές δυσκολίες, όπως η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων, η εξεύρεση πόρων, η έρευνα και η ανάπτυξη για νέες τεχνολογίες και καινοτομίες, η εύρεση κεφαλαίου καθώς και η εξειδίκευση του προσωπικού. Βέβαια, το πιο βασικό πρόβλημά αυτών των επιχειρήσεων ειδικά σε περίοδο οικονομικής ύφεσης, σύμφωνα με στοιχεία έρευνας της ΕΚΤ ήταν η μειωμένη ζήτηση.

Στη συνέχεια, όπως βλέπουμε και στους παρακάτω πίνακες 2 και 3, έχουμε την αναλογία των διάφορων κατηγοριών των επιχειρήσεων στην Ευρώπη το έτος 2008. Βλέπουμε λοιπόν, με τα παρακάτω στοιχεία και με κριτήριο το πλήθος των επιχειρήσεων, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αποτελείται από τις πολύ μικρές επιχειρήσεις με 92% και έπειτα ακολουθούν με πολύ μεγάλη διαφορά οι μικρές επιχειρήσεις με ποσοστό 6,7% καθώς και οι μεσαίες επιχειρήσεις με ποσοστό 1,1%. Αξιοσημείωτο είναι ότι το πλήθος των μεγάλων επιχειρήσεων αποτελεί μόνο το 0,2% όλων των επιχειρήσεων στην Ευρώπη. Την ίδια στιγμή βέβαια έχει και το μεγαλύτερο ποσοστό με 33,3% όσον αφορά τον αριθμό των απασχολούμενων.

	Αριθμός επιχειρήσεων	Απασχολούμενοι	Προστιθέμενη αξία	Παραγωγικότητα εργασίας
	(εκατομμύρια)		(δισ €)	(χιλ. €/ άτομο)
Σύνολο επιχειρήσεων	21,0	135,8	6.176	45,5
Σύνολο ΜΜΕ	20,9	90,6	3.617	39,9
Πολύ μικρές	19,3	39,3	1.348	34,3
Μικρές	1,4	27,9	1.147	41,2
Μεσαίες	0,2	23,4	1.122	47,9
Μεγάλες	0,0	45,2	2.559	56,6

	Αριθμός επιχειρήσεων	Απασχολούμενοι	Προστιθέμενη αξία	Παραγωγικότητα εργασίας
	Ποσοστό στο σύνολο (%)			Σχέση με το συνολικό (%)
Σύνολο επιχειρήσεων	100,0	100,0	100,0	100,0
Σύνολο ΜΜΕ	99,8	66,7	58,6	87,8
Πολύ μικρές	92,0	29,0	21,8	75,3
Μικρές	6,7	20,5	18,6	90,5
Μεσαίες	1,1	17,2	18,2	105,3
Μεγάλες	0,2	33,3	41,4	124,5

Πίνακας 2, 3: Ανάλυση κλάσης μεγέθους επιχειρήσεων βασικών δεικτών, μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων, οικονομία ΕΕ-27, 2008

(Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή-Eurostat-Special feature on SMEs)

Όπως βλέπουμε και από τους πίνακες 2 και 3 παραπάνω συγκρίνοντας πλήθος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, (όπου όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα συμπεριλαμβάνονται οι πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις), με τις μεγάλες επιχειρήσεις παρατηρούνται τα εξής:

1. Η πλειοψηφία του αριθμού των επιχειρήσεων σύμφωνα με στοιχεία του 2008 στην Ευρώπη κατέχουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις με ποσοστό 99,8%. Αντίθετα οι μεγάλες επιχειρήσεις κατέχουν ποσοστό μόλις 0,2% του συνόλου των επιχειρήσεων.
2. Επιπρόσθετα, ο αριθμός των απασχολούμενων φαίνεται ότι στο σύνολο των 135,8 εκατομμυρίων, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις απασχολούσαν 90,6 εκατομμύρια εργαζόμενους έναντι των μεγάλων επιχειρήσεων που απασχολούσαν 45,2 εκατομμύρια εργαζομένους. Συγκριτικά λοιπόν έχουμε σχεδόν διπλάσιο αριθμό εργαζομένων που απασχολείται στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε σχέση με τον αντίστοιχο αριθμό απασχολούμενων από τις μεγάλες επιχειρήσεις.

3. Το ίδιο παρατηρείται και για την προστιθέμενη αξία η οποία βλέπουμε ότι είναι μεγαλύτερη στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις με αριθμό απασχολούμενων έως 250 έναντι των μεγάλων επιχειρήσεων. Βέβαια, με βάση την παραγωγικότητα της εργασίας οι μεγάλες επιχειρήσεις παρουσιάζουν πιο υψηλό ποσοστό με 124,5% σε σχέση με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που παρουσιάζουν ποσοστό 87,8% όλων των επιχειρήσεων.

Επιπλέον, με βάση τα στοιχεία των πινάκων 2, 3 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μπορούμε να οδηγηθούμε σε δύο βασικά συμπεράσματα:

- Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι ο βασικός κορμός της οικονομίας ολόκληρης της Ευρώπης.
- Η παραγωγικότητα της εργασίας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι σχετικά χαμηλή και πρέπει να ενισχυθεί.

Το έτος 2009 η οικονομική κρίση είχε εξαπλωθεί στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης είτε σε μικρό είτε σε μεγαλύτερο ποσοστό. Αυτό φυσικά είχε και αρνητικό αντίκτυπο στις μικρομεσαίες κυρίως επιχειρήσεις, όπου διαπιστώθηκε μια εμφανής μείωση του αριθμού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, σαφώς επηρεάστηκαν η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία, ο αριθμός των εργαζομένων καθώς και άλλων σημαντικών μεγεθών, και γενικά η κατάσταση παρέμεινε προβληματική μέχρι και το έτος 2013. Επιπλέον, ο όγκος των συναλλαγών, η προστιθέμενη αξία καθώς και ο κύκλος εργασιών παρουσίασε αύξηση το 2010 συγκριτικά με το 2009. Ωστόσο, αυτή η αύξηση δεν κράτησε για πολύ διότι υπήρχε μια σταδιακή μείωση ξανά από τα μέσα του 2012. Παρατηρήθηκε ακόμη ότι οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις επηρεάστηκαν σε σημαντικότερο βαθμό σε σχέση με τις πολύ μικρές επιχειρήσεις. Ωστόσο, το σύνολο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων επηρεάστηκε λιγότερο σε σύγκριση με τις μεγάλες επιχειρήσεις. Αισθητή μείωση παρουσίασε η απασχόληση το έτος 2009 και το 2010, η οποία θα χρειαστεί χρόνος για να επιστρέψει στα επίπεδα πριν την κρίση. Το σύνολο των τομέων της οικονομίας επηρεάστηκε αρνητικά εξαιτίας της κρίσης ως προς την απασχόληση, εκτός από τις ξενοδοχειακές μονάδες και τα εστιατόρια που δεν παρατηρήθηκε μείωση.

Τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με το πλήθος και το είδος των επιχειρήσεων, την απασχόληση και την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία για το 2010 είχαν ως εξής:

Σε ποσοστό 99,8% εξακολουθούσαν να αποτελούνται από μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Για την απασχόληση, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις προσέφεραν τα 2/3 των εργαζομένων στο μη χρηματοοικονομικό τομέα της οικονομίας. Οι περισσότερες από τις μισές μικρομεσαίες επιχειρήσεις της Ευρώπης απασχολήθηκαν στον τριτογενή τομέα παραγωγής και πιο συγκεκριμένα στο εμπόριο, στον κλάδο των ακινήτων, στην ενοικίαση και σε διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας για την επικράτηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στον τομέα των υπηρεσιών ήταν το γεγονός ότι δεν απαιτούνταν πολύ μεγάλα κεφάλαια σε αντίθεση με τον κλάδο των κατασκευών.

2.7 Μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα

Όπως και αναφέραμε παραπάνω η έννοια των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι γνωστή και χρησιμοποιείται ευρέως και στην Ελλάδα. Στα ίδια πλαίσια με την Ευρώπη κινείται και η Ελλάδα με τις περισσότερες επιχειρήσεις να είναι πολύ μικρές όπως βλέπουμε και στον πίνακα 4 παρακάτω. Εφόσον λοιπόν αυτές οι κατηγορίες είναι κυρίαρχες στη χώρα είναι πολύ σημαντικό η υποστήριξη και η ανάπτυξη αυτών των επιχειρήσεων για την ενίσχυση της οικονομίας της Ελλάδας.

Έπειτα από έρευνα που έλαβε χώρα το έτος 2002 μέσω της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής το 99% των επιχειρήσεων στη χώρα μας ήταν μικρές και πολύ μικρές. Σημαντικά ήταν τα ευρήματα με το 98% των επιχειρήσεων να είχε έως 9 υπαλλήλους και το 2% των επιχειρήσεων να απασχολεί υπαλλήλους με εύρος από 10 έως και 249 σε αριθμό. Οι πιο πολλοί απασχολούμενοι δούλευαν κυρίως στο τριτογενή τομέα στο εμπόριο, έπειτα στο δευτερογενή τομέα στις κατασκευές και τέλος ο πρωτογενής τομέας με τη γεωργία κ.α. Όπως αναφέραμε σε προηγούμενη ενότητα οι πολύ μικρές επιχειρήσεις έχει ετήσιο ισολογισμό ή κύκλο εργασιών έως και 2 εκατομμύρια ευρώ. Αυτό φαίνεται και στην απογραφή που έλαβε χώρα με τις πιο πολλές επιχειρήσεις (92%) να έχουν ετήσιο ισολογισμό ή κύκλο εργασιών μικρότερο από 0,3 εκατομμύρια Ευρώ ενώ η μειοψηφία των επιχειρήσεων έφτανε το 1,5 εκατομμύρια Ευρώ.

Η ΓΣΕΒΕΕ, μέσω του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων, προσπάθησε μέσα από συνεχείς μελέτες να παρακολουθεί την πορεία αυτών των επιχειρήσεων. Οι μελέτες αυτές δίνουν σημαντικές πληροφορίες για την αξιολόγηση του εκάστοτε εξαμήνου και προβλέψεις για το μέλλον αυτών των επιχειρήσεων. Οι μελέτες αυτές από το 2009 έως το 2012 έδειξαν ότι αυτές οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στη χώρα μας με έλλειψη ρευστότητας, απουσία επενδύσεων και δυσβάστακτη φορολογία.

Όπως παρατηρούμε και στον παρακάτω πίνακα 4 έχουμε ένα ενημερωτικό δελτίο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε σύγκριση με τον πλήθος των επιχειρήσεων, το πλήθος των εργαζομένων και τη προστιθέμενη αξία της Ελλάδας και της Ευρώπης το 2012.

Αρχικά, όπως βλέπουμε υπάρχει πολύ μικρή διαφοροποίηση στο πλήθος των επιχειρήσεων σε Ελλάδα και Ευρώπη. Αξίζει να επισημανθεί εδώ ότι η πλειοψηφία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αποτελούνται από τις πολύ μικρές επιχειρήσεις. Επιπρόσθετα, παρατηρείται ότι οι περισσότεροι εργαζόμενοι στην Ελλάδα απασχολούνται στις πολύ μικρές επιχειρήσεις σε αντίθεση με την Ευρώπη όπου είναι κατανεμημένοι σχεδόν ισόποσα σε όλες τις κατηγορίες των επιχειρήσεων. Έτσι, στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουμε λιγότερους εργαζόμενους σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε σχέση με τη χώρα μας, αλλά περισσότερους σε μεγάλες επιχειρήσεις συγκριτικά με τη χώρα μας. Η προστιθέμενη αξία στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις στη χώρα μας είναι πιο υψηλή στο 70,2% αναλογικά με τις χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης που βρίσκεται στο 58,1%.

	Αριθμός επιχειρήσεων			Απασχολούμενοι			Προστιθέμενη Αξία		
	Ελλάδα		ΕΕ27	Ελλάδα		ΕΕ27	Ελλάδα		ΕΕ27
	Αριθμός	Μερίδιο	Μερίδιο	Αριθμός	Μερίδιο	Μερίδιο	Δισ. €	Μερίδιο	Μερίδιο
Πολύ μικρές	703.648	96,6%	92,2%	1.338.671	57,1%	29,6%	23	34,2%	21,2%
Μικρές	21.586	3,0%	6,5%	404.290	17,2%	20,6%	14	21,2%	18,5%
Μικρομεσαίες	2.649	0,4%	1,1%	255.492	10,9%	17,2%	10	14,8%	18,4%
ΜΜΕ	727.883	99,9%	99,8%	1.998.453	85,2%	67,4%	47	70,2%	58,1%
Μεγάλες	399	0,1%	0,2%	346.200	14,8%	32,6%	20	29,8%	41,9%
Σύνολο	728.282	100,0%	100,0%	2.344.653	100,0%	100,0%	66	100,0%	100,0%

Πίνακας 4: Οι Μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα και στην ΕΕ-27 το 2012
(Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή-Ενημερωτικό Δελτίο για την ΣΒΑ στην Ελλάδα 2012).

3. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

3.1 Η έννοια του φόρου

Για την εύρυθμη λειτουργία του κράτους και τη προσφορά στο κοινωνικό σύνολο απαραίτητη είναι η παρουσία μιας πηγής εσόδων. Πρέπει λοιπόν να γίνει μια μεταφορά παραγωγικών μέσων από ιδιωτικό σε δημόσιο τομέα. Έτσι, το κράτος δημιουργεί έσοδα κυρίως από δωρεές, από τη λειτουργία των επιχειρήσεων καθώς και από πρόστιμα και τέλη κ.α.

Η φορολογία αποτελεί μια από τις κυρίαρχες πηγές εσόδων για το κράτος. Ως φόρος ονομάζεται μια μονομερής και υποχρεωτική παροχή των ιδιωτικών φορέων στο Δημόσιο, που όμως δεν οδηγεί σε μια άμεση οικονομική αντιπαροχή του Δημοσίου προς τους φορολογούμενους (Δαλαμάγκας 1999, 2010). Σύμφωνα με αυτή την ερμηνεία του φόρου, διακρίνονται τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Αποτελεί υποχρεωτική παροχή, διότι το σύνολο των φυσικών ή νομικών προσώπων είναι αναγκασμένα να πληρώσουν τον φόρο, όπως αναφέρεται και από τη νομοθεσία.
- Αποτελεί μονομερής παροχή.
- Παρουσιάζεται από κάποια αντιπαροχή που δεν έχει να κάνει με το ποσό του φόρου που οφείλει να καταβάλει ο εκάστοτε φορολογούμενος ξεχωριστά. Η αντιπαροχή είναι ίδια και παραδίδεται εξ ολοκλήρου στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο μέσω αγαθών και υπηρεσιών.

Επιπλέον, το κράτος έχει έσοδα από φυσικά και νομικά πρόσωπα, τις περισσότερες φορές σε υπηρεσίες της Διοίκησης, ως αντάλλαγμα της διευκόλυνσης που παρέχει σε ορισμένες υπηρεσίες όπως τέλη στα ταχυδρομεία, στα λιμάνια, στα τέλη σταθερής και κινητής τηλεφωνίας κ.α.

3.2 Ρόλος της φορολογικής πολιτικής

Η φορολογία σε όλους τους τομείς και κλάδους είναι ο σημαντικότερος παράγοντας για την παρουσία εσόδων από το κράτος. Οι βασικοί στόχοι για τη φορολογία είναι οι παρακάτω:

- **Δημοσιονομικός ή Ταμειευτικός** για την κάλυψη δαπανών του κράτους.
- **Κοινωνικός** για τη καλύτερη διανομή του εισοδήματος καθώς και την αντιμετώπιση των αδικιών με την ευνοϊκή φορολόγηση των ανθρώπων με χαμηλό εισόδημα και ταυτόχρονα με επιπλέον φορολογία σε άτομα και επιχειρήσεις με μεγάλα εισοδήματα.
- **Οικονομικός** για ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης και θωράκιση κοινωνικών παροχών.

Το φορολογικό σύστημα σε οποιαδήποτε χώρα του κόσμου είναι ο κυρίαρχος παράγοντας για την παρουσία εσόδων από το κράτος. Εξαρτάται από πολλούς διαφορετικούς παράγοντες της εκάστοτε χώρας, και είναι ικανοί να επηρεάσουν και την οικονομία της όποτε και την φορολογία που αντίστοιχα επιβάλλει. Ειδικά η ανακατανομή των πόρων όπου μπορεί να η λάβει χώρα σε περιόδους οικονομικής αστάθειας, μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τη φορολογία μιας χώρας.

Την περίοδο όπου ξεκίνησε η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, παρατηρήθηκαν αλλαγές στο φορολογικό σύστημα των Ελλήνων πολιτών, γεγονός που δημιούργησε εντάσεις και αντιδράσεις. Αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης παγκοσμίως η ανάγκη για δανεισμό λόγω των ελλειμμάτων (κρατικός προϋπολογισμός). Έτσι ως συνέπεια αυτού η εκάστοτε

κυβέρνηση αναγκάστηκε να επιβάλλει περισσότερους φόρους ώστε να ανταπεξέλθει στα νέα δεδομένα με συνέπειες την ελάττωση των εισοδημάτων των φορολογούμενων καθώς και εξαθλίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Βέβαια, πλέον η φορολογία φορέων και πολιτών δημιουργεί και αποτρεπτικά. Αυτό συμβαίνει διότι το κράτος έχει έσοδα μέσω των φόρων με αποτέλεσμα να επηρεάζει παραγωγή, επενδύσεις κ.α. με στόχο την κοινωνική ευημερία μιας χώρας. Οπότε αυτό οδηγεί στην επιβάρυνση των οικονομικά ισχυρών με ταυτόχρονη ευνοϊκή μεταχείριση των πολιτών με χαμηλά εισοδήματα.

Ωστόσο, οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να αντιδράσουν στη φορολογία που επιβάλλει το κράτος. Αυτό οδηγεί σε μείωση των εσόδων του κράτους από τη φορολογία. Η αντίδραση αυτή βέβαια οφείλεται στο γεγονός ότι η φορολογία αλλάζει τα κίνητρα οικονομικής δράσης των πολιτών. Πολλές είναι οι περιπτώσεις ακόμα όπου πολίτες ή φορείς αντιδρούν και προσπαθούν να μην καταβάλουν τους φόρους που οφείλουν είτε νόμιμα είτε παράνομα, γεγονός που προκαλεί απώλεια κρατικών εσόδων (Δαλαμάγκας, 1999, 2010).

Φοροδιαφυγή είναι πράξη ή παράλειψη του φορολογουμένου που μπορεί να χαρακτηριστεί ως παράνομη, και με την οποία προσπαθεί να επωφεληθεί ευνοημένης φορολόγησης ή αποφυγή καταβολής βεβαιωμένων φόρων με στόχο το κέρδος. Η φοροδιαφυγή μπορεί να χαρακτηριστεί ως παράνομη πράξη και συνιστά ποινικά κολάσιμη πράξη, κάτι που προβλέπεται σε πλήθος φορολογικών νόμων και διατάξεων (OECD). Η φοροδιαφυγή πλέον αποτελεί ένα συχνό φαινόμενο, όπου ασκείται διαφορετικά σε κάθε χώρα ανάλογα με τη νομοθεσία και τη φορολογία της αντίστοιχα. Έτσι έχουν γίνει ενέργειες από Ευρωπαϊκής Ένωσης και ΟΟΣΑ για μια συνεργασία όλων των χωρών έτσι ώστε να εξαλειφθεί αυτό το φαινόμενο (Ernst & Young, 2016). Βέβαια στη χώρα μας η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα που προβληματίζει σύμφωνα με έρευνα του ΟΟΣΑ (OECD, 2016). Με τον όρο φοροαποφυγή καλούμε τον τρόπο που ακολουθούν για μη καταβολή των φόρων.

Η φορολογία που ασκεί το κράτος έχουν ως στόχο τη δημιουργία κεφαλαίου που με τη σειρά του προάγει την ανάπτυξη με στήριξη σε επενδύσεις, κυρίως σε χώρες και πόλεις με χαμηλή επενδυτική δραστηριότητα.

Αναγκαία είναι επίσης η φορολογία ώστε να μην υπάρχουν αδικίες και αντιδράσεις μεταξύ των φορολογουμένων που έχουν διαφορές στο εισόδημα τους. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα ο κάθε φορολογούμενος να μπορεί να εμπιστευτεί το κράτος και έτσι να άφοβα να αποταμιεύει και να επενδύει.

Σε κάποιες περιπτώσεις η φορολογία εξυπηρετεί και άλλους σκοπούς όπως η αντιμετώπιση σημαντικών ζητημάτων όπως ο πληθωρισμός ή τα δημοσιονομικά ελλείμματα. Επιπρόσθετα η φορολογία αποτελεί μηχανισμό ελέγχου κατανάλωσης ειδικών κατηγοριών προϊόντων, όπως για παράδειγμα τα τσιγάρα καθώς και είδη πολυτέλειας για να μην υπάρχει αθέμιτος ανταγωνισμός.

Ακόμη σε τριτοκοσμικές χώρες η φορολογία που επιβάλλεται έχει ως στόχο και την διατήρηση όλων των τιμών σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο, καθώς και την θωράκιση της ανάπτυξης σύμφωνα με ένα συγκεκριμένο έλεγχο του επιπέδου των τιμών (Βρέντζου, 2017, pp. 5-9).

3.3 Διάκριση των φόρων

Λόγω του σημαντικού αριθμού φόρων, αυτοί χωρίζονται στις παρακάτω κατηγορίες με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Δαλαμάγκας, 1999, 2010):

i. Ταξινόμηση σύμφωνα με τη φορολογική βάση

Η ταξινόμηση σύμφωνα με τη φορολογία είναι η πιο διαδεδομένη. Ως φορολογική βάση καλούμε το οικονομικό μέγεθος (εισόδημα κ.α.) από το οποίο βρίσκουμε την εκάστοτε φορολογική επιβάρυνση.

Αρχικά, έχουμε τους φόρους σταθερού ποσού οι οποίοι επιβάλλονται ισόποσα ανά πολίτη, δίχως το ποσό του φόρου να είναι αναλογικό με το εισόδημα του ή των περιουσιακών στοιχείων του. Έτσι, είναι η κατηγορία των φόρων όπου ανεξαρτήτου ο κάθε πολίτης οφείλει να καταβάλει συνέχεια το ίδιο ποσό φόρου. Αυτό το είδος φόρου εξαιτίας αυτής του της ιδιαιτερότητας, αποτελεί πολλές φορές μέτρο σύγκρισης με άλλες κατηγορίες φόρων για ισοκατανομή του πλούτου. Βέβαια, αυτή η κατηγορία φόρων έχει σταματήσει πλέον να υφίστανται, και τη θέση τους έχουν πάρει εξειδικευμένες μορφές φορολόγησης αξιοποιώντας αρκετούς δείκτες οικονομικής ευημερίας.

Στη συνέχεια έχουμε τους φόρους εισοδήματος οι οποίοι επιβάλλονται σύμφωνα με το κατά κεφαλήν εισόδημα των φορολογουμένων σε περίοδο τις περισσότερες φορές ενός έτους και χωρίζονται σε:

Φόρους εισοδήματος φυσικών προσώπων, οι οποίοι επιβάλλονται στο εισόδημα επιχειρηματιών καθώς και νοικοκυριών.

Φόρους εισοδήματος νομικών προσώπων οι οποίοι επιβάλλονται σύμφωνα με τα κέρδη των εκάστοτε ανωνύμων εταιρειών.

Τέλος, έχουμε τους φόρους κατανάλωσης οι οποίοι αφορούν ιδιωτικών φορέων για αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών. Έχουμε πολλές διαφορετικές κατηγορίες φόρων κατανάλωσης, σαν τους γενικούς φόρους κατανάλωσης οι οποίοι επιβάλλονται σε όλα τα προϊόντα που πωλούνται καθώς και ειδικοί φόροι κατανάλωσης οι οποίοι μπαίνουν σε συγκεκριμένα προϊόντα (τσιγάρα κ.ά.). Επιπλέον, έχουμε φόρους οι οποίοι εσκεμμένα μπαίνουν σε συγκεκριμένο στάδιο της παραγωγής, με αποτέλεσμα την αύξηση της συνολικής τιμής του προϊόντος. Ακόμη, φόροι μπαίνουν εσκεμμένα ακόμα και σε περισσότερα από ένα στάδια της παραγωγής και έχουν σαν αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση της τιμής του προϊόντος όπως ο ΦΠΑ.

ii. Ταξινόμηση σύμφωνα με τη μέθοδο είσπραξης του φόρου

Σύμφωνα με τη μέθοδο είσπραξης οι φόροι μπορούν να χωριστούν σε άμεσους και έμμεσους. Πιο συγκεκριμένα, αρχικά έχουμε τη κατηγορία των άμεσων φόρων οι οποίοι καταβάλλονται με βάση το κατά κεφαλήν εισόδημα και τα περιουσιακά στοιχεία του κάθε φορολογούμενου και παρουσιάζουν την οικονομική δυνατότητα να πληρώνει φόρους (Δαλαμάγκας, 1999).

Από την άλλη, έχουμε τους έμμεσους φόρους που καταβάλλονται με βάση το κατά κεφαλήν εισόδημα και τα περιουσιακά στοιχεία του κάθε φορολογούμενου και παρουσιάζουν μόνο την οικονομική δυνατότητα να πληρώνουν φόρους και εισπράττονται στις

αγοραπωλησίες αγαθών ή υπηρεσιών. Οι έμμεσοι φόροι συμπεριλαμβάνεται στην τελική τιμή πώλησης των προϊόντων και την καταβάλλει ο αγοραστής (Βρέντζου , 2017, pp. 9, 10).

iii. Ταξινόμηση σύμφωνα με τη φορολογούσα αρχή

Διακρίνεται σύμφωνα με το δημόσιο φορέα που είναι υπεύθυνος για την είσπραξη των φόρων. Πιο συγκεκριμένα, οι φόροι διακρίνονται σε φόρους Κεντρικής Διοίκησης, φόρους για τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και φόροι για τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης.

iv. Ταξινόμηση σύμφωνα με τον φορολογικό συντελεστή

Σε αυτή την κατηγορία διακρίνουμε τον αναλογικό, τον προοδευτικό και τον αντιστρόφως προοδευτικό φόρο. Ο αναλογικός φόρος επιβάλλεται με συγκεκριμένο ποσοστό πάνω στη φορολογητέα ύλη. Έπειτα, στη κατηγορία του προοδευτικού φόρου, ο φορολογικός συντελεστής αυξάνεται, ανάλογα την αύξηση της φορολογητέας ύλης και αντιστρόφως. Ακόμη, έχουμε την αντιστρόφως προοδευτική φορολογία, όπου όταν ο φορολογικός συντελεστής αυξάνεται, η φορολογητέα ύλη μειώνεται και αντίστροφα.

3.4 Φορολογία εισοδήματος επιχειρήσεων

Από πάρα πολλές εμπειρικές μελέτες έχει αποδειχθεί ότι οι πολλοί υψηλοί φόροι επηρεάζουν αρνητικά την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, οι αδικίες στο φορολογικό σύστημα με αποτέλεσμα την μη σωστή κατανομή του πλούτου έχει λειτουργήσει αποτρεπτικά σε πολλούς τομείς (Djankov, et al. 2010, Bond and Xing 2013, Fatica 2013).

Αρχικά, στο πίνακα 5 παρακάτω παρατηρούμε την φορολογία των κερδών της κάθε επιχείρησης και των μερισμάτων για είκοσι ένα (21) χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης. Έτσι, αν δούμε πιο προσεκτικά το παρακάτω διάγραμμα παρατηρούμε ότι η φορολογία κερδών στην εταιρία από το 2000 και μετά παρατηρείται μια σταδιακή μείωση στους φορολογικούς συντελεστές. Επιπλέον, ο μέσος όρος της ευρωπαϊκής ένωσης μειώνεται από το 2000 που ήταν στο 32% με το 2013 να βρίσκεται στο 24,8%. Αξιοσημείωτες είναι οι φορολογικοί συντελεστές αρχικά της Ιρλανδίας με 12,5% από το 2005 και στη συνέχεια χώρες, όπως Σλοβενία Εσθονία, Πολωνία και Ουγγαρία που διατηρούν τους μικρότερους συντελεστές φορολογίας στην ευρωπαϊκή ένωση.

Σε ίδιο μήκος κύματος κινείται και η Ελλάδα με μια μείωση των φορολογικών συντελεστών όπου το 2000 βρισκόταν στο 35% και το 2012 έφτασε στο 20%. Ωστόσο το 2013 είχαμε μια σταδιακή αύξηση η οποία έφτασε τους συντελεστές φορολογίας στο 26%.

Επιπρόσθετα, στο παρακάτω πίνακα 5 παρατηρείται μια σταδιακή μείωση στη φορολογία μερισμάτων για τις χώρες την ευρωπαϊκής ένωσης από το 2000 που βρισκόταν στο 48,7% να βρίσκεται το 2013 στο 42,5%. Πολύ σημαντική παρατήρηση είναι ότι το 2013 ενώ όπως αναφέραμε πριν ο ΦΠΑ στην Ιρλανδία ήταν 12,5% , η φορολογία των μερισμάτων της ίδιας χώρας είναι 54,5%. Η Ελλάδα για τη φορολογία μερισμάτων είναι κάτω από τον μέσο όρο των χωρών αυτών.

Πίνακας 5: Φορολογία κερδών και μερισμάτων

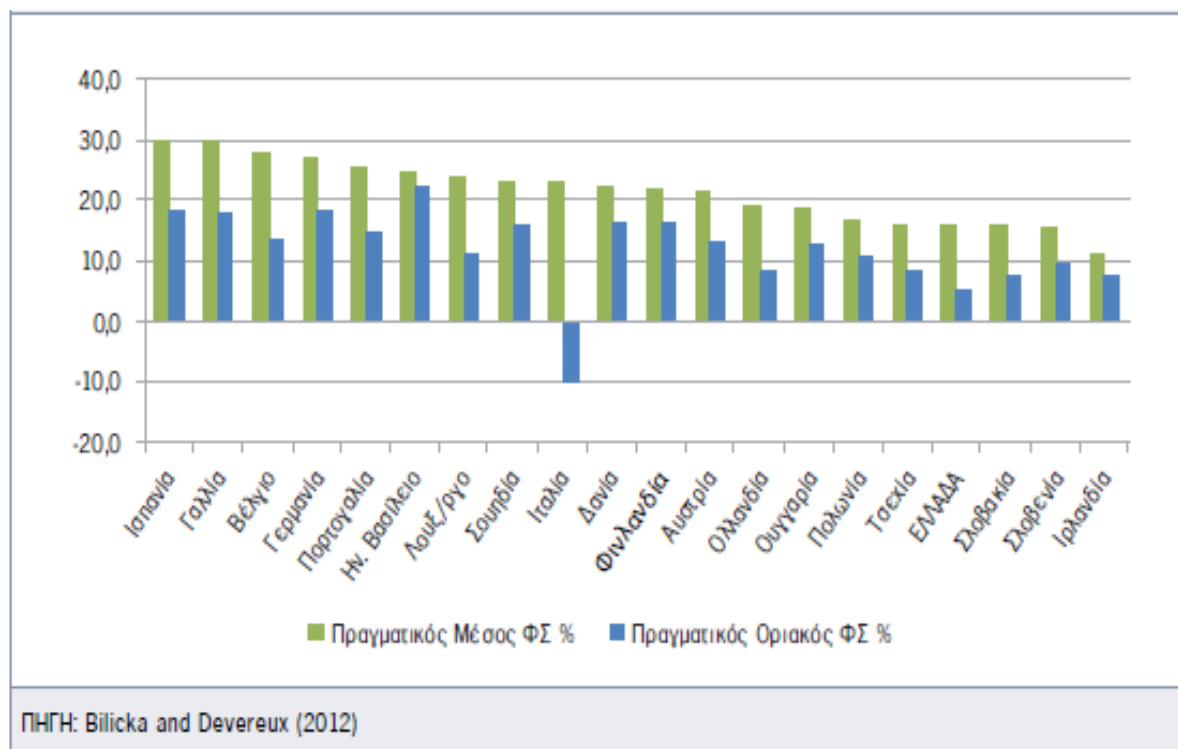
	Φορολογία κερδών στην εταιρεία					Φορολογία μερισμάτων				
	2000	2005	2010	2012	2013	2000	2005	2010	2012	2013
Αυστρία	34,0	25,0	25,0	25,0	25,0	50,5	43,8	43,8	43,8	43,8
Βέλγιο	40,2	34,0	34,0	34,0	34,0	49,1	43,9	43,9	50,5	50,5
Γαλλία	37,8	34,9	34,4	34,4	36,4	63,2	55,9	54,2	59,7	64,4
Γερμανία	43,3	38,9	30,2	30,2	30,2	60,9	52,4	48,6	48,6	48,6
Δανία	32,0	28,0	25,0	25,0	25,0	59,2	59,0	56,5	56,5	56,5
ΕΛΛΑΔΑ	35,0	32,0	24,0	20,0	26,0	35,0	32,0	31,6	40,0	33,4
Εσθονία	26,0	24,0	21,0	21,0	21,0	26,0	24,0	21,0	21,0	21,0
Ην. Βασίλειο	30,0	30,0	28,0	24,0	23,0	47,5	47,5	54,0	51,4	46,5
Ιρλανδία	24,0	12,5	12,5	12,5	12,5	57,4	49,3	53,6	54,5	54,5
Ισπανία	35,0	35,0	30,0	30,0	30,0	52,7	50,0	43,3	48,9	48,9
Ιταλία	37,0	33,0	27,5	27,5	27,5	44,9	41,4	36,6	42,0	42,0
Λουξεμβούργο	37,5	30,4	28,6	28,8	29,2	52,2	44,0	42,5	42,7	43,4
Ολλανδία	35,0	31,5	25,5	25,0	25,0	74,0	48,6	44,1	43,8	43,8
Ουγγαρία	18,0	16,0	19,0	19,0	19,0	46,7	45,4	39,3	32,0	32,0
Πολωνία	30,0	19,0	19,0	19,0	19,0	44,0	34,4	34,4	34,4	34,4
Πορτογαλία	35,2	27,5	26,5	31,5	31,5	51,4	42,0	41,2	48,6	50,7
Σλοβακία	29,0	19,0	19,0	19,0	23,0	39,7	19,0	19,0	19,0	23,0
Σλοβενία	25,0	25,0	20,0	18,0	17,0	47,5	49,4	36,0	34,4	37,8
Σουηδία	28,0	28,0	26,3	26,3	22,0	49,6	49,6	48,4	48,4	45,4
Τσεχία	31,0	26,0	19,0	19,0	19,0	41,4	37,1	31,2	31,2	31,2
Φινλανδία	29,0	26,0	26,0	24,5	24,5	29,0	37,8	40,5	41,4	41,4
ΕΕ-21 (μ.ό.)	32,0	27,4	24,8	24,5	24,8	48,7	43,2	41,1	42,5	42,5

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία στοιχείων από τη βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ (OECD Tax Database)

Όπως παρατηρούμε και στον παραπάνω πίνακα 5 έχουν συμπεριληφθεί οι συντελεστές όπως αυτοί προβλέπονται από τη νομοθεσία. Πολλοί όμως οικονομολόγοι πιστεύουν ότι για την σωστή φορολογία πρέπει να υπάρχει ο γνωστός ως πραγματικός φορολογικός συντελεστής. Η συγκεκριμένη ορολογία συμπεριλαμβάνει εκτός από το συντελεστή φορολογίας, συστήματα απόσβεσης, φοροελαφρύνσεις κα. Όλα αυτά είναι στοιχεία που επιδρούν στην ουσιαστική φορολογία που επιβάλλεται σε μια επιχείρηση. Οι οικονομολόγοι λοιπόν έχουν δύο δείκτες που μετρούν τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή οι οποίοι είναι (Devereux 2008, 2012):

- *Πραγματικός μέσος φορολογικός συντελεστής* όπου είναι ο λόγος της τώρα αξίας των φόρων προς την τώρα αξία των κερδών δίχως τους φόρους μια επένδυσης.
- *Πραγματικός οριακό φορολογικό συντελεστή* είναι και ο πιο σημαντικός για να δούμε τι φορολογία έχει υποστεί μια επένδυση. Είναι ουσιαστικά η μεταβολή του κόστους του κεφαλαίου μέσα από την εισαγωγή του φόρου και παρουσιάζεται ως ποσοστό του κόστους του κεφαλαίου δίχως τον φόρο.

Υπάρχουν όπως αναφέραμε και πριν πολλές μελέτες που αναλύουν αυτούς τους δείκτες οι οικονομολόγοι τα τελευταία χρόνια. Όμως, δεν είναι τόσο απλό γιατί αυτοί οι δείκτες αν αφορούν επένδυση στο εξωτερικό αφορούν και νομοθεσίες όπου διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Έτσι, στο Διάγραμμα 1 όπως βλέπουμε έχουμε όλους τους πραγματικούς μέσους και οριακούς φορολογικούς συντελεστές όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2012 (Bilicka 2012, Devereux 2012).

Διάγραμμα 5: Πραγματικοί μέσος καθώς και οριακός φορολογικός συντελεστής στις επιχειρήσεις το 2012

Στο διάγραμμα 5 όπως βλέπουμε η χώρα μας είναι σε ευνοϊκή θέση συγκριτικά με τις περισσότερες χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης με τη πραγματική μέση φορολογική επιβάρυνση να γύρω στο 17% και πραγματική οριακή φορολογική επιβάρυνση να είναι ακόμα μικρότερη με ποσοστό γύρω στο 5%. Παρόλο την αύξηση όμως το 2013 της φορολογίας των κερδών όπως αναφέραμε και πριν η θέση της Ελλάδας όπως φαίνεται στο διάγραμμα παραπάνω δεν θα επηρεαστεί σημαντικά. Το ύψος λοιπόν της φορολογίας στην Ελλάδα δεν είναι ανατρεπτικός παράγοντας για την οικονομική δραστηριότητα.

4. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Ορισμός Οικονομικής Κρίσης

Η "κρίση" σύμφωνα με το Ελληνικό λεξικό βγαίνει από το ρήμα κρίνω προσπαθώντας έτσι να παρουσιάσει μια κατάσταση μη κανονική, δηλαδή μια κατάσταση δύσκολη και επικίνδυνη (Πανηγυράκης, 2001).

Πιο αναλυτικά, η κρίση αποτελεί έναν αποπροσανατολισμό από την κανονικότητα και είναι πιθανό αυτό να σημαίνει από απλά απλές διαταραχές έως και μη ελεγχόμενα επικίνδυνα γεγονότα με συνθήκες πανικού και επεισοδίων. Οπότε η κρίση αρκετές φορές απειλεί τους ανθρώπους, τα εισοδήματά τους, με συνέπεια να επικρατεί ένα χάος και να υπάρχουν σοβαρές συνέπειες, στους ανθρώπους και στους διάφορους οργανισμούς (Πανηγυράκης, 2001).

Ως οικονομική κρίση καλούμε το γεγονός όπου μια οικονομία παρουσιάζει μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας, δηλαδή μείωση σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, οι επενδύσεις κ.α. Ο πιο βασικός δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, όπου, όταν παρατηρούνται διακυμάνσεις, επηρεάζουν και όλα τα άλλα οικονομικά μεγέθη (Akram et. al., 2011).

Υπάρχουν δύο επιμέρους φάσεις αυξομείωσης των οικονομικών διακυμάνσεων. Η φάση της ανόδου της οικονομίας καθώς και της καθόδου. Η φάση της καθόδου είναι αυτή όπου η δραστηριότητα της οικονομίας είναι σε πλήρη περιορισμό - συρρίκνωση (Taylor, 2011).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Farrel (2008) το καπιταλιστικό σύστημα έχει βιώσει τρεις κρίσεις έως σήμερα. Βέβαια όπως αναφέρει ο ίδιος είχαμε επιπλέον δύο κρίσεις στην έναρξή του, το 1850 και το 1891.

4.2 Η οικονομική κρίση στην Ευρώπη

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 στην Αμερική, δεν άργησε να εξαπλωθεί με πολύ γρήγορους ρυθμούς και στην Ευρώπη. Το τραπεζικό σύστημα της Ευρώπης είχε και αυτό πολλές αδυναμίες και πολλά τρωτά σημεία. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την ώθηση των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στη χορήγηση πολύ μεγάλων ποσοτήτων ρευστότητας, σε συνδυασμό με εθνικοποίηση τεράστιων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Στόχος φυσικά όλων αυτών των ενεργειών ήταν η επιβίωση με όσο το δυνατό λιγότερες απώλειες.

Έτσι, είχαμε την εμφάνιση μιας κρίσης δημοσίου χρέους και στην Ευρώπη, γιατί οι χορηγήσεις αύξησαν σε μεγάλο βαθμό τα ελλείμματα καθώς και τα πολύ υψηλά χρέη των κυβερνήσεων της Ευρώπης. Επιπρόσθετα, σε όλο αυτό συνέβαλε και η ρευστότητα που καταναλώθηκε στις πιέσεις για κερδοσκοπία εν μέσω κρίσης.

Όμως, η οικονομική ύφεση στην Ευρώπη είχε σημαντικές επιπτώσεις και σε επιχειρήσεις και οργανισμούς με περικοπή των πιστώσεων και παροχής δανείων από το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ήταν ακόμα μια τακτική που αναγκάστηκαν να ακολουθήσουν λόγω της ύφεσης της οικονομίας, στον τομέα των επενδύσεων στην ευρωπαϊκή οικονομία.

Όλα όσα προαναφέρθηκαν αποτελούν ουσιαστικά πολλές διαφορετικές συνέπειες που οι ευρωπαϊκές χώρες ήρθαν αντιμέτωπες λόγω της οικονομικής κρίσης. Ωστόσο, αυτές οι εκφάνσεις της οικονομικής κρίσης είναι πολύ πιθανό να αποτελέσουν και αρκετά προβλήματα στο άμεσο μέλλον για την Ευρώπη. Στον πυρήνα της οικονομικής αυτής δίνης

είναι το νόμισμα των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών που είναι το ευρώ (Μιχαλόπουλος, 2011).

Η αύξηση του χρέους του δημοσίου αποτέλεσε τον πιο προφανή λόγο της ευρωπαϊκής κρίσης. Όμως, τα αίτια της κρίσης είναι κάτι παραπάνω από αυτό, με την έλλειψη του ανταγωνισμού που υπάρχει λόγω της εισόδου πολλών χωρών όπως η Ελλάδα και η Ιταλία στη ζώνη του Ευρώ. Αυτές οι χώρες είχαν παγιδευτεί μέσα στις οικονομίες τους, και προσπαθούσαν να ασκήσουν αποτελεσματική οικονομική πολιτική (European Commission, 2009).

4.3 Η Οικονομική κρίση στην Ελλάδα

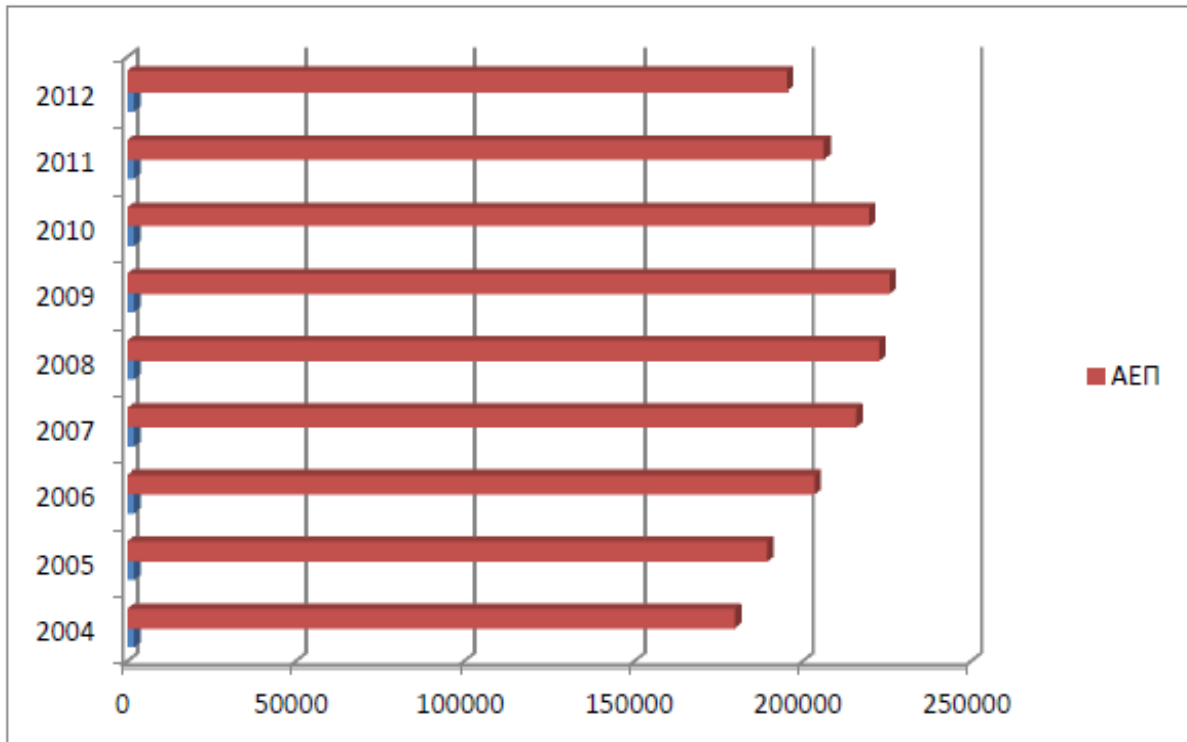
Η οικονομική κρίση ξεκίνησε το 2008 στη χώρα μας, που όπως και στις Ηνωμένες Πολιτείες ο τομέας των ακινήτων επηρεάστηκε σημαντικά. Έτσι, είχαμε σταδιακά πλήθος χρεοκοπιών σε στεγαστικά δάνεια κυμαινόμενου επιτοκίου. Στη συνέχεια και σύμφωνα με τα αποτελέσματα του πρώτου εξαμήνου του έτους 2008 στη χώρα μας είχαμε ανάπτυξη σε ποσοστό 3,5% σε αντίθεση με την ευρωζώνη η οποία ήταν μόλις στο 1.8% (IMF, 2013a). Όμως αργότερα και πιο συγκεκριμένα τον Ιούνιο του 2009, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο μετά από εκτίμηση της αρμόδιας ομάδας που είχε έρθει στη χώρα μας και έπειτα από αξιολόγηση έθεσε την Ελλάδα σε επιφυλακή. Έτσι, πέρα από τη θωράκιση που είχε παρουσιαστεί από την Ελλάδα στην παγκόσμια οικονομική κρίση, η αξιολόγηση αυτή παρουσίαζε ότι η Ελλάδα εισερχόταν σε περίοδο ύφεσης (IMF, 2013a). Ωστόσο απόρροια όλων αυτών ήταν η είσοδος της χώρα μας στη ζώνη του ευρώ που τελικά επηρέασε και την ελληνική οικονομία. Επιπλέον, η οικονομία της Ελλάδας παρουσίαζε τρωτά σημεία όπως το υψηλό δημόσιο χρέος, τις αυξημένες τιμές σε πολλά προϊόντα και υπηρεσίες κ.α., όπου δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστη τη χώρα μας από την ευρωπαϊκή κρίση.

Κυρίαρχο γεγονός το οποίο προκάλεσε δημοσιονομικές και εξωτερικές ανισοροπίες σύμφωνα με πολλά στοιχεία της οικονομίας της Ελλάδας για την ανάπτυξη της χώρας το 2008 ήταν ο υπέρμετρος δανεισμός από την ευρωπαϊκή ένωση. Επιπρόσθετα, λόγω αυτού του γεγονότος είχαμε και αυξημένη εσωτερική κατανάλωση. Με βάση εκτιμήσεις της αποστολής του διεθνές νομισματικού ταμείου, το δημοσιονομικό έλλειμμα εκτιμήθηκε να βρίσκεται πάνω από 6% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ) το έτος 2009 και σε ποσοστό 7% του ΑΕΠ το έτος 2010. Επίσης η αναλογία του χρέους με το ΑΕΠ θα είχε μια συνεχή αύξηση με συνέπεια τη μελλοντική του διαχείριση να είναι πολύ δύσκολη έως αδύνατη. Η προσέγγιση αυτή του διεθνές νομισματικού ταμείου επιβεβαιώθηκε και από τις διαφορές των αποδόσεων των ελληνικών και γερμανικών ομολόγων, όπου ήταν αυξημένες λόγω του περιορισμού της ρευστότητας στις χρηματοπιστωτικές αγορές. (IMF, 2013b).

Στη συνέχεια ο πίνακας 6 δείχνει τη πορεία του ΑΕΠ στην Ελλάδα από το 2004 έως το 2012 μετρημένο σε εκατομμύρια ευρώ (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ).

Έτος	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΑΕΠ	179.963	189.490	203.682	215.999	222.680	225.883	219.657	206.366	195.224

Πίνακας 6: ΑΕΠ Ελλάδας οχταετίας 2004 – 2012 μετρημένο σε εκατομμύρια ευρώ.

Διάγραμμα 6: Πορεία του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ) Ελλάδας από το 2004 έως το 2012 μετρημένο σε εκατομμύρια ευρώ.

Όπως βλέπουμε και στο διάγραμμα 6, από το 2009 έως 2012 είχαμε μια διαρκή πτώση της οικονομικής δραστηριότητας στην χώρα μας, στην ίδια χρονική περίοδο το ΑΕΠ εμφάνισε μείωση σε ποσοστό 20,1%. Αυτό το γεγονός ήταν κάτι πρωτοφανές για τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Τα τελευταία πέντε χρόνια παρατηρείται μια διαρκή μείωση του ΑΕΠ. Οι δύο κύριοι λόγοι είναι αρχικά η μείωση των επενδύσεων καθώς και η εξίσου σημαντική ελάττωση της κατανάλωσης εξαιτίας των απαιτήσεων του διεθνούς νομισματικού ταμείου (IMF, 2013c).

Σχετικά με τις επενδύσεις στον Ελληνικό χώρο, η επενδυτική δαπάνη στο δεύτερο τρίμηνο του 2013 ελαττώθηκε από τα 9,39 δισεκατομμύρια ευρώ, στα 5,35 δισεκατομμύρια ευρώ που βρισκόταν το αντίστοιχο τρίμηνο του 2010. Αντίστοιχη ήταν και η μείωση από το Β τρίμηνο του 2008 με 12,86 δισεκατομμύρια ευρώ. Με λίγα λόγια υπήρχε μια μείωση των επενδύσεων της τάξης του 43% συγκριτικά με το 2010 και 58,4% συγκριτικά με το 2008. Επιπλέον, υπήρχε μια μείωση της παραγωγής στους περισσότερους τομείς, με πιο μεγάλη να είναι αυτή στις κατασκευές, όπου έφτασε το 70%. Ακόμη το χονδρικό και λιανικό εμπόριο υπέστη μια μείωση της δραστηριότητας του. Έτσι, η προστιθέμενη αξία ελαττώθηκε σε ποσοστό 39,9% σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2008 καθώς και μια αντίστοιχη μείωση σε ποσοστό 29,5% αναλογικά με το δεύτερο τρίμηνο του 2010. Πιο συγκεκριμένα, στο Β τρίμηνο του 2010 το ποσό ανερχόταν στα 7,89 δισεκατομμύρια ευρώ σε σχέση με τα 13,12 δισεκατομμύρια ευρώ που ανέρχονταν στο δεύτερο τρίμηνο του 2008.

Στη συνέχεια, σημαντικές ήταν και οι μειώσεις στον τομέα «επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές» στην οποία η ΑΠΑ υπέστη μια μείωση της τάξης του 28,3% συγκριτικά με το δεύτερο τρίμηνο του 2008 και σε ποσοστό 28,1% σε σχέση με το Β τρίμηνο του 2010, με το ποσό της μείωσης να φτάνει τα 1,89 δισεκατομμύρια ευρώ. Επίσης, μείωση υπήρχε και στην ΑΠΑ των ορυχείων και

λατομείων με ποσοστό 9,4% αναλογικά με το δεύτερο τρίμηνο του 2008 σε ποσοστό 10,1% συγκριτικά με το δεύτερο τρίμηνο του 2010, με το ποσό της μείωσης να φτάνει τα 4,79 δισεκατομμύρια ευρώ.

Όπως σε όλους τους τομείς έτσι υπέστη μια πτώση σε ποσοστό 32% για το διάστημα 2008-2012 με τα νοικοκυριά να προμηθεύονται τα απολύτως απαραίτητα λόγω της αβεβαιότητας που επικρατούσε, με βάση την «Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών» που πραγματοποιήθηκε από την ΕΛΣΤΑΤ. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η μέση μηνιαία δαπάνη για τα ελληνικά νοικοκυριά να φτάσει μόλις τα 1.637,10 ευρώ, το 2012 σημειώνοντας μια πτωτική τάση σε ποσοστό 10,2%, συγκριτικά με το 2011. Από αυτά τα νοικοκυριά προμηθευόντουσαν είδη διατροφής σε ποσοστό 20,1%, η στέγαση με ένα αντίστοιχο ποσοστό 13,9% και ακολουθούσαν οι μεταφορές με ποσοστό 12,8%. Το μικρότερο μερίδιο δαπανών αφορούσε υπηρεσίες της εκπαίδευσης σε ποσοστό που έφτανε μόλις το 3,5%.

4.4 Αίτια οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση έκανε το ξεκίνημα της στις ΗΠΑ και εξαπλώθηκε γρήγορα σε όλη την υφήλιο. Οι χώρες με αδύναμη οικονομική θέση επλήγησαν περισσότερο. Κάποιες από τις αιτίες της κρίσης πιθανά να βρεθούν στις μακροοικονομικές πολιτικές των τελευταίων χρόνων. Ωστόσο, οι αποτυχίες στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, ήταν η ρίζα του προβλήματος. Αυτές οι αποτυχίες ήταν το αποτέλεσμα των εγγενών αδυναμιών του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των οικονομικών πολιτικών που εφαρμόστηκαν σε ορισμένες χώρες. Στη συνέχεια, αναλύονται ορισμένες από τις σημαντικότερες αιτίες αυτής της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης (Akram, et. al., 2011).

1. Χαμηλός πληθωρισμός και χαμηλά επιτόκια

Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε ένας ασυνήθιστα υψηλός βαθμός μακροοικονομικής σταθερότητας. Η σταθερή ανάπτυξη συνδυάστηκε με χαμηλό και σταθερό πληθωρισμό στις περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες. Πολλοί ήταν οι παράγοντες που συνέβαλαν στη συγκράτηση του πληθωρισμού κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων. Το άνοιγμα των πρώην κομμουνιστικών χωρών στο παγκόσμιο εμπόριο δημιούργησε μια πολύ μεγάλη προσφορά χαμηλού εργατικού κόστους για την παγκόσμια οικονομία. Σε συνδυασμό με την πολύ γρήγορη πρόοδο όσον αφορά τη χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών, οι διαδικασίες παραγωγής μπορούσαν να χωριστούν σε διάφορα μέρη και να βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες, με αποτέλεσμα μετατοπίσεις στην ισορροπία του παγκόσμιου εμπορίου. Για κάποιες εταιρείες, σχεδόν όλος ο κόσμος έγινε ένα δυναμικό κέντρο παραγωγής και διαφορετικά μέρη από τα προϊόντα τους μπορούσαν να παραχθούν σε πολλές διαφορετικές χώρες. Ένα έμμεσο αποτέλεσμα της αύξησης της ευελιξίας των εγκαταστάσεων παραγωγής ήταν ότι η διαπραγματευτική δύναμη των τοπικών συνδικαλιστικών ενώσεων αποδυναμώθηκε, κρατώντας πίσω την αύξηση των μισθών στη πλειοψηφία των ανεπτυγμένων χωρών και μειώνοντας τις εγχώριες πληθωριστικές πιέσεις (Story, et. al., 2010).

Επιπρόσθετα, πολλές ήταν οι κεντρικές τράπεζες στις ανεπτυγμένες χώρες που είχαν υιοθετήσει συγκεκριμένο στόχο πληθωρισμού τα τελευταία χρόνια. Ο συνδυασμός του χαμηλού και κάτω από το αναμενόμενο πληθωρισμού είχε ως αποτέλεσμα τα βασικά επιτόκια να παραμείνουν πολύ χαμηλά. Τα χαμηλά επιτόκια με τη σειρά τους όμως είχαν αρκετές

συνέπειες. Μπορεί ο δανεισμός από τους ιδιώτες για την αγορά κατοικιών να έγινε πιο εύκολος ωστόσο οι τιμές των κατοικιών αυξήθηκαν σημαντικά σε αρκετές χώρες. Οι τιμές διπλασιάστηκαν ή τριπλασιάστηκαν μέσα σε μόλις μία δεκαετία. Στις χώρες αυτές καταγράφηκε επιπλέον μια πολύ γρήγορη αύξηση του χρέους των νοικοκυριών. Η πιο κοινή μεταβλητή για τη μέτρηση του χρέους είναι αυτή του χρέους των νοικοκυριών προς το διαθέσιμο εισόδημα, που έφτασε σε πολύ υψηλά επίπεδα σε όλες σχεδόν τις δυτικές χώρες (Akram, et. al., 2011).

2. Υψηλότερη ανάληψη κινδύνου

Η αύξηση της ζήτησης για το χρέος όμως δεν συνοδεύτηκε από αύξηση των τραπεζικών καταθέσεων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι τράπεζες να αναγκαστούν να αναζητήσουν κεφάλαια αλλού. Άλλοι χρηματοπιστωτικοί φορείς, όπως τα hedge funds, στηρίχθηκαν επιπλέον σε σημαντικό βαθμό από βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση στην αγορά, ενώ οι επενδύσεις τους ήταν πιο μακροπρόθεσμες. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν δημιουργήσει κινδύνους ρευστότητας σε μεγάλη κλίμακα (Broto et. al., 2011).

Τα χαμηλά επιτόκια έκαναν τους επενδυτές που αποστρέφονται τον κίνδυνο να νιώθουν άβολα. Τα κρατικά ομόλογα απέδωσαν λιγότερο από την απόδοση κάποιων ταμείων εγγυημένης απόδοσης. Οπότε, αυτοί οι επενδυτές αναζήτησαν υψηλότερο κίνδυνο, προκειμένου να λάβουν μεγαλύτερη απόδοση. Άλλοι επενδυτές εκμεταλλεύτηκαν το χαμηλό κόστος δανεισμού για να επενδύσουν σε πιο υψηλό κίνδυνο ενεργητικού. Όσο περνούσαν τα χρόνια η αύξηση της ζήτησης για τα spreads κινδύνου μειώθηκε μεταξύ των συμβατικών στοιχείων ενεργητικού σταθερού εισοδήματος. Αυτό ερμηνεύθηκε ως αποτέλεσμα του πιο σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος, ενώ ήταν ακόμη μια έμμεση επίδραση της μεταβολής της αντίδρασης των επενδυτών στα χαμηλά επιτόκια.

Η μόχλευση αυξήθηκε εκ νέου, προκειμένου να διατηρηθεί μια υψηλή ονομαστική απόδοση κεφαλαίου. Τα hedge funds είναι προφανή παραδείγματα, αλλά οι τράπεζες και πολλές απλές εταιρίες αύξησαν επίσης την επιρροή τους. Μια έμμεση μορφή της ανάληψης κινδύνων ήταν ότι αρκετές εταιρίες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε ικανοποιητικό βαθμό στηρίχθηκαν σε μικρή χρηματοδότηση και στην εύρυθμη λειτουργία της συμφωνίας επαναγοράς (repos). Οι ρευστές αγορές θεωρούνταν δεδομένες. Βέβαια, η ρευστότητα στέρεψε, όταν οι επενδυτές δεν ήταν σίγουροι όσο αναφορά την ποιότητα των στοιχείων του ενεργητικού που αφορούσαν τίτλους που προέρχονται είτε από τιτλοποίηση είτε από συμφωνία επαναγοράς (repos). Αρκετές εταιρίες και χρηματοπιστωτικοί φορείς βρέθηκαν σε μεγάλη οικονομική πίεση, όταν δεν μπορούσαν να αναχρηματοδοτηθούν μέσω των συνηθισμένων πηγών τους και οι τράπεζες ήταν απρόθυμες να παρέμβουν (Story, et. al., 2010).

3. Αυξανόμενες ανισορροπίες

Για αρκετά χρόνια, πολλές χώρες είχαν μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε τη δεκαετία του 2000. Την ίδια στιγμή, οι χώρες εξαγωγής πετρελαίου και κάποιες αναδυόμενες χώρες, όπως η Κίνα, είχαν μεγάλα και αυξανόμενα πλεονάσματα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ένα μεγάλο ποσοστό αυτών των πλεονασμάτων επενδύθηκε σε ανεπτυγμένες χώρες. Η πολύ μεγάλη ζήτηση είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των τιμών, τις χαμηλότερες αποδόσεις των κρατικών ομολόγων και αντίστοιχα τις χαμηλότερες αποδόσεις των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων σταθερού εισοδήματος σε όλες τις προηγμένες οικονομίες (Akram, et. al., 2011).

Οπότε, εκτός από όλες τις θετικές επιπτώσεις του χαμηλού πληθωρισμού και των χαμηλών επιτοκίων, μια παρενέργεια ήταν η ταχεία συσσώρευση του χρέους των νοικοκυριών στο δυτικό κόσμο. Επιπρόσθετα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα είχε αρκετά υψηλό κίνδυνο αν και οι συμμετέχοντες σε μεγάλο βαθμό το αγνοούσαν (Mabbett & Schelke, 2010).

4. Αποτυχία για την αντιμετώπιση του δημοσιονομικού κύκλου

Πολλές κεντρικές τράπεζες, όπως η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, θεώρησε ότι δεν θα πρέπει να ανταποκριθούν στη ραγδαία αύξηση των τιμών των πιστώσεων και των περιουσιακών στοιχείων. Αντιθέτως, θα χρειαζόταν να ελαττώσουν τα επιτόκια, εφόσον οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων μειώνονταν απότομα και οδηγούσαν σε οικονομική ύφεση. Η προσέγγιση αυτή βασίστηκε στην σκεπτικό ότι δεν θα μπορούσε να προσδιοριστεί μια φούσκα των τιμών των περιουσιακών στοιχείων και αν μπορούσε θα ήταν ριζοκίνδυνο να προσπαθήσει κάποιος να την επηρεάσει. Θα μπορούσε δηλαδή στην οικονομία να μετριάσει τις αποπληθωριστικές επιπτώσεις που έχουν να κάνουν με την πτώση των τιμών στα περιουσιακά στοιχεία (Rossi & Aguilera, 2010).

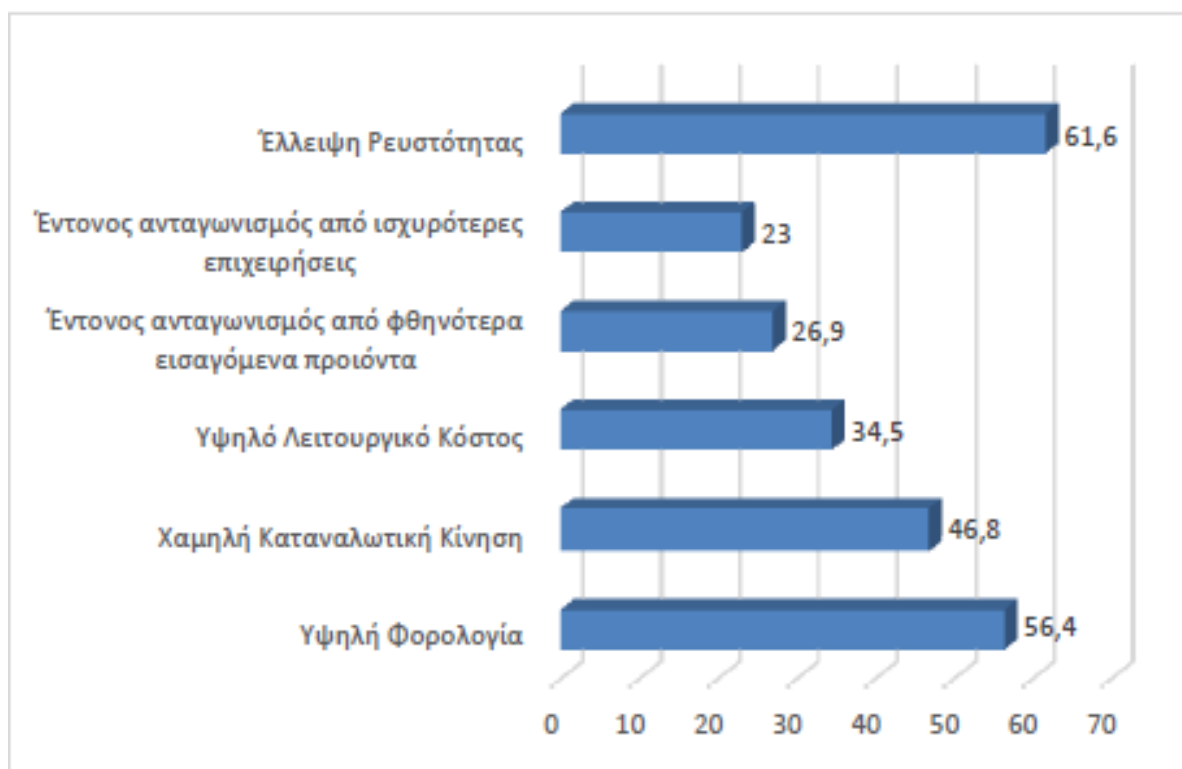
Σε χώρες όπου οι τράπεζες ακολούθησαν αυτό το σκεπτικό, την ευθύνη για την αντιμετώπιση των οικονομικών κύκλων σιωπηρά είχε η κυβέρνηση και, σε κάποιο βαθμό, οι εποπτικές αρχές. Βέβαια, οι εποπτικές αρχές, κατά κύριο λόγο ασχολούνται με θέματα που επηρεάζουν συγκεκριμένες επιχειρήσεις και η έρευνα των συστημικών κινδύνων σχεδόν ποτέ δεν ήταν μέρος της αποστολής τους (Broto et. al., 2011).

4.5 Έλλειψη ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών Επιχειρήσεων

Η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων είναι ένα θέμα το οποίο οι επιχειρήσεις βρίσκουν συνεχώς μπροστά τους. Αυτό γίνεται διότι εκτός από τον πρωτογενή τομέα που είναι κυρίαρχος παράγοντας για την ανάπτυξη της Ελλάδας που συμβάλλει στην ανάπτυξη των ελληνικών επιχειρήσεων, η ανταγωνιστικότητα αυτών συνδέεται άμεσα με το κλείσιμο ενός μεγάλου ποσοστού επιχειρήσεων. Αυτό γίνεται μέσω της μετακίνησης πολλών παραγωγικών μονάδων στις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς και με απαιτήσεις των απασχολούμενων για αυξήσεις που ξεπερνούν τον προϋπολογισμό και υπογραφή συλλογικών συμβάσεων.

Η εικόνα που προβάλλουν οι μεγάλοι επιχειρηματικοί όμιλοι καθώς και οι περισσότεροι επιχειρηματίες, είναι ότι προσπαθούν με τον καλύτερο δυνατό για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Αυτή η προσπάθεια βέβαια συγκρατείται από πολλά εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν

Στη συνέχεια, στο Διάγραμμα 7 και σύμφωνα με την Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου παρατηρούμε τα προβλήματα που έρχονται αντιμέτωπες οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 7: Τα κυριότερα προβλήματα στη λειτουργία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου, 2013)

Πιο αναλυτικά, όπως βλέπουμε από το παραπάνω διάγραμμα τα μεγαλύτερα προβλήματα των επιχειρήσεων είναι:

- Η έλλειψη ρευστότητας είναι ένα από τα κυριότερα προβλήματα για την επιβίωση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα όπου είναι απόρροια της οικονομικής κρίσης. Επίσης, το 2013 παρατηρήθηκε μια καλύτερη συνέπεια στις εισπράξεις και πληρωμές προς τους προμηθευτές. Πιο συγκεκριμένα, ο χρόνος που χρειαζόταν το έτος 2013 μεταξύ της εισπράξης και της εξόφλησης των προμηθευτών ήταν περίπου 23 ημέρες, σε αντίθεση με το έτος 2010 όπου μεταξύ της εισπράξης και της εξόφλησης των προμηθευτών μεσολαβούσε ένα διάστημα 28 ημερών κατά μέσο όρο.
- Η υψηλή φορολογία στη συνέχεια αποτελεί εξίσου ένα από τα κυριότερα προβλήματα που καλούνται να ξεπεράσουν οι επιχειρήσεις ειδικά την περίοδο της οικονομικής κρίσης.
- Επιπλέον, δημιουργούνται συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού σε σχέση με τις τριτοκοσμικές κυρίως χώρες που παράγουν προϊόντα σε πολύ χαμηλό κόστος λόγω χαμηλού εργατικού κόστους.

4.6 Οι Συνέπειες της Οικονομικής Κρίσης

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση είχε ως συνέπεια την τεράστια επιβράδυνση της οικονομίας σε όλο το κόσμο. Η επιβράδυνση αυτή με τη σειρά της είχε ως συνέπεια τη μειωμένη ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών. Ουσιαστικά, υπήρχε πολύ μεγάλη πίεση ώστε να ανταπεξέλθουν οι επιχειρήσεις στις νέες απαιτήσεις. Πολύ συχνό φαινόμενο ήταν ο

εξαναγκασμός των επιχειρήσεων για μείωση του κόστους, επαναπροσδιορισμός της στρατηγικής που θα ακολουθήσουν (π.χ. επενδύσεις) καθώς και αναδιάρθρωση των δραστηριοτήτων που λάμβαναν χώρα (Ulrich, Rogovsky & Lamotte, 2009).

Οι προσπάθειες των επιχειρήσεων για τις αλλαγές αυτές ώστε να επιβιώσουν είχαν τρομαχτικές συνέπειες. Πολλές ήταν οι εταιρείες που είχαν σταματήσει να προσλαμβάνουν προσωπικό αλλά και πολλές ακόμα οι οποίες απέλυσαν πολλούς απασχολούμενους. Όποτε, αντιλαμβανόμαστε ότι η παγκόσμια οικονομική ύφεση επηρέασε σε τεράστιο βαθμό τις συνθήκες που επικρατούσαν στις αγορές στις οποίες λειτουργούσαν οι επιχειρήσεις. Η οικονομική κρίση επηρεάζει την λειτουργία της επιχείρησης με σημαντικό αντίκτυπο στην παραγωγικότητα καθώς και στην επενδυτική δραστηριότητα (Ulrich et al., 2009).

Η οικονομική κρίση είχε αντίκτυπο σε όλες τις επιχειρήσεις όλων των κλάδων ανεξαρτήτως του μεγέθους και την τοποθεσία στην οποία βρίσκεται η επιχείρηση. Πιο συγκεκριμένα, η κρίση που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις μπορεί να χαρακτηριστεί και ως η «απροσδόκητη και απρόβλεπτη ένταση που απαιτεί γρήγορη αντίδραση και απειλεί τις υπάρχουσες αξίες, τους στόχους και τις υποθέσεις του οργανισμού, καθιστώντας τις μεθόδους πρόληψης και προσαρμογής, ανεπαρκείς» (Broto et. al., 2011).

Στο συγκεκριμένο λοιπόν ασταθές και αβέβαιο οικονομικό περιβάλλον της κρίσης, όλες οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τα νέα δεδομένα και να πάρουν άμεσα μέτρα για να καταφέρουν να επιβιώσουν. Τα κύρια ζητήματα που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις εν μέσω κρίσης είχαν να κάνουν με την ελάττωση των πωλήσεων που είχε σαν αποτέλεσμα την μειωμένη αγορά των πρώτων υλών για την παραγωγή αυτών, την μειωμένη παρουσία κερδών κλπ. Το πλήθος των επιχειρήσεων οι οποίες είχαν στρατηγική και προσαρμόστηκαν άμεσα στα νέα δεδομένα, τα πήγαν πολύ καλύτερα και επιβίωσαν σε σχέση με αυτές όπου δεν αντέδρασαν έγκαιρα και με σπασμωδικές κινήσεις οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο και συνέπειες που ίσως αποδείχθηκαν μοιραίες για ζωή της επιχείρησης (Branstad, Jackson & Banerji, 2009).

Σημαντικό ρόλο έπαιξε σε κάθε επιχείρηση ο χρόνος καθώς και ο τρόπος για την καταπολέμηση αυτής της ύφεσης. Αυτό έπαιξε σημαντικό ρόλο γιατί η αποτελεσματικότητα και η αμεσότητα για την αντιμετώπιση της κρίσης συνδέεται άμεσα με την ακεραιότητα των δραστηριοτήτων της (Calloway & Keen, 1996).

Όπως επισημαίνεται από την βιβλιογραφία, μια οικονομική κρίση είναι σχεδόν αδύνατο να εμφανιστεί χωρίς την παρουσία κάποιων προειδοποιητικών ενδείξεων τα οποία μας προϊδεάζουν για το τι θα επακολουθήσει. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τους Calloway και Keen, η ανίχνευση σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα κάποιων προειδοποιητικών σημαδιών σε συνδυασμό με την κατάλληλη προετοιμασία ή την έγκαιρη πρόληψη, αποτελούν παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν σε ένα σημαντικό βαθμό τα μέτρα αντιμετώπισης που θα ληφθούν από την επιχείρηση. Η εύρεση των προειδοποιητικών σημαδιών αυτών προϋποθέτει γνώση για τους επιχειρηματίες σε θέματα κρίσης η οποία μπορεί να εμφανιστεί. Η προετοιμασία αυτή ουσιαστικά έχει ως στόχο εκτός από το να προσαρμοστεί η επιχείρηση στα νέα δεδομένα αποτελεσματικά αλλά και να αποφευχθούν παρόμοια προβλήματα σε τυχόν παρουσία μιας νέας τέτοιας οικονομικής κρίσης (Calloway & Keen, 1996).

Αυτή η οικονομική κρίση σύμφωνα με την βιβλιογραφία είχε προβλεφθεί από πολλούς οικονομολόγους δίχως όμως να είναι γνωστό το πόσο έντονη θα είναι και πόσο θα εξαπλωθεί ανά τον κόσμο (Togni, Cubico & Favretto, 2010).

Ανεξάρτητα αν οι επιχειρήσεις είχαν επαρκή χρόνο να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα, οι επιχειρηματίες είχαν αντιμετωπίσει ανάλογες κρίσεις στο παρελθόν με αποτέλεσμα να

έχουν θέσει σε εφαρμογή τη στρατηγική που θα ακολουθήσουν προκειμένου να αντιμετωπίσουν δύσκολες οικονομικές συγκυρίες.

Η κρίση ειδικά στον χώρο των επιχειρήσεων είναι ένα συχνό φαινόμενο όποτε είναι λογικό να προετοιμάζουν κάποιο σχέδιο αντιμετώπισης αυτής ώστε να επιβιώσουν. Όμως όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως υπάρχουν αρκετές επιχειρήσεις οι οποίες δεν είναι όπως πρέπει προετοιμασμένες να υποδεχθούν μια δυσχερή κατάσταση. Σύμφωνα με μελέτη του Penn, Schoen & Berland, αποδείχθηκε ότι μια στις δύο επιχειρήσεις σε ποσοστό 53% έχουν κάποιο σχέδιο για να αντιμετωπίσουν την κρίση που όμως τα περισσότερα από αυτά ήταν ανεπαρκή. Ακόμα χειρότερα ήταν τα πράγματα για επιχειρήσεις που δεν είχαν κανένα σχέδιο ώστε να αντιμετωπίσουν την κρίση που ήρθαν και ήταν αυτές που επλήγησαν περισσότερο με απολύσεις και κλείσιμο πολλών από αυτών να είναι μονόδρομος. Αντίθετα, οι επιχειρήσεις που έχουν κάποιο σχέδιο για να αντιμετωπίσουν την κρίση αντιδρούν άμεσα και έτσι είναι λογικό να προλαμβάνουν καταστάσεις και να ανακάμψουν γρηγορότερα, και να είναι πιο ανταγωνιστικές. Οι επιχειρήσεις βέβαια που τις περισσότερες φορές έχουν ένα σχέδιο επιβίωσης από την κρίση είναι οι μεγάλες και όχι τόσο οι μικρομεσαίες. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι όταν υπάρχει κάποιο σχέδιο κρίσης τόσο πιο εύκολα την αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις, ενώ όταν δεν υπάρχει (κάποιο σχέδιο κρίσης) οι επιχειρήσεις είναι εκτεθειμένες σε αυτήν (Penn, Schoen & Berland, 2009).

Μέσα από πολλές έρευνες δόθηκαν πολύτιμες απαντήσεις σε ερωτήσεις όπως «Ποιες ενέργειες θα πρέπει να υιοθετηθούν από τις επιχειρήσεις έτσι ώστε να καταφέρουν να βγαίνουν πιο δυνατές μετά από την κρίση;». Έτσι έπειτα από κάποιες έρευνες των Banerji, McArthur, Mainardi & Ammann, αποδείχθηκε ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις δεν παίρνουν τα αναγκαία μέτρα δράσης ώστε να αντιμετωπίσουν την κρίση. Πράγματι πολλές είναι οι επιχειρήσεις οι οποίες δεν “άρπαξαν” τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν εν μέσω κρίσης. Υπάρχουν πολλοί πιθανοί λόγοι για την αδράνεια αυτή. Αρχικά, ένας ενδεχόμενος λόγος για αυτή την αδράνεια ίσως είναι ότι οι επιχειρηματίες λόγω ταχύτητας της ύφεσης ένιωσαν αφηνιδιασμένοι και ανήμποροι προς στιγμήν να εφαρμόσουν τα κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισης για την επιχείρησή τους. Μια άλλη εξήγηση ίσως είναι ότι ορισμένοι επιχειρηματίες ενώ είδαν κάποια προειδοποιητικά σημάδια, δεν περίμεναν να υπάρξει σε τέτοιο βαθμό η ύφεση και ότι η επιχείρησή τους θα ξεπερνούσε εύκολα αυτά τα εμπόδια. Επιπλέον, πολλοί ήταν και οι κάτοχοι των μεγάλων επιχειρήσεων που πιθανά δίστασαν να ενεργήσουν από την αρχή στην αγορά και να προβούν σε βιαστικές κινήσεις που ίσως αποβούν μοιραίες για την βιωσιμότητα της επιχείρησης. Αυτοί και πολλοί ακόμα θα μπορούσαν να είναι οι λόγοι, όμως καταλήγουμε στο ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων δεν ακολούθησαν την κατάλληλη στρατηγική ώστε να καταφέρουν να βγουν από την οικονομική κρίση. Πιο συγκεκριμένα, κάποια από τα βήματα που θα μπορούσαν να προβούν οι επιχειρήσεις είναι (Banerji, McArthur, Mainardi & Ammann, 2009):

- Την σωστή και αντικειμενική εκτίμηση του περιβάλλοντος της εκάστοτε επιχείρησης σε συνδυασμό με το που βρίσκεται η επιχείρηση στο συγκεκριμένο περιβάλλον,
- Την εύρεση της κατάλληλης στρατηγικής για κάθε επιχείρηση,
- Και φυσικά την επιδίωξη και στήριξη αυτής της στρατηγικής αποτελεσματικά για να αντιμετωπιστεί η ύφεση.

Όμως, σύμφωνα με άλλες έρευνες που έγιναν το ίδιο χρονικό διάστημα από τον “Raghavan” αποκάλυψαν ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις ανταποκρίθηκαν στην οικονομική κρίση παίρνοντας τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να ανταπεξέλθουν με ελάττωση του κόστους λειτουργίας και παραγωγής εξαιτίας των μειωμένων πωλήσεων στην αγορά καθώς και με έλλειψη των τραπεζικών πιστώσεων. Πιο συγκεκριμένα, η μείωση του κόστους αφορούσε περικοπές στο κόστος λειτουργίας, σε επαγγελματικά ταξίδια, σε νέες επενδύσεις,

σε εξαγωγές και σε αποθέματα. Υπήρχαν ακόμα και μειώσεις σε μισθούς και πολλές απολύσεις εργαζομένων. Επιπλέον, μερικές επιχειρήσεις αποφάσισαν να χρησιμοποιήσουν την ύφεση προς όφελος τους με την επέκτασή τους σε άλλες χώρες επιδιώκοντας καινούργιο πελατολόγιο με ακόμη περισσότερες ευκαιρίες (Raghavan, 2009).

Επιπρόσθετα, τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις σύμφωνα με τους Ramalho, Rodríguez - Meza & Yang ήταν η ελάττωση ζήτησης των προϊόντων τους. Άλλα εξίσου σημαντικά προβλήματα των χωρών αυτών ήταν οι μειωμένες πωλήσεις καθώς και η μείωση της παραγωγικής δραστηριότητας. Επίσης, οι πωλήσεις για τις μεγάλες επιχειρήσεις είχαν μικρότερο ποσοστό μείωσης αναλογικά με την μείωση που είχαν οι μεσαίες επιχειρήσεις. Αντίστοιχα, οι μεσαίες επιχειρήσεις είχαν μικρότερο ποσοστό μείωσης των πωλήσεων συγκριτικά με μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις όπου ήταν μεγαλύτερο. Βέβαια η κρίση επηρέασε διαφορετικά τη κάθε χώρα σε θέματα όπως η αντιμετώπιση της από τις επιχειρήσεις καθώς και η ελάττωση των πωλήσεων. Είναι λογικό ότι οι χώρες και οι εκάστοτε επιχειρήσεις βίωσαν και ξεπέρασαν την ύφεση με τον δικό τους κάθε φορά διαφορετικό τρόπο. Έτσι, είναι προφανές ότι δεν υφίσταται ούτε κάποιο συγκεκριμένο σχέδιο αντιμετώπισης της κρίσης και ούτε κάποιες συγκεκριμένες ενέργειες που μπορούν να γίνουν που να οδηγούν στην επιτυχία (Ramalho, Rodríguez-Meza & Yang, 2009).

Οι Correa και Iooty, σύμφωνα με άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε, έδειξαν ότι οι επιχειρήσεις αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν κατά κύριο λόγο εσωτερικές πηγές για χρηματοδότηση του κεφαλαίου κίνησης που είχαν ανάγκη για την επιβίωσή τους. Ωστόσο, τα εσωτερικά αυτά κεφάλαια που χρησιμοποιήθηκαν, οδήγησαν την επιχείρηση να διαθέτει λιγότερους διαθέσιμους πόρους σε άλλους τομείς όπως οι επενδύσεις, η εκπαίδευση των εργαζομένων καθώς και η προώθηση νέων και πιο αποτελεσματικών μεθόδων παραγωγής. Αυτό είχε ως συνέπεια να ελαττωθεί η παραγωγική δραστηριότητα στις επιχειρήσεις. Επιπλέον, εξαιτίας της μείωσης της ρευστότητας στις επιχειρήσεις πολλές ήταν οι φορές όπου υπήρχε η ασυνέπεια σε πληρωμές προμηθευτών αλλά και φορολογίας (Correa & Iooty, 2010).

Όπως είναι λογικό οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις ήταν αυτές που αντιμετώπιζαν τα περισσότερα προβλήματα λόγω της μειωμένης τους απόδοσης στην παραγωγική τους δραστηριότητα καθώς και τις πωλήσεις προϊόντων και υπηρεσιών (Correa, Iooty, Ramalho, Rodríguez-Meza & Jang). Αποτέλεσμα της οικονομικής ύφεσης ήταν και η απόφαση των επιχειρήσεων να αδρανοποιήσουν τις προσπάθειές τους για νέες τεχνολογίες και για περαιτέρω έρευνα και ανάπτυξη. Αυτό φαίνεται άλλωστε με την δραματική μείωση των τεχνολογικών δαπανών των επιχειρήσεων. Βέβαια τον Ιούνιο του 2010 και έπειτα, αρκετές ήταν οι χώρες οι οποίες αύξησαν τις δαπάνες τους σε έρευνα και ανάπτυξη συγκριτικά με χώρες που αποφάσισαν να μειώσουν αυτές τις δαπάνες. Αυτό το γεγονός είναι πολύ σημαντικό διότι η έρευνα και η ανάπτυξη τείνει να γίνει άμεσα συνδεδεμένη με την επέκταση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος και των εξαγωγών εφόσον ξεπεράστηκε η κρίση. (Correa, Iooty, Ramalho, Rodríguez-Meza & Jang, 2010).

4.6.1 Οι κατηγορίες επιχειρήσεων που διαμορφώθηκαν εν μέσω κρίσης

Σύμφωνα με τη διεθνή αρθρογραφία η οικονομική κρίση οδήγησε στην κατηγοριοποίηση των επιχειρήσεων σε τέσσερις κατηγορίες με γνώμονα δύο βασικούς παράγοντες οι οποίοι είναι η οικονομική ευρωστία καθώς και το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Αρχικά, η οικονομική ευρωστία έχει να κάνει με την δυνατότητα μιας επιχείρησης να εξακολουθεί να λειτουργεί χωρίς την υποστήριξη με άμεση χρηματοδότηση από εξωτερικές

πηγές. Οπότε οι επιχειρήσεις οι οποίες δεν έχουν ανάγκη αυτή την οικονομική ενίσχυση από χρηματοδοτήσεις χαρακτηρίζονται ως οικονομικά ισχυρές. Αντίθετα οι επιχειρήσεις που είναι εξαρτημένες από αυτές τις χρηματοδοτήσεις για την λειτουργία και την επιβίωσή τους χαρακτηρίζονται ως οικονομικά αδύναμες.

Το δεύτερο βασικό κριτήριο είναι το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και εξαρτάται από την αποδοτικότητα της συγκριτικά με ανταγωνιστές σε πέντε διαστάσεις. Οι διαστάσεις αυτές είναι το κόστος, το πόσο ισχυρή είναι η επωνυμία του προϊόντος δηλαδή τη θέση του προϊόντος στην αγορά, οι τεχνολογικές δυνατότητες που έχει η επιχείρηση με την ανάλογη έρευνα και ανάπτυξη στα σημερινά απαιτητικά δεδομένα της αγοράς, το πόσο ισχυρή είναι η διοίκηση και η ηγεσία της επιχείρησης καθώς και με την επιρροή της και την συνεργασία αυτής με τις εκάστοτε αρχές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις που ήταν πιο αποδοτικές σε τρεις ή και παραπάνω διαστάσεις σε σχέση με την αποδοτικότητα των επιχειρήσεων των ανταγωνιστών έχουν υψηλό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Αντίθετα, οι επιχειρήσεις με καλύτερη αποδοτικότητα σε δύο ή κάτω από δύο διαστάσεις έχουν μειωμένο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Συνοψίζοντας οι τέσσερις κατηγορίες για τις επιχειρήσεις σύμφωνα με αυτά τα δυο κριτήρια που προαναφέρθηκαν είναι:

1. **Ισχυρές επιχειρήσεις:** Αποτελούνται από υψηλή οικονομική ευρωστία και μεγάλο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα
2. **Σταθερές επιχειρήσεις:** Αποτελούνται από μια ισχυρή οικονομία όμως είναι αδύναμες ανταγωνιστικά
3. **Αγωνιζόμενες επιχειρήσεις:** Χαρακτηρίζονται ως αδύναμες οικονομικά με ισχυρό όμως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα
4. **«Αποτυχημένες» επιχειρήσεις:** Χαρακτηρίζονται ως αδύναμες οικονομικά και ανταγωνιστικά.

4.6.2 Οικονομική Κρίση και Ελληνικές Επιχειρήσεις

Η οικονομία της Ελλάδας πέρασε ένα μεγάλο διάστημα βαθιάς ύφεσης με συνεχή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας που επηρέασε άμεσα την εύρυθμη λειτουργία των επιχειρήσεων καθώς και τις επιδόσεις αυτών σε όλη την χώρα. Επιπρόσθετα, η επιδείνωση της κρίσης επηρέασε όλες τις εμπορικές δραστηριότητες με μείωση του κύκλου των εργασιών, την έλλειψη κέρδους καθώς και μείωση των κεφαλαίων από το εμπόριο (Ετήσια Έκθεση Ελληνικού Εμπορίου 2011).

Στην Ελλάδα η οικονομική κρίση προκάλεσε πολλά προβλήματα στις ελληνικές επιχειρήσεις. Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική κρίση δημιούργησε προβλήματα στις πωλήσεις, στα αποθέματα, στα κέρδη αλλά κυρίως στην ενασχόληση των εργαζομένων στις επιχειρήσεις. Οι ελληνικές επιχειρήσεις εν μέσω οικονομικής κρίσης όπως αναφέρθηκε και παραπάνω αναγκάστηκαν να χαράξουν μια στρατηγική την οποία και έπρεπε να ακολουθήσουν έτσι ώστε να ανταπεξέλθουν από αυτή την ύφεση. Βέβαια δεν υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο σχέδιο με το οποίο οι επιχειρήσεις θα ήταν ικανές να θεσπίσουν οι επιχειρήσεις για να ξεπεράσουν αυτό το εμπόδιο οπότε η κάθε μια επιχείρηση δρούσε όπως αυτή κάθε φορά θεωρούσε σωστό όμως αυτό δεν είχε πάντα θετική έκβαση.

Έτσι το νέο περιβάλλον που διαμορφώθηκε λόγω της ύφεσης ήταν ιδιαίτερα απαιτητικό και η κάθε επιχείρηση έπρεπε να δράσει άμεσα και αποφασιστικά. Οι επιχειρήσεις λοιπόν ερχόμενοι αντιμέτωποι με την κρίση όφειλαν να ανταπεξέλθουν στα νέα δεδομένα, να είναι σε ετοιμότητα, να αξιολογούνται συνεχώς οι αλλαγές του περιβάλλοντος αυτού έτσι ώστε να ανταπεξέλθουν έτσι ώστε να αποφύγουν τυχόν απειλές αλλά και να αδράξουν οποιαδήποτε ευκαιρία τους δοθεί.

Οι επιχειρήσεις όφειλαν για την εύρυθμη λειτουργία τους να διασφαλίσουν την απαιτούμενη ρευστότητα, με ταυτόχρονη μείωση των περιττών εξόδων και αξιοποίηση όλων των εργαζομένων έτσι ώστε να αξιοποιηθούν στο μέγιστο. Επιπλέον πολύ σημαντικό ήταν και η υιοθέτηση νέων και πρωτοπόρων ιδεών που θα τους βοηθούσε στην αντιμετώπιση της ύφεσης.

Στη συνέχεια με τη σειρά τους οι επιχειρηματίες όφειλαν να μπορούν να προβλέψουν τυχόν προβλήματα τα οποία θα οδηγούσαν σε ελάττωση των πωλήσεων, προβλήματα με προμηθευτές καθώς και με τη μη σωστή αξιοποίηση των εργαζομένων τους. Αυτή η πρόβλεψη θα βοηθούσε στην πρόληψη και αποφυγή τέτοιων προβλημάτων που θα οδηγούσαν την επιχείρηση σε δυσχερή θέση εν μέσω κρίσης.

Τα μέτρα που λήφθηκαν από τις επιχειρήσεις για αντιμετωπιστεί η κρίση έχουν να κάνουν συνήθως με ευνοϊκότερες τιμές στα προϊόντα για να προσελκύσουν πελάτες, μείωση του κόστους και του ωραρίου λειτουργίας της επιχείρησης, εύρεση νέων και πιο οικονομικών προμηθευτών, επέκταση της επιχείρησης και σε άλλες χώρες αλλά και σε νέες δραστηριότητες, η μείωση του εργατικού δυναμικού κ.α.

Έπειτα από μελέτη το 2009 μέσω της IOBE μαζί με την McKinsey Company έδειξε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων σε ποσοστό 93% θα αντιδρούσαν στην κρίση με την περικοπή του κόστους λειτουργίας αυτής, ενώ αμέσως μετά θα ήταν τα μικρότερα περιθώρια κέρδους. Το κόστος λειτουργίας μια επιχείρησης αφορά αρχικά την μείωση των μεταβλητών στοιχείων εργατικού κόστους, καθώς και μείωση του χρόνου λειτουργίας της επιχείρησης (πχ. μείωση ωρών εργασίας). Στη συνέχεια έχουμε την σταδιακή μείωση των εργαζομένων με την συγκράτηση των αυξήσεων των τακτικών αποδοχών. Πολλές είναι οι επιχειρήσεις βέβαια οι οποίες επιλέγουν ένα συνδυασμό επιμέρους δράσεων με ελάττωση τιμών καθώς και συρρίκνωση της παραγωγικής δραστηριότητας. Επιπρόσθετα, προτάθηκε σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε, η ευνοϊκότερη φορολογία των ελληνικών επιχειρήσεων, η μείωση της γραφειοκρατίας καθώς και η αναγκαία ενίσχυση ρευστότητας στην αγορά.

Η κρίση δημιούργησε ένα αβέβαιο μέλλον για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Έτσι οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να φτάσουν στα όρια αντοχής τους. Οι αδυναμίες που για χρόνια τώρα είχαν οι επιχειρήσεις ήρθαν στην επιφάνεια και έχρηζαν άμεσης προσοχής. Με τη σειρά τους οι επιχειρηματίες όφειλαν να διαχειριστούν όλη αυτή την αβεβαιότητα με ψυχραιμία. Ωστόσο οι επιχειρήσεις που ήταν καλύτερα προετοιμασμένες είχαν την ευκαιρία να αδράξουν ευκαιρίες μέσα στη κρίση για ανάπτυξη και εξέλιξη. Συνεπώς η κρίση αποτέλεσε μια περίοδο δοκιμασίας για όλες τις επιχειρήσεις αλλά και μια ευκαιρία που όσες επιχειρήσεις την αξιοποίησαν έγιναν καλύτερες και δυνατότερες («Η Οικονομική Κρίση: Επιπτώσεις και Αντιδράσεις στον επιχειρηματικό κόσμο», Έρευνα 2009 της IOBE).

Αποτέλεσμα της κρίσης αυτής ήταν η αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων. Έτσι οι καταναλωτές είναι λογικό να προτιμήσουν τα προϊόντα στις χαμηλότερες τιμές που υπάρχουν χωρίς όμως να ήταν πρόθυμοι να χάσουν στην ποιότητα αυτών. Η αβεβαιότητα που έφερε η οικονομική κρίση στην Ελλάδα οδήγησε τον Έλληνα καταναλωτή να αναζητά σε πολλά καταστήματα προϊόντα και υπηρεσίες και να επιλέξει αυτά με την καλύτερη ποιότητα αλλά σε συνδυασμό με την αντίστοιχη προσιτή τιμή. Παρατηρήθηκε λοιπόν μια αύξηση των

πωλήσεων σε προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας γνωρίζουν άνοδο ενώ μείωση υπήρχε στα brandloyalty προϊόντα. Οι επιχειρήσεις λοιπόν όφειλαν να προσφέρουν προϊόντα σε καλές τιμές αλλά και εξίσου άριστης ποιότητας έτσι ώστε να προτιμηθούν από τους καταναλωτές. Αυτός ο συνδυασμός θα βοηθούσε τις επιχειρήσεις να αντέξουν και την οικονομική κρίση με ευελιξία και καινοτόμες ιδέες αλλά και τον ανταγωνισμό με άλλες επιχειρήσεις.

Η πολυεθνική εταιρία GrantThornton που ασχολείται με παροχές φορολογικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών για επιχειρήσεις, εκτέλεσε έρευνα με τίτλο « Η Ελληνική Επιχείρηση: Σημάδια αντοχής και αχτίδες ανάπτυξης ». Η μελέτη αυτή πραγματοποιήθηκε σε 8.140 εταιρίες από 92 κλάδους και ήταν για την 5ετία (2009 – 2013).

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που συμπεριελήφθησαν στην έρευνα ήταν 7.821 και αντίστοιχα οι μεγάλες και πολύ μεγάλες επιχειρήσεις ήταν 319. Η συγκεκριμένη έρευνα έδειξε τα παρακάτω:

1. Σε ποσοστό 60% οι επιχειρήσεις παρουσίαζαν μείωση των εσόδων και λιγότερα κέρδη. Αντίστοιχα σε ποσοστό 57% οι επιχειρήσεις παρουσίαζαν ελάττωση του τραπεζικού δανεισμού.
2. Οι πωλήσεις με βάση με την έρευνα και το δείγμα των επιχειρήσεων μειώθηκαν κατά 13 δισεκατομμύρια ευρώ. Βέβαια οι πολύ μεγάλες επιχειρήσεις δεν επηρεάστηκαν, με αύξηση κατά 3 δισεκατομμύρια ευρώ στις πωλήσεις τους τη στιγμή που άλλες κατηγορίες επιχειρήσεων είχαν πτώση των πωλήσεών τους. Πιο συγκεκριμένα οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις κατέγραψαν πτώση στις πωλήσεις με 8 δισεκατομμύρια ευρώ και τις μεγάλες με 6 δισεκατομμύρια ευρώ. Ο ετήσιος κύκλος εργασιών στις μικρές επιχειρήσεις υπέστη μια μείωση της τάξης του 45% με -2 δισεκατομμύρια ευρώ. Βέβαια αν στις πωλήσεις στις πολύ μεγάλες επιχειρήσεις αφαιρέσουμε αυτές από τις εταιρίες πετρελαίου, μιλάμε για μια συνολική μείωση της τάξης των 6 δισεκατομμυρίων ευρώ ή αλλιώς το 8% του συνολικού κύκλου εργασιών τους.
3. Επιπλέον το ίδιο χρονικό διάστημα 2009-2013 τα κέρδη των επιχειρήσεων του δείγματος της έρευνας πριν τοκισθούν και φορολογηθούν υπέστησαν μείωση της τάξης των 6 δισεκατομμυρίων ευρώ με την υψηλότερη μείωση να λαμβάνει χώρα στις πολύ μεγάλες επιχειρήσεις κατά -4 δισεκατομμύρια ευρώ και αντίστοιχα στις μικρές επιχειρήσεις κατά -0,3 δισεκατομμύρια ευρώ.
4. Ο καθαρός δανεισμός του δείγματος των επιχειρήσεων είχε και αυτός πτώση από τα 54 στα 46 δισεκατομμύρια ευρώ από το 2009 στο 2013 αντίστοιχα (-15%). Η υψηλότερη μείωση καταγράφηκε στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (-5,5 δισεκατομμύρια ευρώ ή -28%). Επίσης σύμφωνα με την έρευνα μία στις τρεις επιχειρήσεις των επιχειρήσεων του δείγματος που εξετάστηκε δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στα δάνεια συνολικά 25 δισεκατομμυρίων ευρώ. Σε πιο δεινή θέση βρέθηκαν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις με συνολικό ύψος δανείων που είχαν να ξεπερνά τα 10 δισεκατομμύρια ευρώ.
5. Μετά από αξιολόγηση της εταιρίας αυτής, δέκα είναι οι τομείς που προσδίδουν προοπτικές υψηλής «Ανάπτυξης» και χαρακτηρίζονται από υψηλή «Υγεία». Οι τομείς

αυτοί ήταν οι χημικοί, ο τομέας διαχείρισης απορριμμάτων, ο τομέας χυμών και αναψυκτικών, ο τομέας του λιανικού εμπορίου, ο τομέας προσωπικής φροντίδας, ο τομέας υπηρεσιών μεταφορών, ο τομέας πλαστικών-ελαστικών, ο κλάδος του καπνού, ο κλάδος του φυσικού αερίου καθώς και ο κλάδος των αεροπορικών εταιριών. Το σύνολο των κλάδων αυτών συγκέντρωσε το 14% των πωλήσεων των εταιριών του δείγματος καθώς και το 9% του συνολικού δανεισμού.

Επιπρόσθετα σύμφωνα με τη GrantThornton έγινε μελέτη και για μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Από τη συγκεκριμένη μελέτη προέκυψε ότι:

- Η Ελλάδα στο τέλος του έτους 2013 (31/12/2013) παρουσίαζε το μεγαλύτερο ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων με ποσοστό 35% συγκριτικά με χώρες της νότιας Ευρώπης καθώς και της Ιρλανδίας. Πιο συγκεκριμένα ήταν 30% στη Κύπρο, 25% στην Ιρλανδία, 15% στην Ιταλία, 11% στη Πορτογαλία καθώς και μόλις 8% για την Ισπανία.
- Έπειτα από 9 μήνες και συγκεκριμένα στις 30/09/2014 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ήταν συνολικά 87 δισεκατομμύρια ευρώ και είχαν υποστεί αύξηση της τάξης των 5 δισεκατομμυρίων ευρώ σε σχέση με τις 31.12.2013 όπου ήταν 82 δισεκατομμύρια ευρώ. Πιο συγκεκριμένα το 54% δηλαδή τα 49 δισεκατομμύρια των ανεξόφλητων δανείων αυτών, αφορούσε ιδιώτες (στεγαστικά, καταναλωτικά) ενώ το 46% δηλαδή τα 38 δισεκατομμύρια ευρώ αφορούσε μικρομεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις. Επιπλέον μη εξυπηρετούμενα δάνεια ήταν σε ποσοστό 62% για τις μικρές επιχειρήσεις καθώς και το 49% για τις μικρομεσαίες.

Σύμφωνα λοιπόν με όλα αυτά τα δεδομένα της έρευνας για τις ελληνικές επιχειρήσεις αποδεικνύει ότι η κρίση αποδιοργάνωσε με ταχείς ρυθμούς τους επιχειρηματίες με πολλά προβλήματα στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Επιπρόσθετα, επιβεβαιώθηκε ότι μόνο με βάση ενός σχεδίου παραγωγικής ανασυγκρότησης που να συμπεριλαμβάνει όλες τις προϋποθέσεις για το άνοιγμα θέσεων εργασίας και θωράκισης του περιβάλλοντος είναι δυνατή η έξοδος της Ελλάδας από την ύφεση.

4.7 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη μεταφορά επιχειρήσεων στην Βουλγαρία

Η κινητικότητα και η μεταφορά των επιχειρήσεων είναι εξαιρετικά δυναμικό φαινόμενο και είναι αποτέλεσμα των αλλαγών και των εξελίξεων του ευρύτερου οικονομικού και θεσμικού περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα επηρεάζεται από όλα εκείνα τα στοιχεία της οικονομίας και των θεσμών μιας χώρας δηλαδή όλων των στοιχείων της οικονομίας και των θεσμών. Έτσι λοιπόν αυτή η συνεχής αλλαγή την οικονομική δραστηριότητα της επιχείρησης, μπορεί να την επηρεάσει σημαντικά ειδικά σε περιόδους οικονομικής κρίσης.

Η οικονομική κρίση σε όλο το κόσμο που ξεκίνησε το 2007 είχε επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό όλα τα πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας, οδηγώντας φυσικά και στην κινητικότητα των επιχειρήσεων.

Οι αλλαγές που φέρνει η κρίση μεταβάλλουν την βαρύτητα των στοιχείων του ευρύτερου οικονομικού και θεσμικού περιβάλλοντος, επηρεάζοντας την κινητικότητα των επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε ότι η κρίση και οι συνέπειες αυτής μετατρέπουν τη μετακίνηση

των εταιριών από ευκαιρία σε αναγκαιότητα, δηλαδή οι επιχειρηματίες αναγκάζονται να μετακινήσουν τις εταιρίες τους, ώστε αυτές να επιβιώσουν.

Η λειτουργία ελληνικών επενδύσεων ξεκίνησε από το 1990 στη Βουλγαρία, σύμφωνα με τους Karagianni και Labrianidis (2001). Έτσι, ξεκίνησαν να παρουσιάζονται από το 2006 περισσότερες από χίλιες (1000) ελληνικές επιχειρήσεις και να δραστηριοποιούνται στη γειτονική χώρα (Bitzenis, 2007). Στη συνέχεια και πιο συγκεκριμένα, το 2014 αυτός ο αριθμός αυξήθηκε στις τρεις χιλιάδες (3000) στην Βουλγαρία.

Με την Ευρωπαϊκή Ένωση να συζητά για τις συνέπειες που η ύφεση προκάλεσε στη χώρα μας καθώς και με την προϊστορία των Ελληνικών επιχειρήσεων σε χαμηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας Liargovas (1998), η μετακίνηση πολλών επιχειρήσεων σε γειτονικές χώρες με πιο ευνοϊκές συνθήκες είναι λογική.

Επιπρόσθετα, έπειτα από έρευνα που έλαβε χώρα από το τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης το 2014 φτιάχτηκε ένα ερωτηματολόγιο για το σύνολο της περιόδου 1989-2014. Η περίοδος αυτή στη συνέχεια χωρίστηκε αντίστοιχα σε δύο επιμέρους υπό-περιόδους, την περίοδο προ-κρίσης από το 1989 έως το 2006 και τη περίοδο μετά-κρίσης από το 2007 έως το 2014. Αρκετοί ιδιοκτήτες ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων, που μετακίνησαν την έδρα τους στη Βουλγαρία τη προ κρίσης περίοδο συμπλήρωσαν εβδομήντα τρία ερωτηματολόγια καθώς επίσης και εκατόν τρία (ερωτηματολόγια) από επιχειρηματίες που εγκαταστάθηκαν στην Βουλγαρία στην μετά-κρίσης περίοδο (Πίνακας 7).

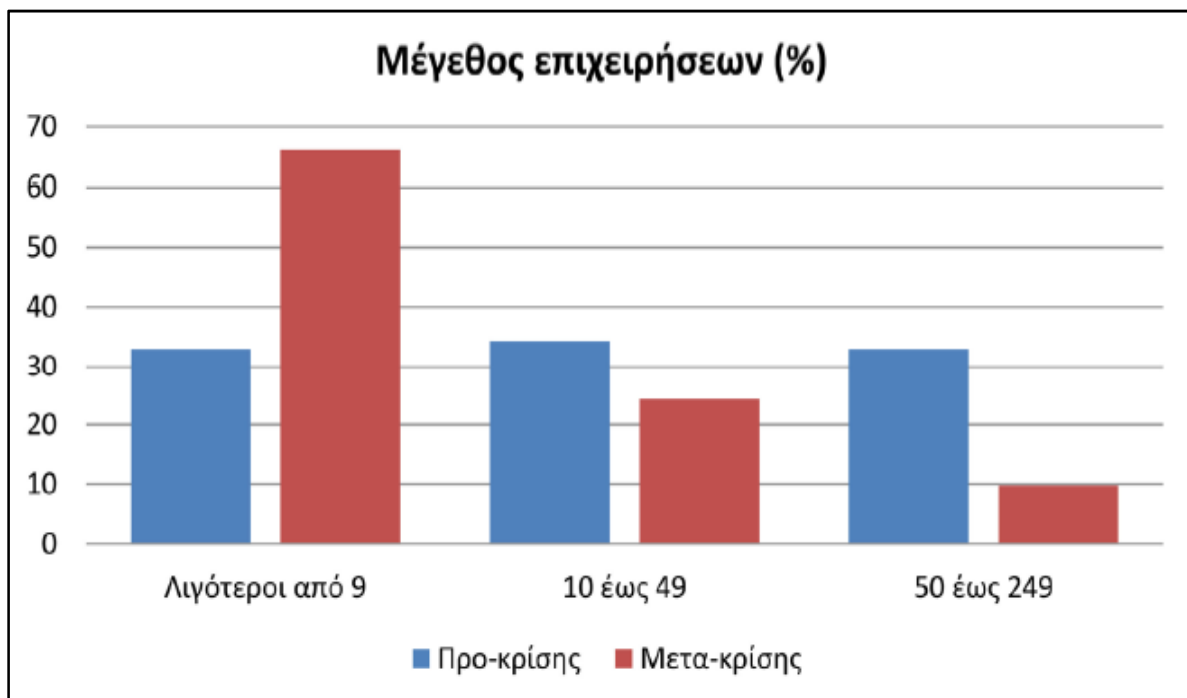
Πίνακας 7. Τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων της έρευνας

<i>Αριθμός εργαζομένων</i>	<i><9</i>	<i>10-49</i>	<i>50-249</i>
<i>%</i>	<i>52,3</i>	<i>28,4</i>	<i>19,3</i>
<i>Ετήσιος τζίρος</i>			
	<i><10 εκατομμύρια</i>	<i>10-50 εκατομμύρια</i>	
<i>%</i>	<i>93,75</i>	<i>6,25</i>	
<i>Υπάρχει ακόμη ενεργή επιχείρηση στην Ελλάδα</i>			
	<i>Ναι</i>	<i>Όχι</i>	
<i>%</i>	<i>39,1</i>	<i>60,9</i>	
<i>Η επιχείρηση στην Βουλγαρία είναι θυγατρική;</i>			
	<i>Ναι</i>	<i>Όχι</i>	
<i>%</i>	<i>11,9</i>	<i>88,1</i>	
<i>Περίοδος μετακίνησης</i>			
	<i>Προ-κρίσης</i>	<i>Μετα-κρίσης</i>	
<i>%</i>	<i>41,4</i>	<i>58,6</i>	

Σύμφωνα με το Commercial Registrar (2015), στο βουλγάριο μητρώο επιχειρήσεων είχαν εγγραφεί περισσότερες από 14.000 ελληνικές επιχειρήσεις. Επιπλέον στην έρευνα αυτή παρουσιάστηκε και λίστα με στοιχεία εταιριών ελληνικών συμφερόντων από την εταιρία Ciela.

Το υψηλότερο ποσοστό των επιχειρήσεων που βρέθηκαν στην γειτονική Βουλγαρία ήταν μικρομεσαίες. Όπως παρατηρούμε και στο διάγραμμα 8 οι επιχειρήσεις στην προ-κρίσης περίοδο ήταν σχεδόν ισόποσα μοιρασμένες σε σχέση με το πλήθος των εργαζομένων τους. Αντίθετα, στην μετά-κρίση περίοδο παρατηρούμε ότι οι μικρές επιχειρήσεις (λιγότεροι από 9 απασχολούμενοι) αποτελούν και τον επικρατέστερη κατηγορία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη γειτονική χώρα. Επομένως, είναι σαφής η εικόνα σχετικά με το μέγεθος των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Βουλγαρία. Αυτό ήταν ένα αποτέλεσμα λόγω της μεγαλύτερης ζημιάς που προκλήθηκε στις μικρές επιχειρήσεις.

Διάγραμμα 8: Ποσοστό των επιχειρήσεων της έρευνας με βάση του αριθμού των εργαζομένων. Σύγκριση προ- και μετά-κρίσης.

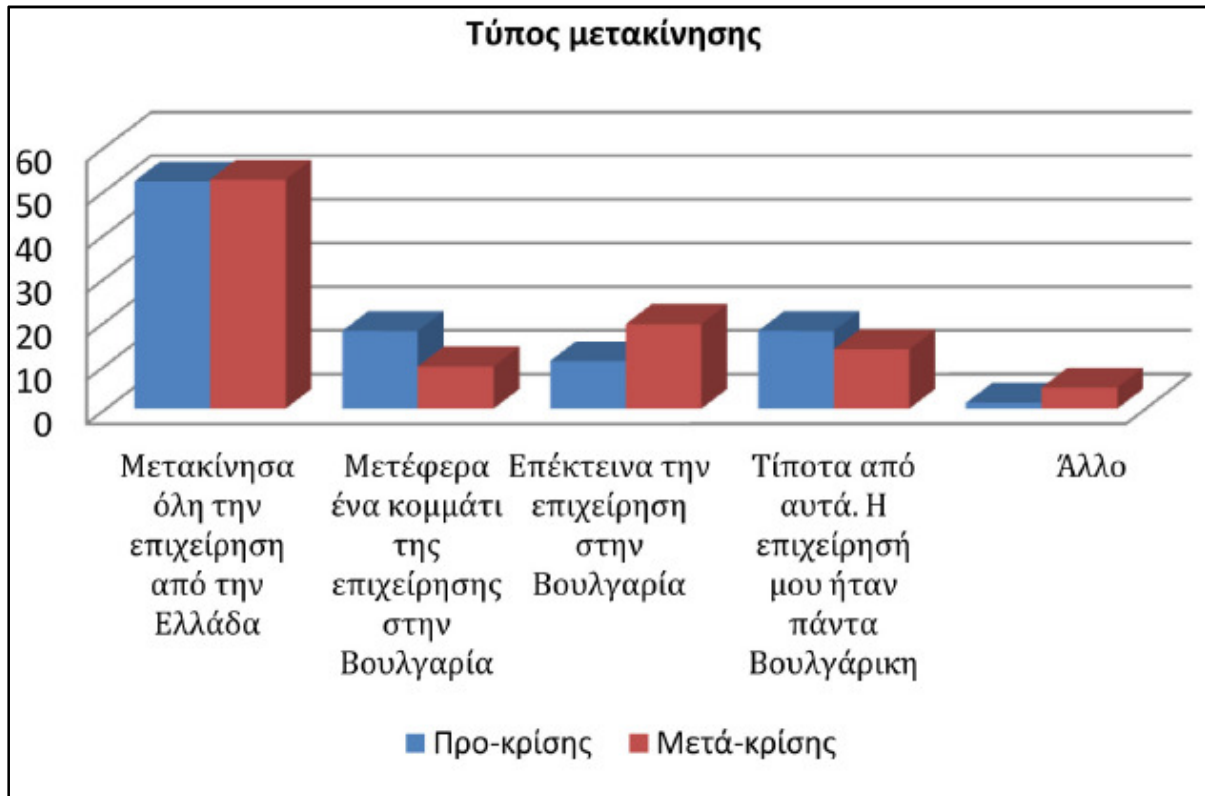

Επιπρόσθετα, σύμφωνα και με το διάγραμμα 9, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων μετέφεραν όλα τα τμήματα της εταιρίας τους και στην προ-κρίση αλλά και στη μετά-κρίση περίοδο σταματώντας κάθε είδους δραστηριότητα με τη χώρα μας, ανοίγοντας νέες εταιρίες στη γειτονική χώρα. Σε αυτή την κατηγορία συμπεριλαμβάνονταν και οι επιχειρηματίες που άνοιξαν πρώτη φορά επιχείρηση τους στη γειτονική χώρα.

Στη συνέχεια, αξίζει να αναφερθεί ότι ο αριθμός των επιχειρηματιών που μετέφεραν στην Βουλγαρία τη προ κρίσης περίοδο μόνο ένα τμήμα της εταιρίας τους -την παραγωγή κυρίως- ήταν σημαντικός. Στόχος φυσικά αυτής της μετακίνησης ήταν η ελαχιστοποίηση του εργατικού κόστους. Ωστόσο στην μετά-κρίση περίοδο παρατηρείται μια μείωση του ποσοστού των επιχειρηματιών που αποφάσισαν να μεταφέρουν μόνο ένα κομμάτι της επιχείρησής τους στην Βουλγαρία. Αυτό έγινε διότι οι επιχειρηματίες δεν ήθελαν να αντιμετωπίσουν τις πολύ δύσκολες συνθήκες λόγω της οικονομικής κρίσης που επικρατούσε

στην Ελλάδα και έτσι αποφάσισαν να μεταφέρουν όλη την εταιρία τους και της δραστηριότητες τους μόνο στην Βουλγαρία (Διάγραμμα 9).

Διάγραμμα 9: Είδος της μετακίνησης των επιχειρήσεων της έρευνας. Σύγκριση προ- και μετά-κρίσης.

Επιπρόσθετα, αρκετοί επιχειρηματίες επέκτειναν την επιχείρησή τους για να έχουν μεγαλύτερα κέρδη. Σύμφωνα με το διάγραμμα 9, παρατηρείται μία άνοδος των επιχειρηματιών που επέκτειναν την επιχείρησή τους στη γειτονική Βουλγαρία την περίοδο προ κρίσης παρόλο ποσοστό των επιχειρήσεων ήταν σχετικά μικρό. Αυτό το εύρημα σύμφωνα με την έρευνα ήταν μη αναμενόμενο διότι σε περίοδο οικονομικής κρίσης λίγοι θα ήταν αυτοί που θα έκαναν μια επένδυση για επέκταση της επιχείρησής τους στην γειτονική χώρα.

Βέβαια, τις περισσότερες φορές δεν αποτελούσε επέκταση της εταιρίας στην Βουλγαρία αλλά διατηρήθηκε ανοιχτή αλλά αδρανής η επιχείρηση στην Ελλάδα ώστε να είναι πιο εύκολες και οι εξαγωγές, να ξεχρεώσουν τυχόν οφειλές καθώς και να είναι έτοιμοι να γυρίσουν πίσω στη χώρα μας όταν οι συνθήκες θα ξαναγίνουν ευνοϊκές.

4.7.1 Οι λόγοι της μετακίνησης των επιχειρήσεων

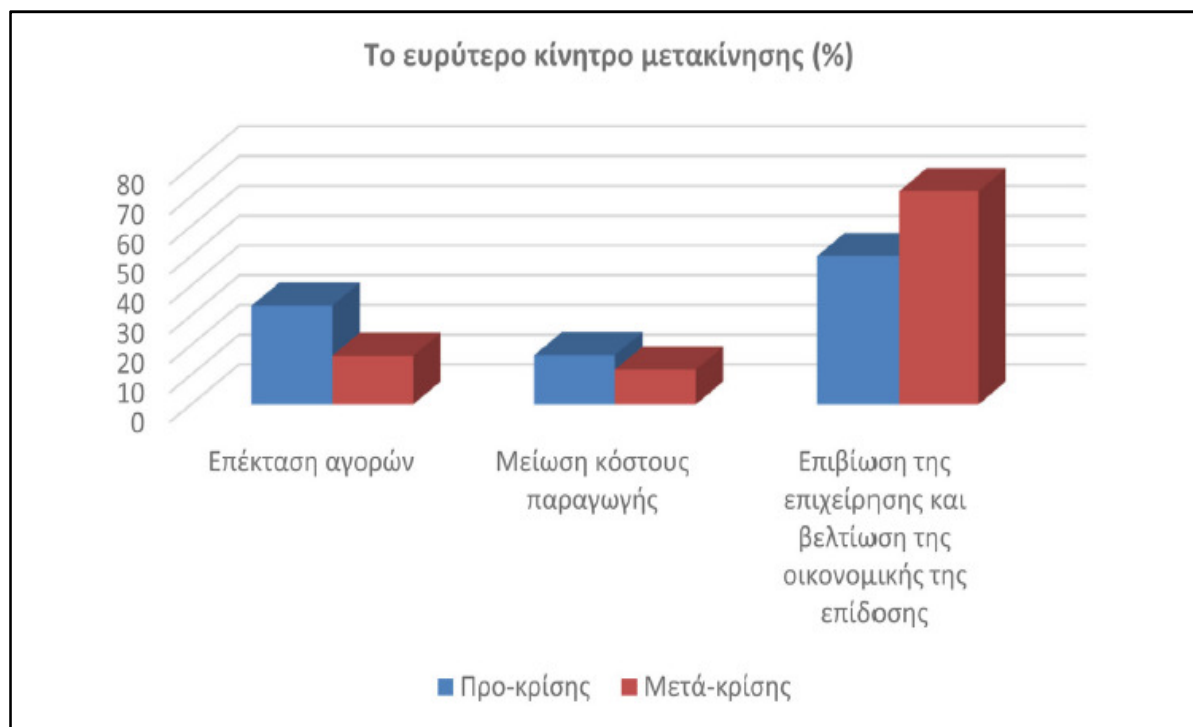
Αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης σε όλο το κόσμο που επηρέασε και την Ελλάδα σε σημαντικό βαθμό καθώς και της λιτότητας που έλαβε χώρα για την αντιμετώπισή της οδήγησε στην σταδιακή αύξηση των επιχειρήσεων που μεταφέρθηκαν από την Ελλάδα σε άλλες χώρες με πιο ευνοϊκές συνθήκες. Αυτές οι πολιτικές λιτότητας εφαρμόστηκαν λόγω του Μνημονίου, όπου μετά από απόφαση της κυβέρνησης το 2010 εισήλθε στη χώρα μας. Η Ελλάδα χρηματοδοτήθηκε με κεφάλαια από προγράμματα μέσω της Ευρωπαϊκής Κεντρικής

Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καθώς και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Σκοπός της χρηματοδότησης αυτής ήταν η διαχείριση του δημοσίου χρέους. Όμως αυτό το πρόγραμμα σύμφωνα με τον Laravitsas (2012) και άλλων ερευνητών εξυπηρέτησε κατά κύριο λόγο συμφέροντα του ελληνικού και ευρωπαϊκού τραπεζικού τομέα.

Στο κλείσιμο χιλιάδων επιχειρήσεων σε όλα τα επίπεδα οδήγησε η οικονομική ύφεση και η λιτότητα η οποία ακολουθήθηκε σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό. Σαφώς συνολικά επηρεάστηκε και η απόφαση πολλών επιχειρήσεων να μετακινηθούν σε χώρες ανά την Ευρώπη και όχι μόνο ώστε να επιβιώσουν. Οι κύριες συνέπειες που έλαβαν χώρα ήταν η αύξηση της φορολογίας καθώς και μείωση μισθών και συντάξεων. Με βάση λοιπόν την έρευνα, τα 2/3 των επιχειρηματιών δεν θα μετέβαιναν σε άλλες χώρες αν η κατάσταση στη χώρα μας ήταν καλύτερη. Ο συνδυασμός της υψηλής φορολογίας για τις επιχειρήσεις με πτώση της ζήτησης των προϊόντων, τα υψηλά χρέη και την έλλειψη χρηματοδότησης ανάγκασαν τις μικρομεσαίες κυρίως επιχειρήσεις να μεταφερθούν σε ένα πιο φιλόξενο και ασφαλές επιχειρηματικό περιβάλλον.

Λόγω της αδυναμίας των επιχειρήσεων σε αυτό το δυσχερές οικονομικό περιβάλλον, όπως δήλωσε το 71% των συμμετεχόντων, θα είχε χρεοκοπήσει ή κλείσει εάν δεν είχε μεταφερθεί στη γειτονική Βουλγαρία παρά τις ήδη πολλές περικοπές που είχαν λάβει χώρα. Με λίγα λόγια όπως βλέπουμε και στο διάγραμμα 10 στόχος αυτής τη μετανάστευσης των επιχειρήσεων ήταν να επιβιώσουν και έπειτα να αναπτυχθούν.

Διάγραμμα 10: Οι λόγοι της μετακίνησης των επιχειρήσεων στη Βουλγαρία. Σύγκριση προ- και μετά-κρίσης.

Αντίστοιχα, όμως σύμφωνα με το διάγραμμα 10, βλέπουμε ότι 1(μία) στις 2(δύο) επιχειρήσεις είχαν το ίδιο κίνητρο πριν η οικονομική κρίση ξεσπάσει στη χώρα μας. Οπότε

δεν υπήρξαν ποτέ οι ιδανικές συνθήκες ώστε οι επιχειρήσεις να μην μετακινηθούν, ειδικά σε συγκεκριμένους τομείς.

Σύμφωνα με τους Karagianni και Labrianidis (2001), δύναται να αναδειχθούν δύο υπό-περίοδοι. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη υπό-περίοδος που τοποθετείται από το 1989 έως το 1997 και αναφέρεται στο τρόπο που πολλοί επιχειρηματίες είχαν σαν κύριο σκοπό να κρατήσουν 'όρθια' την επιχείρησή τους. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση καθώς και η απελευθέρωση του εμπορίου οδήγησε στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας με βελτιώσεις των τεχνολογιών, συγχωνεύσεις εταιριών καθώς και στην αύξηση των επενδύσεων. Έτσι, απαραίτητο ήταν η ύπαρξη μιας στρατηγικής εσωτερικών αναδιαρθρώσεων για την επιβίωσή τους.

Στη συνέχεια, η δεύτερη υπό-περίοδος τοποθετείται από το 1998 έως και το 2007 και ήταν το έναυσμα ώστε πολλές επιχειρήσεις να αναπτύσσονται και σε άλλες χώρες στα Βαλκάνια (Bitzenis, 2007). Την εποχή εκείνη το 'μυαλό' των επιχειρηματιών βρισκόταν στο πως θα μειώσουν τα έξοδα με σκοπό την κερδοφορία.

4.7.2 Οι λόγοι που οδήγησαν την μετακίνηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων εκτός Ελλάδας

Η Ελλάδα μέσα από μία δύσκολη οικονομικά περίοδο από το 2007 και μετά, ανάγκασε πολλές επιχειρήσεις να μετακινηθούν σε άλλες χώρες με πιο ευνοϊκές συνθήκες. Όπως βλέπουμε και στον πίνακα 8 απεικονίζεται το ειδικό βάρος, δηλαδή το Μέσο Όρο (Μ.Ο.) των τιμών της κλίμακας Likert για την κάθε μεταβλητή. Έτσι, βλέπουμε ότι η φορολογία των επιχειρήσεων η οποία ήταν στα ύψη είναι το κύριο στοιχείο και στις δυο υποπεριόδους της κρίσης. Αυτό συμβαίνει διότι η Ελλάδα αδυνατεί να συλλέξει φόρους σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης (Γιαννίτσης, 2013).

Ωστόσο επιπλέον φόροι, όπως η εισφορά αλληλεγγύης, ανάγκασαν πολλούς επιχειρηματίες να μεταναστεύσουν την έδρα τους σε άλλες χώρες. Επιπλέον, τόσο στην προ-κρίση όσο και μετά-κρίση περίοδο η έλλειψη ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών των επιχειρήσεων επιδείνωσε ακόμη περισσότερο την υπάρχουσα κατάσταση όπως βλέπουμε και στο παρακάτω πίνακα.

Η βιβλιογραφία αφορά επίπεδα ζήτησης της περιφέρειας-προορισμού (Domanski, 2003; Holl, 2004), και όχι της περιφέρειας από την οποία αποχωρεί η επιχείρηση. Η ανεργία, η οποία μετά το 2007 λόγω πολιτικών δράσεων λιτότητας από το κράτος παρουσίασε μεγάλη αύξηση που σε συνδυασμό με τη μείωση των μισθών, επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις πωλήσεις στη χώρα μας (Eurostat, 2015). Επιπρόσθετα, ένα αξιοσημείωτο στοιχείο της έρευνας ήταν ότι κανένας από τους επιχειρηματίες που μετέφερε την επιχείρησή του πριν από τη κρίση δεν παρουσίασε μείωση στη ζήτηση των προϊόντων και των υπηρεσιών που παρείχε αντίστοιχα.

Πίνακας 8: Ειδικό βάρος στοιχείων που οδήγησαν τους Έλληνες επιχειρηματίες να φύγουν από την Ελλάδα. Σύγκριση προ- και μετά-κρίσης.

	Μ.Ο. Προ- κρίσης	Τ.Α. Προ- κρίσης	Μ.Ο. Μετα- κρίσης	Τ.Α. Μετα- κρίσης	Αλλαγή στην κατάταξη	Διαφορά Μ.Ο. (%)
Υψηλή φορολογία και πολύ χαμηλή επιστροφή ΦΠΑ	4,21 (1)	1,37	4,54 (1)	1,06	1 → 1 (0)	7,83
Υψηλό επίπεδο γραφειοκρατίας	4,12 (2)	1,34	4,3 (2)	1,16	2 → 2 (0)	4,36
Υψηλό εργατικό κόστος	3,58 (3)	1,50	3,22 (7)	1,54	3 → 7 (-4)	-10,05
Δύσκολη πρόσβαση στον δανεισμό/ εξωτερική χρηματοδότηση	3,24 (4)	1,64	3,86 (4)	1,39	4 → 4 (0)	19,13
Δύσκολη πρόσβαση/ακριβή ενέργεια και πρώτες ύλες	3,01 (5)	1,40	3,38 (7)	1,58	5 → 7 (-2)	12,29
Αστάθεια αγοράς και τεράστια πτώση πωλήσεων	2,96 (6)	1,63	4,13 (3)	1,22	6 → 3 (+3)	39,52
Το ελληνικό κράτος μπορούσε να κατάσχει τις τραπεζικές καταθέσεις	2,89 (7)	1,93	3,41 (5)	1,75	7 → 5 (+2)	17,99
Υψηλό επίπεδο ενοικίων	2,75 (8)	1,54	2,92 (9)	1,6	8 → 9 (-1)	6,18
Αδυναμία χρήσης μεταχρονολογημένων επιταγών	2,74 (9)	1,71	3,10 (8)	1,77	9 → 8 (+1)	13,13
Έντονος ανταγωνισμός	2,52 (10)	1,45	2,53 (11)	1,53	10 → 11 (-1)	0,39
Υψηλό μεταφορικό κόστος	2,42 (11)	1,46	2,43 (12)	1,54	11 → 12 (-1)	0,41
Το αποτέλεσμα της συμμετοχής της Ελλάδας στην Ευρωζώνη	2,26 (12)	1,50	2,81 (10)	1,72	12 → 10 (+2)	24,33

4.7.3 Οι λόγοι που έδωσαν κίνητρο στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να μεταφερθούν στην Βουλγαρία

Με τη γειτονική Βουλγαρία να μην έχει επηρεαστεί σε τόσο μεγάλο βαθμό από τη κρίση και έχοντας λάβει πιο ήπια μέτρα λιτότητας για την αντιμετώπιση αυτής, πολλοί επιχειρηματίες από τη χώρα μας έσπευσαν να εκμεταλλευτούν αυτή την ευνοϊκή κατάσταση Petkov (2014).

Ευνοϊκό ήταν το εργασιακό περιβάλλον της Βουλγαρίας με μικρότερο εργασιακό και λειτουργικό κόστος όπως παρατηρούμε και στον πίνακα 9 όπου φαίνονται οι λόγοι της μετανάστευσης των ελληνικών επιχειρήσεων στη γειτονική μας χώρα.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που ώθησε τις ελληνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία είναι η χαμηλότερη φορολογία μαζί με την υψηλή και γρήγορη επιστροφή του ΦΠΑ, καθώς και η χαμηλή γραφειοκρατία, η γεωγραφική γειννίαση και το αρκετά χαμηλό εργατικό κόστος αναδείχθηκαν ως οι σημαντικότεροι παράγοντες που προσέλκυσαν τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις και στην προ-κρίση αλλά και στην μετά-κρίση περίοδο. (Eurostat, 2015).

Πίνακας 9. Ειδικό βάρος στοιχείων που ώθησαν τις Ελληνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία. Σύγκριση προ- και μετα-κρίσης.

	Μ.Ο. Προ- κρίσης	Τ.Α. Προ- κρίσης	Μ.Ο. Μετα- κρίσης	Τ.Α. Μετα- κρίσης	Αλλαγή στην κατάταξη	Διαφορά Μ.Ο. (%)
Χαμηλή φορολογία και υψηλή επιστροφή ΦΠΑ	4,62 (1)	0,83	4,52 (2)	1,09	1→2 (-1)	-2,16
Γειννίαση με την Ελλάδα	4,34 (2)	1,04	4,57 (1)	1	2→1 (+1)	5,30
Χαμηλό εργατικό κόστος	4,16 (3)	1,24	3,71 (4)	1,44	3→4 (-1)	-10,82
Χαμηλό επίπεδο γραφειοκρατίας	3,49 (4)	1,51	3,94 (3)	1,4	4→3 (+1)	12,89
Σταθερή αγορά και οικονομικό πλαίσιο	3,08 (5)	1,56	3,42 (7)	1,49	5→7 (-2)	11,04
Το βουλγάρικο κράτος δεν είχε πολλές οικονομικές απαιτήσεις	3,05 (6)	1,66	3,50 (6)	1,63	6→6 (0)	14,75
Εύκολη πρόσβαση/φθηνή ενέργεια και πρώτες ύλες	2,86 (7)	1,46	3,53 (5)	1,55	7→5 (+2)	23,43
Χαμηλό επίπεδο ενοικίων	2,78 (8)	1,52	3,27 (9)	1,57	8→9 (-1)	17,63
Χαμηλό μεταφορικό κόστος	2,75 (9)	1,50	3,15 (10)	1,61	9→10 (-1)	14,55
Εύκολη πρόσβαση στον δανεισμό/ εξωτερική χρηματοδότηση	2,53 (10)	1,51	2,22 (16)	1,42	10→16 (-6)	-12,25
Χαμηλό επίπεδο ανταγωνισμού	2,53 (11)	1,61	3,27 (8)	1,57	11→8 (+3)	29,25
Παρουσία άλλων ελληνικών επιχειρήσεων στην Βουλγαρία	2,34 (12)	1,41	2,63 (13)	1,63	12→13 (-1)	12,39
Ισχυροί δεσμοί μεταξύ ιδιωτικών ελληνικών και βουλγάρικων επιχειρήσεων	2,32 (13)	1,34	2,79 (11)	1,57	13→11 (+2)	20,26
Μέγεθος της βουλγάρικης αγοράς	2,22 (14)	1,20	2,63 (12)	1,45	14→12 (+2)	18,47
Το γεγονός ότι η Βουλγαρία δεν είναι μέλος της Ευρωζώνης	2,17 (15)	1,57	2,50 (14)	1,69	15→14 (+1)	15,21
Πολιτισμικοί δεσμοί Ελλάδας-Βουλγαρίας	2,13 (16)	1,34	2,43 (15)	1,52	16→15 (+1)	14,08

Επιπλέον ένας άλλος παράγοντας ο οποίος εξανάγκασε του Έλληνες επιχειρηματίες να μεταφερθούν στη γειτονική χώρα ήταν το χαμηλό ενεργειακό κόστος καθώς και η πλήρης και λειτουργική πρόσβαση σε πρώτες ύλες.

Όπως αναφέρθηκε και πριν σημαντικό ρόλο έπαιξε στην αύξηση του ειδικού βάρους ώστε να μεταφερθούν οι επιχειρήσεις στη γειτονική Βουλγαρία οι ελάχιστοι μετασχηματισμοί που προκλήθηκαν λόγω της ύφεσης.

Με την είσοδο της γειτονικής Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το άνοιγμα των συνόρων οπότε και της αγοράς είχε ως συνέπεια την εύκολη πλέον πρόσβαση των Ελληνικών επιχειρήσεων στη Βουλγάρικη αγορά (Hudson, 2002; Jürgens και Krzywdzinski, 2009) που ανέδειξαν την θετική επίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην επιχειρηματική κινητικότητα. Η Βουλγαρία ακόμη παρουσίασε ένα κλίμα εμπιστοσύνης στην αγορά η οποία προσέλκυσε πολλούς Έλληνες επιχειρηματίες και στις δύο περιόδους χωρίς ιδιαίτερη γραφειοκρατία και με χαμηλό λειτουργικό κόστος.

Παρόλα αυτά, ένα αρνητικό στοιχείο που έπληττε τη γειτονική Βουλγαρία λόγω όλης αυτής της ελαστικότητας σε πολλούς τομείς ήταν η διαφθορά και στις δύο περιόδους όπως παρουσίασε και η Transparency International (2014). Αυτός ήταν και ένας αποτρεπτικός παράγοντας που αντίθετα προβλημάτιζε τους Έλληνες επιχειρηματίες να μετακινηθούν στη γειτονική χώρα. Παρόλα αυτά όμως οι επιχειρηματίες μετέφεραν τις επιχειρήσεις τους παρόλο που γνώριζαν το υψηλό επίπεδο διαφθοράς πριν πάρουν την απόφαση να μεταφέρουν την επιχείρησή τους στη Βουλγαρία.

5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

5.1 Επιπτώσεις στην Ελληνική οικονομία

Αποτέλεσμα της οικονομικής ύφεσης ήταν οι έντονες ανισοροπίες που προκλήθηκαν μετά από ένα μεγάλο διάστημα ισχυρής ανάπτυξης. Επιπλέον οι επενδυτές σε όλο το κόσμο άλλαξαν στρατηγική και φάνηκε ότι δεν επιθυμούσαν να αναλάβουν μεγαλύτερους κινδύνους οι οποίοι θα κατέρρεαν περαιτέρω το σύστημα.

Ωστόσο σε αρκετές χώρες οι συνέπειες ήταν καταστροφικές κυρίως λόγω των στενών σχέσεων του χρηματοπιστωτικού τους τομέα και των εμπορικών σχέσεων. Σημαντική ήταν η μείωση για τη ζήτηση των εξαγωγών καθώς και των όγκο εξαγωγών από διάφορα κράτη. Επιπρόσθετα στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου για την ανάπτυξη οι ξένες επενδύσεις και η χρηματοδότηση είναι πολύ σημαντικές, ορισμένοι επενδυτές μετέφεραν μεγάλης αξίας περιουσιακά στοιχεία που οδήγησαν σε αρνητικές συνέπειες στις επιχειρήσεις (Akram, et. al., 2011).

Αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης ήταν και η αύξηση της ανεργίας λόγω της μειωμένης ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών. Έτσι είχαμε μαζικές απολύσεις σε χώρες όλου του κόσμου (Koutsoukis & Roukanas, 2011).

Σημαντικές επιπτώσεις προήλθαν στη δημόσια οικονομία εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης σε πολλές χώρες. Επιπρόσθετα σημαντικό ρόλο έπαιξε και η διακριτική ευχέρεια στα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής και της χορήγησης δημόσιων κεφαλαίων σε χρηματοπιστωτικές εταιρείες (Mabbett & Schelke, 2016).

Από το 2007 εξαιτίας της δημοσιονομικής λιτότητας το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν ελαττώθηκε κατά 30% στην χώρα μας. Ωστόσο, με την ανεργία να πλησιάζει το 26% το έτος 2014, οι δημοσιονομικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις ήταν μονόδρομος (Nelson et. al., 2015).

Πολλοί ήταν εκείνοι οι οποίοι λόγω της αβεβαιότητας πήραν τις καταθέσεις τους από τις τράπεζες με συνέπειες στους ετήσιους ισολογισμούς. Πιο συγκεκριμένα με βάση στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος παρουσιάστηκε μείωση από 164,3 (2014) σε 43,4 (2015) δισεκατομμύρια ευρώ. Αποτέλεσμα αυτής της δραματικής μείωσης ήταν η έκτακτη βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

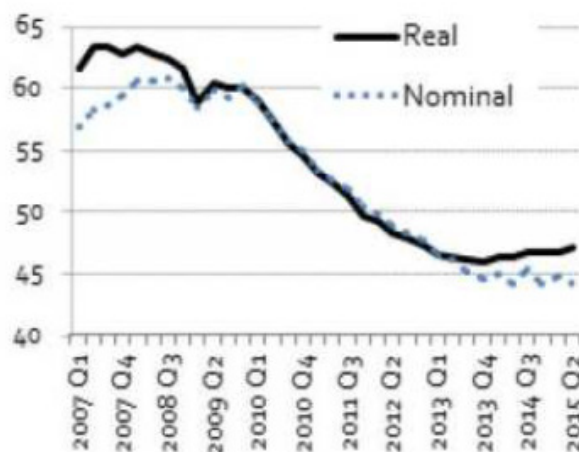
Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μέσω του προγράμματος ELA (Emergency Liquidity Assistance - Έκτακτη Βοήθεια Ρευστότητας) παρείχε ρευστότητα σε τράπεζες όπως σε κρατικά ομόλογα για ορισμένη χρονική περίοδο. Οι έλεγχοι κεφαλαίου πραγματοποιήθηκαν στη χώρα μας τον Ιουνίου 2015 έπειτα από δράσεις για την παρεμπόδιση της χρεοκοπίας των τραπεζών εξαιτίας της πολιτικής αστάθειας.

Το κράτος άργησε να πάρει μέτρα ώστε να περιοριστεί η αλόγιστη παροχή δανείων από τις τράπεζες. Ακόμη σύμφωνα με μελέτη των Samitas και Polyzos (2015) παρατηρήθηκε ότι η έγκαιρη έγκριση των ορίων στις ροές κεφαλαίων είναι ικανή να ελαχιστοποιήσει τις επιπτώσεις των περιορισμών στις τράπεζες και στην πραγματική οικονομία. Επιπλέον οι ίδιοι συγγραφείς παρουσίασαν τις συνέπειες των ελέγχων κεφαλαίου στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Εκτός από το ότι η έγκαιρη υιοθέτηση περιορίζει αυτές τις επιδράσεις, το κράτος οφείλει να αποφεύγει τους ελέγχους του κεφαλαίου συνολικά, εφόσον ασχολούνται με μια τραπεζική κρίση.

Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, παρά τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για μείωση, ήταν 0,9% (β' τρίμηνο 2015) (Samitas & Polyzos, 2015). Σύμφωνα με δεδομένα στον πραγματικό τομέα παρατηρείται η αρνητική επίδραση των ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων και μια ραγδαία αύξηση της αβεβαιότητας. Πιο συγκεκριμένα:

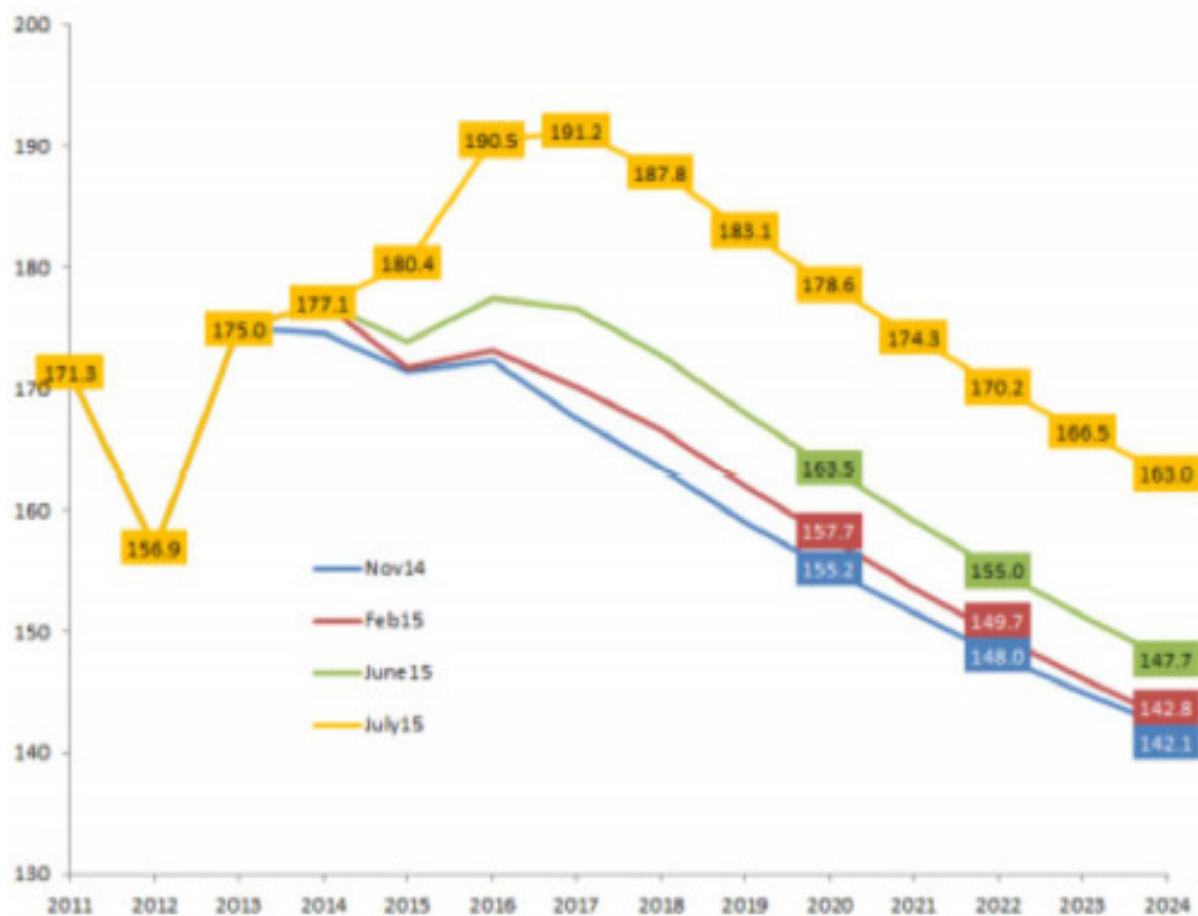
- Αρχικά, το καλοκαίρι του 2015 ξεκίνησε να 'χάνεται' η οικονομική εμπιστοσύνη των καταναλωτών καθώς και λόγω του υψηλού ποσοστού ανεργίας (27%) αλλά και γενικά της αβεβαιότητας που επικρατούσε (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).
- Οι ληξιπρόθεσμες οφειλές έφταναν σε μία αύξηση της τάξεως των 5,7 δισεκατομμυρίων ευρώ, κάτι που φάνταζε δυσανάλογο σε σχέση με τα στατιστικά του Δεκεμβρίου 2014 (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).
- Αντίθετα, ο τουρισμός θα ισορροπήσει αυτή την ανισορροπία που υπάρχει στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν με έσοδα έως + 7% σε σχέση με το 2014. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).
- Το χρηματιστήριο της Ελλάδας, έπειτα, από νομοθετική πράξη και κλείσιμο των τραπεζών προκάλεσε έντονες ανισορροπίες. Ωστόσο, ακόμη και μετά την επαναλειτουργία του έπειτα από 5 εβδομάδες προκάλεσε μείωση 16,23%, με τις τράπεζες να σημειώνουν πτώση πάνω από 20% (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).
- Τέλος, το 2015 άρχισαν να μειώνονται τα μη εκπληρωθέντα δάνεια με ποσοστό που έφτανε κάθε χρόνο περίπου το 3%, ενώ οι τραπεζικές πιστώσεις σε επιχειρήσεις αυξήθηκαν σε ποσοστό 1,1% (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

Όπως παρατηρούμε και στο παρακάτω διάγραμμα (11), έχουμε μία συνεχή μείωση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος έως το 2014 λόγω της οικονομικής ύφεσης η οποία έλαβε χώρα. Βλέπουμε ακόμη τα πολύ υψηλά επίπεδα που κατείχε το ακαθάριστο εθνικό προϊόν πριν από την οικονομική κρίση (Q1 – Q2 2007).

Διάγραμμα 11: Τριμηνιαία πορεία ΑΕΠ σε ευρώ (Eurostat, 2015).

Οι τράπεζες έβαλαν 'λουκέτο' από τις 29 Ιουνίου, καταβλήθηκαν οι κεφαλαιακοί έλεγχοι και έδωσαν έγκριση για εισαγωγές αξίας 1,5 δις. Ευρώ με μεβάσματα (Samitas & Polyzos, 2015). Όταν εισήχθησαν στην Ελλάδα τα Capital controls, το ποσό που αντιστοιχούσε σε εισαγωγές κατά μέσο όρο ήταν περίπου 3,5 δισεκατομμύρια ευρώ μηνιαίως - με τις εισαγωγές για το 2014 να είναι 41,6 δισεκατομμύρια ευρώ. Επιπλέον, πήραν έγκριση κεφάλαια που ανέρχονταν στα 1,5 δισεκατομμύρια Ευρώ και αφορούσαν «κοινωνικές» εισαγωγές, δηλαδή φάρμακα και καύσιμα (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

Διάγραμμα 12: Παρουσίαση της δυναμικής του χρέους τις χρονιές 2011 έως 2024 (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

Η οικονομία της Ελλάδας έχει την δυνατότητα να ανταπεξέλθει από την οικονομική ύφεση όμως αυτό χρειάζεται κάποια δραστικά μέτρα όπως η άρση των ελέγχων των κεφαλαίων. Επιπλέον ένας άλλος τρόπος θα μπορούσε να είναι η επαναφορά της απαλλαγής από την υποχρέωση, όπου επηρεάζει τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα που εκδίδονται και είναι εγγυημένα από το κράτος. Έτσι, η δαπανηρή έκτακτη βοήθεια ρευστότητας είναι ικανή να ελαττωθεί και να τελειώσει, ώστε η Ελλάδα να πάρει μέρος στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης.

5.2 Αποτελέσματα της ύφεσης στις Ελληνικές Επιχειρήσεις

Η οικονομία της Ελλάδας πέρασε ένα μεγάλο διάστημα βαθιάς ύφεσης με συνεχή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας που επηρέασε άμεσα την εύρυθμη λειτουργία των επιχειρήσεων καθώς και τις επιδόσεις αυτών σε όλη την χώρα. Επιπλέον, σύμφωνα με τις ετήσιες εκθέσεις του ελληνικού εμπορίου, η επιδείνωση της κρίσης επηρέασε όλες τις εμπορικές δραστηριότητες με μείωση του κύκλου των εργασιών, την έλλειψη κέρδους καθώς και μείωση των κεφαλαίων από το εμπόριο (Bitzenis et al., 2007).

Κατά την ύφεση στη χώρα μας οι επιχειρηματίες είχαν σοβαρά ζητήματα να αντιμετωπίσουν. Πιο συγκεκριμένα, η ύφεση προκάλεσε προβλήματα εκτός από τις πωλήσεις και τις επενδύσεις και στην εργασία των απασχολούμενων με όλες τις κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες της κρίσης αυτής. Ζωτικής σημασίας είναι η έρευνα για το πώς οι επιχειρήσεις στη χώρα μας αντέδρασαν σε αυτή την δεινή θέση στην οποία βρέθηκαν εξαιτίας της ύφεσης.

Έτσι το διάστημα της οικονομικής κρίσης, οι επιχειρήσεις ήταν αναγκαίο να διαμορφώσουν μια ορθή και αποτελεσματική στρατηγική. Βέβαια όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο η δεν υπάρχει οποιοδήποτε τέτοιο σχέδιο το οποίο θα μπορούσε να ακολουθηθεί από τις επιχειρήσεις για να ξεπεράσουν την ύφεση αυτή. Έτσι σε αυτό το απαιτητικό περιβάλλον οι επιχειρήσεις οφείλουν αρχικά να γνωρίζουν το περιβάλλον το οποίο δραστηριοποιούνται για να μπορούν να ελίσσονται ώστε και με αποφασιστικές κινήσεις και αποφάσεις να αξιολογήσουν και να αδράξουν τις ευκαιρίες που η κρίση προσφέρει, χωρίς βέβαια να παρθούν επιχειρηματικά ρίσκα.

Η ρευστότητα αποτελεί κυρίαρχο παράγοντα για την εύρυθμη λειτουργία μιας επιχείρησης. Την ίδια στιγμή είναι απαραίτητο η λειτουργία με το λιγότερο δυνατό κόστος, η θέσπιση νέων ιδεών και τεχνολογιών καθώς και η αξιοποίηση στο μέγιστο των εργαζομένων. Επιπλέον οι επιχειρηματίες οφείλουν να προβλέπουν πιθανά μελλοντικά προβλήματα που ίσως αντιμετωπίσει η επιχείρηση όσον αφορά τη μείωση των πωλήσεων, την απώλεια σημαντικών πελατών, την καθυστέρηση πληρωμής διαφόρων υποχρεώσεων, κ.α. Για να αντιδράσουν και να ανταπεξέλθουν σε αυτές τις αλλαγές που προκάλεσε η ύφεση, οι επιχειρήσεις μείωσαν τις τιμές, το κόστος και το χρόνο λειτουργίας της επιχείρησης, τους εργαζόμενους σε συνδυασμό με εύρεση προμηθευτών και επέκταση της αγοράς σε άλλες χώρες κ.α. (Broto et al., 2011).

Γενικά οι πιο πολλές επιχειρήσεις έχουν ένα συνδυασμό δράσεων όπως τη πτώση των τιμών με ταυτόχρονη ελάττωση της παραγωγής. Ιδανικά μέτρα για την αντιμετώπιση της ύφεσης στη χώρα μας είναι η ελάττωση της φορολογίας, η αύξηση της ρευστότητας, η μείωση της γραφειοκρατίας κ.α. Επιπρόσθετα η ύφεση έφερε τις επιχειρήσεις στο να δουν ποια είναι τα όρια τους καθώς και να αναγνωρίσουν τυχόν αδυναμίες ώστε να αντιμετωπιστούν άμεσα. Φυσικά πρέπει να υπάρχει επαγρύπνηση από τους επιχειρηματίες αλλά όχι πανικός στα νέα αυτά δεδομένα (Bitzenis et al., 2007).

Οι επιχειρήσεις με συνέπεια και οργάνωση δύναται να αδράξουν τις ευκαιρίες που η οικονομική αυτή κρίση προσέφερε για ανάπτυξη. Επιπλέον οι συνήθειες των καταναλωτών έχουν αλλάξει έρευνα αγοράς για την επιλογή του προϊόντος ή και της υπηρεσίας στη καλύτερη δυνατή τιμή αλλά και με άριστη ποιότητα. Έτσι οι επιχειρήσεις όφειλαν να προωθήσουν καινοτόμες και οικονομικές λύσεις και να είναι ευέλικτες για να προσελκύσουν

τους καταναλωτές χωρίς όμως να μειώσουν τη ποιότητα των προϊόντων τους (Bitzenis et al., 2007).

Έχουν γίνει και άλλες έρευνες από το 2010 έως το 2015 οι οποίες είναι εξίσου σημαντικές και σε σύγκριση μεταξύ τους μπορεί προσδιοριστεί το οικονομικό προφίλ των επιχειρήσεων αυτών και πως λειτουργούν.

Τα σημαντικότερα ευρήματα της μελέτης που έλαβε χώρα είναι ότι το Β' εξάμηνο του 2015 είχε αρνητική κατεύθυνση με το 82% των μικρών επιχειρήσεων να έχει σοβαρά προβλήματα. Σε ποσοστό 81,1% των επιχειρήσεων είχαμε πτώση του ετήσιου κύκλου εργασιών. Το δεύτερο μισό της σεζόν 2015, ο μέσος όρος μείωσης του τζίρου πλησίαζε το 32,9%. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις παρουσίασαν προβλήματα και στο χώρο των επενδύσεων καθώς αυτό φαίνεται από το μικρό ποσοστό του μόλις 5,7% των επιχειρήσεων που επένδυσαν εκείνον τον καιρό.

5.3 Μέθοδοι κερδοφορίας εν μέσω κρίσης

Η οικονομική ύφεση στη χώρα μας προκάλεσε ένα νέο αβέβαιο απαιτητικό περιβάλλον με αδυναμία προσδιορισμού και επίτευξης μελλοντικών στόχων. Το καταναλωτικό πρότυπο έχει αλλάξει με τους καταναλωτές να επιλέγουν προϊόντα ή και υπηρεσίες με τον καλύτερο δυνατό συνδυασμό ποιότητας – τιμής. Ωστόσο μια οικονομική κρίση προάγει πολλές ευκαιρίες για ανάπτυξη με τις κατάλληλες γνώσεις πάνω στο τομέα αυτό και την κατάλληλη στρατηγική. Όμως στη χώρα μας αυτή η πρωτοποριακή για την κάθε επιχείρηση προσπάθεια εν μέσω κρίσης 'σκοντάφτει' λόγω της έλλειψης ρευστότητας (Δουκίδης, 2011).

Σε αυτό το σημείο τίθεται το ερώτημα αν οι επιχειρήσεις στη χώρα μας μπορούν να επιβιώσουν από την οικονομική κρίση. Αν και η 'ικανότητα του μανάτζμεντ' στον ιδιωτικό τομέα της χώρας μας ξεπερνά τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο, τις περισσότερες φορές δεν είναι ανταγωνίστηκες και βασίζονται σε απλά επιχειρηματικά πλάνα. Επιπλέον έχει δημιουργηθεί ένα αρνητικό κλίμα το οποίο αποτρέπει νέους επενδυτές να προσεγγίσουν τη χώρα μας για επενδύσεις. Ωστόσο, η Ελλάδα διαθέτει τομείς οι οποίοι είναι πολύ ανταγωνιστικοί, με νέες ιδέες και καινοτομίες που παρουσιάζουν στρατηγικές προς μίμηση από άλλες επιχειρήσεις.

Έτσι, στη συνέχεια έχουμε κάποια παραδείγματα τα οποία αποτελούν στρατηγικές επιχειρήσεων για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στα νέα δεδομένα σε συνδυασμό πάντα τη στήριξη του κράτους. (Δουκίδης, 2011).

- **Νέοι τεχνολογικοί κλάδοι.** Παράδειγμα αναφορικά με το κλάδο των εφαρμογών κινητής τηλεφωνίας με 50 επιχειρήσεις στη χώρα μας, με πάνω από 5.000 στελέχη και πωλήσεις 0,5 δισεκατομμύρια ευρώ. Έτσι έχουμε νέα και καινοτόμα λογισμικά εφαρμογών τα οποία δημιουργήθηκαν σε συνεργασία και με κάποια πανεπιστήμια στη χώρα μας. Απαραίτητη σε αυτή τη περίπτωση είναι η πιο εύκολη χρήση δεδομένων από ερευνητικά προγράμματα για δημιουργία νέων επιχειρήσεων ανά τον κόσμο με πολυάριθμες και πάνω από 1 δισεκατομμύρια ευρώ έσοδα.
- **Κλάδοι μεταποίησης.** Παράδειγμα η πολλή μεγάλη βιομηχανία αλουμινίου στην Ελλάδα. Λόγω της επάρκειας σε βωξίτη στη χώρα μας η βιομηχανία αυτή κατάφερε να εξαπλωθεί σε όλη την με καινοτόμες ιδέες. Τεράστιες ποσότητες βωξίτη εξάγονται με προϊόντα αξίας 1,5 δισεκατομμύρια ευρώ. Ωστόσο η θέσπιση εθνικών

προδιαγραφών για τα προϊόντα είναι αναγκαία με αντιμετώπιση της αντιγραφής κατώτερης ποιότητας προϊόντων.

- **Ποιοτικά τρόφιμα σε συνδυασμό με τεχνολογία και καινοτομία.** Παράδειγμα στο οποίο έχουμε εξαγωγές αξίας 2 δισεκατομμύρια ευρώ και 100.000 εργαζόμενους που απασχολούνται στο τομέα αυτό μεταποίησης με ενδιαφέρουσες προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη σε όλη την Ελλάδα. Το κράτος οφείλει να προωθήσει και να στηρίξει αυτές τις επιχειρήσεις για ανάδειξη των τοπικών χαρακτηριστικών που χρησιμοποιούν. Η μεσογειακή διατροφή που προάγεται μέσω αυτών των προϊόντων άλλωστε επηρεάζει και τον τομέα του τουρισμού.
- **Οργανωμένο λιανεμπόριο τροφίμων με υψηλή συμβολή στο ΑΕΠ.** Παράδειγμα όπου ο τομέας αυτός βοηθά στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας μας με ενίσχυση 7% στην ΑΠΑ, που απασχολεί 200.000 εργαζόμενους και έσοδα πάνω από 7 δισεκατομμύρια τα τελευταία δέκα χρόνια. Προωθεί καινοτόμες ιδέες, κέντρα διανομής καθώς και προτίμηση από το καταναλωτή λόγω του συνδυασμού ποιότητας-τιμής. Το κράτος οφείλει να προωθήσει την αναμόρφωση του εθνικού θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του κλάδου στην Ευρώπη με στόχο παραπάνω έσοδα που συμβάλουν και στην ΑΠΑ (Δουκίδης, 2011).

Έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η επιχειρηματική καινοτομία και το η ενίσχυση λειτουργίας και ανάπτυξης της οικονομίας είναι πολύ σημαντικά για να ξεπεραστεί η κρίση αυτή. Παρά το γεγονός ότι η χώρα μας είναι αδύναμη στο τομέα της Έρευνας και Ανάπτυξης έχει αποδείξει σε πολλές περιπτώσεις ότι με καινοτόμες ιδέες μπορεί να ανταπεξέλθει στα δεδομένα της ύφεσης. Απαραίτητο βέβαια είναι η παρουσία ενός ευνοϊκότερου θεσμικού πλαισίου πολύ συγκεκριμένο για τον κάθε κλάδο το οποίο θα ωθήσει τις επιχειρήσεις στην αποφυγή των δυσκολιών και επάνοδο σε ρυθμούς ανάπτυξης. (Βαγιανός, Βέττος, Μεγύρ, 2010).

Σύμφωνα με έρευνα της Endeavor Greece οι επιχειρηματίες στη χώρα μας οφείλουν να επιλέξουν να στηρίζουν παραδοσιακά μοντέλα για το άνοιγμα των επιχειρήσεων τους με βοήθεια και στην ανάπτυξη αλλά και στο άνοιγμα θέσεων εργασίας. Επιπλέον σε ποσοστό μόνο 10% οι νέες επιχειρήσεις το έτος 2011 ήταν σε τομείς οι οποίοι ανάπτυξη. Αντίθετα σε ποσοστό 90% οι νέες επιχειρήσεις που άνοιξαν στη χώρα μας εν μέσω κρίσης προήγαγαν ένα λάθος επιχειρηματικό μοντέλο από το παρελθόν. (Βενιανιανάκης, 2011).

Βέβαια η έρευνα αυτή προάγει και εννέα κλάδους οι οποίοι προάγουν πολλές ευκαιρίες αναλογικά με το ρίσκο που θα πάρει ο επιχειρηματίας. Πιο συγκεκριμένα οι κλάδοι είναι: - τεχνολογία και επικοινωνίες – ηλεκτρονικό εμπόριο - ενέργεια και πράσινη τεχνολογία - βιοτεχνολογία - νανοτεχνολογία - χρηματοοικονομικές υπηρεσίες - τουρισμός - υγεία - αγροτικά προϊόντα - τρόφιμα. Αυτοί οι τομείς είναι καινοτόμοι και νέοι στην αγορά με αποτέλεσμα να έχουμε μικρότερο ανταγωνισμό.

Η έρευνα της Endeavor ακόμη παρουσιάζει ένα «παράθυρο ευκαιρίας» 12-24 μηνών, όπου οι επιχειρηματίες έχουν την ευκαιρία λόγω του μικρότερου εργατικού κόστους εξαιτίας της ύφεσης σε συνδυασμό πάντα με κάποιο επιχειρηματικό ρίσκο μπορεί να πετύχει, όταν βέβαια έχει και ένα «αντίβαρο» με προβλήματα εισόδου στην αγορά λόγω του περίπλοκου θεσμικού πλαισίου.

Ακόμη με βάση τη μελέτη αυτή οι νέοι Έλληνες επιχειρηματίες κατά κύριο λόγο έχουν ηλικία από 25 έως 45, με μεγάλη επιχειρησιακή εμπειρία, η οποία τους βοηθά να πετύχουν, αναζητώντας χρηματοδοτήσεις πάντα με νέες και καινοτόμες ιδέες και τεχνολογίες, δίνοντας βάση σε νέους εργαζόμενους οι οποίοι προωθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα προϊόντα ή και τις υπηρεσίες τους (Βενιανιανάκης, 2011).

Επιπλέον, σημειώθηκε μείωση στους νέους επιχειρηματίες σε ποσοστό 45% γεγονός που δεν τους αποθάρρυνε από ένα άνοιγμα επιχειρήσεων σε εύκαιρες που διαμορφώθηκαν εν μέσω κρίσης. Έτσι, σύμφωνα με την έρευνα η χώρα μας κατέχει ένα ανθρώπινο δυναμικό, το οποίο είναι πραγματικά ποιοτικό, καθώς επίσης και πρώτες ύλες που όμως αυτά δεν αξιοποιούνται παρόλο τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται.

Τέλος, καταλήγει ότι το κράτος μπορεί να βοηθήσει με τη δημιουργία ενός σταθερού φορολογικού καθεστώτος για τις επιχειρήσεις καθώς και με τη δημιουργία ευνοϊκότερων συνθηκών ώστε να προσελκυσθούν νέες επενδύσεις για όλους τους τομείς (Βενιανιανάκης, 2011).

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

➤ ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Akram, M., Ali, L., Noreen, H., Karamat, M., (2011). The Greek Sovereign Debt Crisis: Antecedents, Consequences and Reforms Capacity. Διαθέσιμο στο: [http://www.ifrnd.org/JEBS/2\(6\)%20June%202011/The%20Greek_Sovereign%20Debt%20Crisi.pdf](http://www.ifrnd.org/JEBS/2(6)%20June%202011/The%20Greek_Sovereign%20Debt%20Crisi.pdf)

Banerji, S., McArthur, N., Mainardi, C. & Ammann, C., (2009), Recession Response Why Companies Are Making the Wrong Moves, Booz & Company Inc.

Bilicka, K. and M. Devereux, (2012), “CBT Tax Ranking 2012”, Report, Oxford University Centre for Business Taxation, Said Business School, Oxford.

Bitzenis, A. (2007) “Determinants of foreign direct investment: Evidence from multinationals in the post-crisis era of Bulgaria in the late 1990s”. Southeast European and Black Sea Studies, 7 (1), pp. 83-111.

Bond, S. and J. Xing, (2013), “Corporate Taxation and Capital Accumulation: Evidence from Sectoral Panel Data for 14 OECD Countries”, Working paper, Wp 10/15, Oxford University Centre for Business Taxation, Said Business School, Oxford.

Branstad, P., Jackson, B. & Banerji, S., (2009), Rethink Your Strategy An Urgent Memo To the CEO, by Booz & Company Inc.

Broto, C., Díaz-Cassou, J., Erce, A. (2011). Measuring and explaining the volatility of capital flows to emerging countries. Journal of Banking & Finance, 35(8), 1941-1953

Calloway, L. & Keen, P., (1996), Organizing for crisis response, Journal of Information Technology Vol. 11.

Correa, P., Iooty, M., Ramalho, R., Rodriguez-Meza, J. & Yang, J., (2010). How Firms in Eastern and Central Europe Fared through the Global Financial Crisis: Evidence from 2008 - 2010, World Bank Group Enterprise Note No. 8, Financial Crisis Survey / Enterprise Surveys.

Devereux, μ., C. Elschner, D. Endres, J. Heckemeyer, M. Overesch, U. Schreiber, C. Spengel, (2008), «Project for the EU Commission, TAXUD/2005/DE/3 10, final report”, Centre for European Economic Research (ZEW).

Devereux M, C. Elschner, D. Endres and C. Spengel, (2012), “Effective Tax Levels Using the Devereux / Griffith Methodology: Project for the EU Commission, TAXUD/2008/CC/099”, Final report, Brussels: European Commission.

Djankov, S., T. Ganser, C. McLiesh, Rita Ramalho and A. Shleifer, (2010), “The Effect of Corporate Taxes on Investment and Entrepreneurship”, American Economic Journal: Macroeconomics, pp. 31-64.

Domanski, B. (2003) “Industrial change and foreign direct investment in the postsocialist economy: The case of Poland”. European Urban and Regional Studies, 10 (2), pp. 99-118.

Drakos, K. (2013) “Bank loan terms and conditions for Eurozone SMEs”. *Small Business Economics*, 41 (3), pp. 717-732.

Dunford, M., Liu, W., Liu, Z. και Yeung, G. (2013) “Geography, trade and regional development: The role of wage costs, exchange rates and currency/capital movements”. *Journal of Economic Geography*, 15 (6), pp. 1175-1197.

Ernst & Young (2016). *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Αιτίες, Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της*, s.l.: s.n.

European Commission, (2009), «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». *European Economy*, Brussels. Pp.1-87, Tab. Graph.

Farrell, B.L.D., (2008), *Leading through uncertainty*, McKinsey, pp. 1-14

Fatica, S., (2013), “Do corporate taxes distort capital allocation? Cross-country evidence from industry-level data”, European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, *Economic Papers* 503.

Holl, A. (2004) “Start-ups and relocations: Manufacturing plant location in Portugal”. *Papers in Regional Science*, 83 (4), pp. 649-668.

Hudson, R. (2002) “Changing industrial production systems and regional development in the New Europe”. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 27 (3), pp. 262-281

IMF (2013a). “Greece: Third review under the extended arrangement under the extended fund facility”, *Country Report 13/153*, Washington DC.

IMF (2013b). “Greece: Selected issues”, *Country Report 13/155*, Washington DC.

IMF (2013c). “Greece: Ex post evaluation of exceptional access under the 2010 stand-by arrangement”, *Country Report 13/156*, Washington DC.

Jürgens, U. και Krzywdzinski, M. (2009) “Changing east-west division of labour in the European automotive industry”. *European Urban and Regional Studies*, 16 (1), pp. 27-42.

Kapitsinis, N., Metaxas, T. and Duquenne, M.N. (2013) “Exploring the coherence and the meaning of territorial competition: Do national states behave in the same way as firms in case of default? The cases of Greece and Dubai”. *Applied Econometrics and International Development*, 13 (2), pp. 57-72.

Klagge, B. και Martin, R. (2005) “Decentralized versus centralized financial systems: Is there a case for local capital markets?” *Journal of Economic Geography*, 5 (4), pp. 387-421.

Kouretas G. and Vlamis P., (2010). *The Greek Crisis: Causes and Implications*. *PANOECONOMICUS*, 4, pp. 391 - 404.

Koutsoukis, S. N., Roukanas, S. (2011). *The Greek Crisis That Should Have Been Avoided*, *Scientific Bulletin-Economic Sciences*, 10, Issue 1, p.26.

Lapavitsas, C., Kaltenburger, A., Labrinidis, G., Lindo, D., Meadway, J., Michell, J., Paineira, J.P., Pires, E., Powell, J., Stenfors, A., Teles, N. και Vatikiotis, L. (2012) *Crisis in Eurozone*. London: Verso.

Liargovas, P. (1998). “The white paper on growth, competitiveness and employment and Greek small and medium sized enterprises”. *Small Business Economics*, 11 (3), pp. 201 - 214.

Mabbett, D. and W. Schelke (2016). Searching Under the Lamp - Post: The Evolution of Fiscal Surveillance. Political and Economic Dynamics of the Eurozone Crisis. J. A. Caporaso and M. Rhodes. Oxford, Oxford University Press.

Nelson, R., Belkin, P. & Mix, D. (2011). Greece's Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications, Congressional Research Service.

OECD (2010). Factbook: Economic, Environmental and Social Statistics. Organization for Economic Co-operation and Development Publishing.

OECD, (2013). Tax Administration: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies, Organization for Economic Co-operation and Development Publishing.

OECD, (2016) Economic Surveys Greece. Organization for Economic Co-operation and Development Publishing.

O'Neill, Jim, (2011), «Κρίση και οικονομικός κύκλος: η άποψη της αγοράς», Άρθρο Α.2, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;, Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα

Penn, Schoen & Berland, (2009). Crisis preparedness and ROI, survey available at: <http://issuu.com/burson-marsteller-emea/docs/crisissurvey2009>

Petkov, V. (2014) "Advantages and disadvantages of fiscal discipline in Bulgaria in times of crisis". Contemporary Economics, 8 (1), pp. 47-56.

Raghavan A. (2009). The Economic Downturn: Coping Strategies and the Way Forward. Vikalpa: The Journal for Decision Makers, 34 (3).

Ramalho, R., Rodríguez-Meza, J. & Yang, J., (2009), How Are Firms in Eastern and Central Europe Reacting to the Financial Crisis? World Bank Group Enterprise Note No. 8, Financial Crisis Survey/Enterprise Surveys.

Rossi, V., Aguilera, R., D. (2010). No Painless Solution to Greece's Debt Crisis. International Economics, Programme Paper. [pdf] Διαθέσιμο στο: http://www.relooney.info/0_New_6582.pdf

Samitas, A., Polyzos, S. (2015). Freeing Greece from capital controls: were the restrictions enforced in time? Research in International Business and Finance

Story, L., Thomas, L., Schwartz N.D., (2010). Wall St Helped to Mask Debt Fueling Europe's Crisis. New York Times, [online] (February 13, 2010) Available at: <http://www.nytimes.com/2010/02/14/business/global/14debt.html?hp>

Transparency International (2014) Corruption perceptions index 2014. Διαθέσιμο στο: <http://www.transparency.org/cpi2014/press>

Togni, M., Cubico, S., Favretto, G. (2010). Owners and managers in an economic crisis: how to exploit the differences, Procedia Social and Behavioral Sciences Vol. 5.

Ulrich, S., Rogovsky, N., Lamotte, D. (2009). Promoting Responsible and Sustainable Enterprise - Level Practices at Times of Crisis: A Guide for Policy - Makers and Social Partners, ILO, Geneva

Van den End J. W. (2014), The break-down of the money multiplier at the zero-lower bound, Applied Economics Letters 21(13), 875-877.

➤ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρικοπούλου, Ε., Κακδέρη, Χ., Καυκαλάς, Γ. και Τασοπούλου, Α. (2015) «Διαδρομές περιφερειακής ανθεκτικότητας: επιπτώσεις της κρίσης και προοπτικές χωρικής ανάπτυξης στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας». *Αειχώρος*, 20, σελ. 4-31.

Βαγιανός, Ν., Βέττας, Κ. (2010) Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία. Διαθέσιμο στο: http://www.users.uoi.gr/kammas/Meghir_et_al_2010.pdf

Βαλυράκης, Σ. (2008) «Σύνοψη κυριότερων συμπερασμάτων του Συμποσίου». Στο: Γιαννίτσης, Α. (επιμ.) Σε αναζήτηση ελληνικού μοντέλου ανάπτυξης. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 337-351.

Βενιανιανάκης, Δ. (2011). Οι παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας και πολιτικές για να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο που βρίσκεται σήμερα. Διαθέσιμο στο: <http://ardinitixi.gr/archives/9534>

Βρέντζου Ε. (2017). Φορολογική Πολιτική και Εργαλεία Φορολογικού Ελέγχου-Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο. Αθήνα: Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης.

Γιαννίτσης, Α. (2013) Η Ελλάδα στην κρίση. Αθήνα: Πόλις.

Δαλαμάγκας, Β. (1999). Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Αθήνα: Εκδοτικές Επιχειρήσεις "ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ" Κ & Π Σμπίλιας Α.Ε.Β.Ε..

Δαλαμάγκας Α. Β. (2010). ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ. Αθήνα: Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ.

Δουκίδης, Ι. (2011) Καινοτομία, επιχειρηματικότητα και εξειδικευμένες κλαδικές θεσμικές παρεμβάσεις για αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. <http://www.kainotomeis.gr/article.aspx?id=114>

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2013) Τάσεις οικονομικού κλίματος Ιανουαρίου 2013. Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Καραγιάννης, Α., Κορρές, Γ., & Ζαρίφης Α. (2001). Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη. Αθήνα: εκδόσεις ΟΕΔΒ.

Κορρές, Γ. (2015). Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη. Αθήνα: εκδόσεις ΣΕΑΒ, ΚΑΛΛΙΠΟΣ

Καραγιάννης, Α.Δ. (1999). Επιχειρηματικότητα και Οικονομία: Μελέτες. Αθήνα: εκδόσεις Interbooks.

Καραμούζης, Ν., (2009), «Τα αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και ο ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος», Eurobank EFG Economic Research: Η κρίση τον 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Vol. 4, No. 8, pp. 10-18

Μιχαλόπουλος, Γ., (2011), «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank

Πανηγυράκης Γ. (2001), Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων, εκδόσεις Μπένου Σωτ. Ευγενία, Αθήνα

Πολυχρονόπουλος, Γ.& Κορρές Γ. (2005). Βασικές Αρχές Οικονομίας και Διοίκησης. Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλης.

Τράπεζα της Ελλάδας,(2015). Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, εκδόσεις Κέντρο Πολιτισμού Ερευνάς και Τεκμηρίωσης, Αθήνα.

Χανδρινός Σπύρος, (2005). Εξέλιξη των ΜΜΕ στη χώρα μας. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Χαρδούβελης, Γ.Α., (2009), «Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας», Eurobank EFG Economic Research: Η κρίση του 2007- 2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Vol. 4, No. 8

➤ **ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ**

Commercial Registrar: <http://www.bcci.bg/trade-register-en.html>

Endeavor Greece: <https://endeavor.org.gr/el/home/>

Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου, 2013, <http://www.esee.gr/>

Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία <http://www.statistics.gr/>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: www.ec.europa.eu

Ίδρυμα Οικονομικών και βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) <http://iobe.gr/>

Υπουργείο Οικονομικών: <http://www.minfin.gr/portal/en>

IME-ΓΣΕΒΕΕ: <http://www.imegsevee.gr/>